N:o 1.

Ank. till Riksd. kansli den 23 april 1890, kl. 10 f. m.

Särskilda utskottets för behandling af förslag angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 17, äfvensom i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen.

Med anledning af gjorda yrkanden på förändringar af undervisningen vid de allmänna läroverken och pedagogierna tillsattes af Kongl. Maj:t den 20 oktober 1882 en komité med uppdrag att undersöka organisationen af läroverken för meddelande af elementarundervisning samt afgifva de yttranden och förslag, hvartill en sådan undersökning kunde föranleda. Sedan denna läroverkskomité den 25 augusti 1884 afgifvit utlåtande, och vederbörande myndigheter öfver detta blifvit hörda, aflät Kongl. Maj:t den 14 februari 1887 till då församlade Riksdag proposition angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna. Med nämnda proposition, hvilken icke hann af Riksdagen före dess upplösning behandlas, öfverensstämmer i de flesta fall den proposition i samma ärende, som af Kongl. Maj:t till nu församlade Riksdag aflåtits och som blifvit till utskottets förberedande behandling hänvisad.

I denna proposition har Kongl. Maj:t påkallat Riksdagens medverkan för ordnandet af flera för elementarundervisningen och de allmänna läroverken synnerligen vigtiga angelägenheter, bland hvilka utskottet särskildt vill framhålla indragning eller omorganisation af vissa

läroanstalter, hvilka icke ansetts fylla det med dem afsedda ändamålet, förlängande af den årliga lästiden, förbättrande af den hygieniska tillsynen vid läroverken, reglering af lärarnes löne-, löneturs- och pensionsförhållanden, förhöjning af lärjungarnes terminsafgifter till bestridande af de ökade kostnaderna för undervisningsväsendet samt beredande af understöd åt enskilda läroverk.

I det propositionen bilagda statsrådsprotokollet af den 7 februari 1890, till hvilket såsom bilaga jemväl sluter sig Kongl. Maj:ts proposition af den 14 februari 1887 angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna, jemte dertill hörande statsrådsprotokoll, har chefen för ecklesiastikdepartementet, i flera fall anslutande sig till de motiv, som i sistnämnda proposition anförts för deri upptagna likartade förslag, lemnat en redogörelse äfven för åtskilliga tilltänkta, i elementarundervisningens anordning ingripande åtgärder utöfver dem, för hvilka Kongl. Maj:t ansett sig böra begära Riksdagens medverkan.

Utskottet, som erhållit del af de i anledning af den kongl. propositionen i Andra Kammaren afgifna yttranden, har förutom denna jemväl haft att behandla följande inom kamrarne väckta motioner, nemligen:

a) motion n:o 49 inom Första Kammaren af herr *A. J. Roman*, om vidtagande af åtgärder för att alla ämneslärare vid de allmänna läroverken må erhålla en gemensam benämning och lika drygt undervisningsarbete samt vissa lärare förbättrad aflöning;

b) motion n:o 166 inom Andra Kammaren af herr *O. W. Redelius*, om beviljande af ett statsanslag å 20,000 kronor till understöd åt enskilda läroverk;

c) motion n:o 207 inom Andra Kammaren af herr *A. Westrin*, om ändring i de af Kongl. Maj:t för lärarne vid de allmänna läroverken föreslagna löne- och pensionsbeloppen;

d) motion n:o 210 inom Andra Kammaren af herr *M. Dahn*, om sådan ändring i Kongl. Maj:ts proposition, i hvad den afser de allmänna läroverkens organisation, kommunernas bidrag, aflöningar och terminsafgifter, att de nu utgående anslagen till elementarläroverken och pedagogierna ej må, vid omorganisationen af dessa läroverk, ökas utöfver sina nuvarande belopp på annat sätt än medelst enskilda kommuners bidrag och terminsafgifter, och att, med borttagande af lägsta klassen af elementarläroverken, folkskolan må komma att intaga sådan ställning till dessa läroverk med afseende på undervisnings-

väsendet i dess helhet, att den utgör bottenskolan och utgångspunkten för undervisningen i elementarläroverken;

e) motion n:o 212 inom Andra Kammaren af herr *O. V. Vahlin* om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till indragning af åtminstone första klassen af de allmänna läroverken;

f) motion n:o 215 inom Andra Kammaren af herr *P. Lundén*, om likställande af femklassiga allmänna läroverket i Göteborg med de likartade i Stockholm och om tillökning i antalet af ämneslärare vid förstnämnda läroverk;

g) motion n:o 216 inom Andra Kammaren af herr *A. M. Lundberg*, derom att, såvida icke första klassen vid rikets alla elementarläroverk indrages, samtliga pedagogier må bibehållas med åtminstone en lärare;

h) motion n:o 218 inom Andra Kammaren af herr *V. B. Wittrock*, om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om undervisningen i naturalhistoria vid de allmänna läroverken;

i) motion n:o 219 inom Andra Kammaren af herr *W. R. Wester*, om ombildning af treklassiga läroverket i Engelholm till lägre allmänt läroverk med fyra ämneslärare;

k) motion n:o 220 inom Andra Kammaren af herr *A. P. Danielson*, om ombildning af pedagogien i Borgholm till lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare.

Innan utskottet yttrar sig öfver de i Kongl. Maj:ts proposition innehållna förslagen, anser sig utskottet böra till granskning upptaga tvenne frågor, af hvilka den ena gjorts till föremål för enskilda motioner och den andra delvis berörts i det propositionen bilagda statsrådsprotokollet, nemligen frågorna om indragning af de allmänna läroverkens lägsta klass och om det latinska öfversättningsprofvet i afgångsexamen och tiden för latinets inträde på läroverkens studieplan. Det slut, till hvilket man kommer med afseende på dessa frågor, torde nemligen öfva inflytande vid bedömandet af vissa af de öfriga.

1:o) Med afseende på *indragning af de allmänna läroverkens lägsta klass* har yrkats:

a) af herr *M. Dahn* i senare delen af hans motion (n:o 210 inom Andra Kammaren), att, med borttagande af nuvarande lägsta klassen af elementarläroverken, folkskolan må komma att intaga sådan ställning

till dessa läroverk med afseende på undervisningsväsendet i dess helhet, att den utgör bottenskolan och utgångspunkten för undervisningen i elementarläroverken;

b) af herr *O. V. Vahlin* (motion n:o 212 inom Andra Kammaren), att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till sådan förändring af våra allmänna läroverk, att åtminstone den första klassen vid dem kunde indragas.

Frågan om första klassens indragning är icke ny. Redan vid 1868 års riksdag väcktes inom Andra Kammaren förslag om indragning af läroverkens bägge nedersta klasser, ett förslag, som Riksdagen dock endast delvis biföll. Riksdagen anhöll nemligen, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke dåvarande första klassen af rikets elementarläroverk skulle kunna efter hand indragas och undervisningen i tyska språket begynna i dåvarande andra klassen, — hvilken i sådant fall blefve läroverkets första klass, — med inträdesfordringar i öfrigt hufvudsakligen motsvarande dem, hvilka gält för inträde i den förut varande andra klassen. I följd af denna Riksdagens hemställan stadgades genom kongl. kungörelsen den 10 mars 1869, att lärokursen skulle vara nioårig i stället för tioårig. Vid riksdagen väcktes emellertid snart å nyo förslag om ytterligare inskränkning i skolans lärotid. Redan 1880 föreslog en motionär i Andra Kammaren, att de allmänna läroverkens fem nedersta klasser skulle indragas och ersättas genom inrättande af femklassiga folkskolor, och en annan motionär i samma kammare yrkade, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om tillsättande af en komité, hvilken bland annat skulle hafva att undersöka, huruvida icke elementarskolan kunde och borde sättas i samband med folkskolan. Andra Kammarens tillfälliga utskott n:o 1 hemstälde, att kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t tillkännagifva sin åsigt, att lägsta klassen af det allmänna läroverket måtte indragas, hvilken hemställan af Andra Kammaren bifölls, men som frågan ej hann blifva föremål för Första Kammarens pröfning, förföll den för denna gång. Vid påföljande riksdag väcktes åter inom Andra Kammaren förslag om första klassens indragning, och Andra Kammarens tillfälliga utskott n:o 1 tillstyrkte äfven nu denna åtgärd, under uttalande af den åsigten, att dels inträdesåldern borde med ett år framflyttas, dels ock fordringarna för inträde i blifvande första klass förhållandevis ökas, dock så, att för intagning i lägsta klassen ej borde fordras insigt i något ämne, hvari folkskolan icke meddelade undervisning. Förslaget blef af kammaren bifallet, med det tillägg, att undervisningen borde så ordnas,

att, efter fullständig genomgång af folkskolan, inträde omedelbart kunde vinnas i elementarskolans första klass, men afslogs af Första Kammaren på tillstyrkan af dess tillfälliga utskott n:o 3. Frågan om första klassens indragning blef derefter föremål för pröfning af 1882 års läroverkskomité, och pröfningen ledde derhän, att komitén bestämdt afstyrkte indragning af den nuvarande första klassen. Mot det slut, hvartill komitén kom, reserverade sig blott en af densammas ledamöter. I komiténs afstyrkande instämde samtliga de myndigheter, hvilka yttrade sig öfver komiténs betänkande i berörda afseende. På grund häraf och äfven af andra anförda skäl afstyrkte också dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 första klassens indragning, och den nuvarande departementschefen har ej heller framstält något förslag i denna syftning.

De hufvudsakliga skäl, som anförts för en indragning af nuvarande första klassen, äro, att den undervisning, som i denna klass meddelas, lika väl, om man undantager tyska språket, kan meddelas i folkskolan, att undervisningen i tyska språket utan skada kan uppskjutas ett år, att det då är en onödig utgift för staten att för den ifrågavarande undervisningen aflöna en särskild lärare vid hvart och ett af rikets allmänna läroverk, att, om första klassen indroges, ett närmare samband skulle åstadkommas mellan folkskolan och de allmänna läroverken, barnen från landsbygden längre än nu få vistas i hemmet, och de bättre lottade klassernas barn dels i större utsträckning än nu besöka folkskolan, dels längre der qvarstanna, att ett senare afskiljande af den högre undervisningen från den allmänna folkundervisningen skulle medverka till ett minskande af klass- och ståndsskilnaden, att intresset för folkskolan skulle ökas, och att folkskolan, om fältet för hennes verksamhet på detta sätt vidgades och målet för densamma sattes högre, skulle få ett kraftigare lif och sporras till större ansträngningar; att, i korthet sagdt, första klassens indragning skulle vara särdeles önskvärd ur *ekonomisk, social* och *pedagogisk* synpunkt.

Vid sin undersökning af frågan om första klassens indragning har läroverkskomitén genom jemförelse mellan fordringarna i afgångsexamen i Sverige och i åtskilliga andra kulturland kommit till det resultat, att de *för våra allmänna läroverk fastställda kurserna i allmänhet icke tåla vid någon nedprutning,* och häri instämmer utskottet till fullo. Det klagas redan nu, att studenterna, då de komma till universitetet, sakna förmåga att följa den akademiska undervisningen, hvilken i vidsträckt mån till sin anordning måste vara likartad med den akademiska under-

visningen i andra land, äfven derför att vid densamma till stor del främmande läroböcker måste användas. Göres nedprutning i afgångsfordringarna, är det att frukta, att deras insigter och mogenhet, hvilka från universitetet gå ut i det allmännas tjenst, blifva mindre, äfven deras, som komma att egna sig åt kunskapens spridande, åt elementarundervisningen eller åt utbildande af folkskolans lärare, och häraf blir följden lätt, att hela nationens bildningsnivå kommer att sjunka. Fordringarna i afgångsexamen måste alltså i det hela hållas uppe vid det nuvarande, om ock må hända någon modifikation skulle kunna göras, så till vida att fordringarna i ett ämne något minskades, men till gengäld ökades i ett annat.

Då så är, måste tydligen, i fall nuvarande första klassen indrages, antingen skolan tillökas med en ny klass upptill eller större kunskapsmått inhemtas under åtta år, än som nu sker, eller ock inträdesfordringarna till den nya första klassen ställas så, att de fullt motsvara dem till den nuvarande andra.

Vidtoges den förstnämnda åtgärden, uppstode naturligen ingen ekonomisk vinst för staten, alldenstund undervisningen på läroverkets öfversta stadium är ej obetydligt dyrare än på det nedersta. Medelåldern vid afgångsexamen, hvilken redan nu anses kanske allt för hög, skulle ock ytterligare höjas. Skulle åter lärotiden blifva blott åttaårig, utan att inträdesfordringarna väsentligen höjdes i förhållande till de nuvarande, skulle stor fara uppstå för lärjungarnes öfveransträngning. Möjligen skulle det kunna tänkas, att med den förlängning af den årliga lästiden, som nu är ifrågasatt, denna fara skulle minskas, men lästidens förlängning är, som utskottet nedan skall söka visa, af nöden, oberoende af den nu berörda åtgärden. Således skulle blott den utvägen återstå, att inträdesfordringarna höjdes, så att de motsvarade hvad som nu kräfves för uppflyttning till andra klassen. Men skall folkskolan kunna bereda till inträde i den nya första klassen, måste fordran på kunskap i tyska språket bortfalla. Då undervisningen i detta ämne upptager fjerdedelen af lästimmarne i första klassen, borde följaktligen fordringarna i öfriga ämnen ytterligare höjas. Kan då folkskolan bereda sina lärjungar till inträde i den nya första klassen, och kan den det så tidigt, att ej åldern vid inträde i läroverket blifver oskäligt hög?

Läroverkskomitén har erinrat derom, att enligt 1878 års normalplan för folkskolan denna består af *småskolan* med två årsklasser och den egentliga *folkskolan* med 4 klasser, som hvardera anses motsvara en årskurs; att i allmänhet de olika klasserna icke undervisas af olika lärare, utan att af de *fasta* folkskolorna finnas 4 olika slag, af hvilka

endast det mest utvecklade, gruppen A, har 4 årsklasser med hvar sin särskilda lärare eller lärarinna, gruppen B deremot 2 afdelningar, hvardera omfattande 2 årsklasser, med *hvar* sin lärare eller lärarinna, C 2 afdelningar, hvardera omfattande 2 årsklasser, hvilka afdelningar undervisas på olika tider af *samma* lärare, och D 4 årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, att år 1881 funnos 3,148 fasta folkskolor, af hvilka blott 229 egde mer än en lärare, och derjemte 894 *flyttande* folkskolor samt 566 fasta och 344 flyttande s. k. *mindre* skolor, hvilka utgöra en ersättning för folkskolan; hvadan de skolor, som tillhörde grupperna A och B, icke utgjorde mer än 4,6 procent af samtliga folkskolor, de mindre skolorna inberäknade. Läroverkskomitén visade vidare, att i de andra slagen af skolor samma resultat icke kunna uppnås som i dem, hvilka höra till sistnämnda båda grupper, och att det högsta, som folkskolan under gynsammaste undantagsförhållanden möjligen uppnår, är det pensum och den lärogång, som normalplanen upptager för skolor tillhörande gruppen A. Vid en jemförelse mellan det mått, som i de svenska ämnena medhinnes i den nuvarande första klassen, och folkskolans kurser fann komitén, att för uppnående af förstnämnda pensum i alla ämnen, med undantag af katekesen, ungefär kräfves genomgående af 3 årsklasser i de högst utvecklade folkskolorna (gruppen A), och att, då i gruppen B på 4 årskurser väl knappast torde medhinnas mer än i gruppen A på 3, för inträde i den nya första klassen skulle fordras, oafsedt tyska språket och utan höjning af fordringarna i de öfriga ämnena, utom småskolans kurs en 3- eller 4-årig kurs i en af de till grupperna A och B hörande, med flere lärare försedda folkskolorna, hvilka företrädesvis äro att söka i de större och medelstora städerna. I de öfriga skolorna, skolorna med blott *en* lärare, hvilka äro de ojemförligt flesta, skulle barnen antagligen ej medhinna den erforderliga kursen förr än vid skoltidens slut eller vid omkring 14:de året. Endast i Stockholm, Norrköping och några andra större kommuner, hvilka för sina folkskolor antagit en annan lärogång än normalplanens, skulle den nödiga förberedelsen vinnas med en tvåårig folkskolekurs. Då normalåldern efter en 2-årig folkskolekurs är i det närmaste 11 och efter en 3-årig 12 år, och den normala medelåldern vid inträde i allmänna läroverkets nuvarande andra klass $10\frac{1}{2}$ år, skulle således äfven barn, som genomgå folkskolan i våra större städer, der denna är högst utvecklad, vid öfvergången till det allmänna läroverket vara något äldre och barn från öfriga bättre folkskolor mer än ett år äldre än normalåldern, och för barnen från landsbygdens folkskolor skulle tidsförlusten blifva ännu större. Af en af komitén

anställd undersökning visar sig ock, att medelåldern för de barn, som från folkskolan inträda *i den nuvarande första klassen*, är hög. Af samtliga lärjungar, som under läsåren 1879—80, 1880—81 och 1881—82 ifrån folkskolan inträdt i nämnda klass, der den normala inträdesåldern är 9½ år, voro nemligen ej mindre än 80,4 proc. öfver normalåldern och mer än en tredjedel 12 år eller mer, och ej ens i Stockholm var förhållandet bättre, i det att 82,9 proc. voro öfver normalåldern och en fjerdedel 12 år eller mer.

Af det anförda skulle framgå, att de barn, som från folkskolorna komme att vinna inträde i den nya första klassen, skulle blifva allt för gamla, äfven om fordringarna på insigt i tyska språket borttoges och ej ersattes med höjda fordringar i andra ämnen, och att, om folkskolan skall kunna i verkligheten med fördel bereda för inträde vid de allmänna läroverken på ett högre stadium än i nuvarande första klassen, dess lärarekrafter måste i väsentlig mån förstärkas, en förstärkning, som skulle blifva så dyrbar, att första klassens indragning, långt ifrån att åstadkomma besparing för statsverket, skulle för detta medföra en ny utgift af 750,000 kronor årligen och derjemte betydligt ökade kostnader för kommunerna.

Mot giltigheten af komiténs resonnement hafva invändningar gjorts. Det har sålunda sagts, att sedan den tid, hvilken komiténs undersökningar omfattade, folkskolans lärarekrafter så betydligt ökats och folkskolan derigenom så höjts, att komitén på de förras otillräcklighet grundade påståenden ej vidare hölle streck. Sant är visserligen, att lärarnes antal högst betydligt ökats sedan 1881, men detta har ej skett på det sätt, som komitén funnit nödvändigt, för att folkskolans lärjungar skola kunna vid skälig ålder vinna inträde vid de allmänna läroverken, ty visserligen har folkskolornas lärareantal ökats från 5,734 år 1881 till 7,003 år 1888, men detta har skett i samband med skolornas ökning från 4,952 till 5,636, och antalet af de skolor, i hvilka förberedande undervisning för inträde vid de allmänna läroverken skulle på något så när rimlig tid kunna meddelas, d. v. s. skolor med flere än en lärare, hade år 1888, enligt från ecklesiastikdepartementet erhållen uppgift, icke ökats till mer än 347 eller 6,1 proc. af hela antalet folkskolor.

Det har vidare påståtts, af reservanten i denna fråga inom läroverkskomitén, att komitén angifvit för hög normalålder för folkskolans lärjungar, enär komitén antagit den normala åldern vid inträdet i småskolan till 7 eller i det närmaste 7 år, och det har framhållits, att inträde i småskolan kan ega rum vid nyss fylda 6 år och undantagsvis

tidigare, samt att normalåldern för inträde i småskolan borde beräknas till 6½ år och i följd deraf normalåldern efter en tvåårig kurs i småskolan och en likaledes tvåårig kurs i den egentliga folkskolan till 10½ år eller den af komitén angifna normalåldern vid inträde i läroverkets nuvarande andra klass. Härvid måste dock anmärkas, dels att man numera är ganska ense om, att af hygieniska och äfven af pedagogiska skäl skolundervisningen icke bör börja så tidigt som vid nyss fylda 6 år — i Stockholm intagas icke heller andra barn i småskolan än sådana, som fylt 7 år eller under den närmaste tiden uppnå denna ålder — dels att de ofvan anförda uppgifterna om medelåldern för barn, som från folkskolan inträdt i nuvarande första klassen, ojäfaktigt visa, att den faktiska medelåldern skulle blifva betydligt högre än den af reservanten antagna normalåldern. Utskottet måste således i likhet med komitén anse, att folkskolan, med den utveckling den nu har eller under en ganska lång framtid kan komma att få, icke är i stånd att annat än undantagsvis bereda sina lärjungar till inträde i behörig tid i de allmänna läroverkens nuvarande andra klass, äfven om icke vid borttagandet af fordran på insigt i tyska språket fordringarna i de svenska ämnena höjdes, och ännu mycket mindre om detta skedde, och att en utveckling af folkskolan, så att hon i alla afseenden fullt kunde ersätta nuvarande första klassen, skulle medföra högst betydligt ökade utgifter för stat och kommun, kostnader, som skulle mångfaldigt öfverstiga den besparing för staten, som kunde åstadkommas genom indragning af första klassen.

Ett samband förefinnes onekligen redan nu mellan folkskolan och de allmänna läroverken. Såsom läroverkskomitén framhållit, är det kunskapsmått, som inhemtas i folkskolans första årsklass, ungefär detsamma, som fordras för inträde i de allmänna läroverkens första klass, och en stor mängd barn inträda faktiskt från folkskolan i läroverken. Enligt uppgifter i läroverkskomiténs utlåtande, bil. C sid. 57—61, intogos sålunda under åren 1879—1882 i första klassen vid de allmänna läroverken och pedagogierna 2,729 gossar »från folkskola» samt 508, som begagnat sig af både folkskola och enskild undervisning, eller respektive 43,5 och 8,1 proc. af samtliga i klassen intagna.

Men skulle nuvarande första klassen indragas utan motsvarande förstärkning af folkskolan, blefve säkerligen följden den, att i långt vidsträcktare mån, än nu är fallet, de föräldrar, hvilkas ekonomiska omständigheter tilläte dem det, beredde sina barn annan undervisning än folkskolans; de skulle nemligen på detta sätt kunna undvika den

betydliga tidsförlust, som folkskolans begagnande skulle medföra. I Danmark, hvars exempel åberopats för indragning af läroverkets nedersta klasser, är också förhållandet, såsom angifves i läroverkskomiténs utlåtande bil. B sid. 24 f, att borttagandet af skolans två lägsta klasser samt ökandet af inträdesfordringarna allmänt föranledde inrättandet af privata förberedande skolor, i hvilka undervisningen till största delen besörjes af den lärda skolans lärare, således skolor af ett slag, som den allmänna meningen i vårt land ingalunda torde finna eftersträfvansvärdt. Äfven hos oss skulle helt visst ett ökadt antal privatskolor komma att upprättas, i hvilka de mera bemedlades barn undervisades; och i stället för ett närmare samband skulle tvärtom en verklig klyfta uppstå mellan folkskolan och de allmänna läroverken, och de mera välmående klassernas intresse för folkskolan skulle i stället för att ökas tvärtom minskas.

Det skulle också kunna inträffa, att ett större antal barn, för att i rimlig tid komma in vid läroverket, sökte inträde, innan de vore tillräckligt förberedda. Detta skulle icke medföra någon fara, säger man, de skulle blifva tillbakavisade. En kunskapspröfning och särskildt en inträdespröfning med *barn* är dock en vansklig sak. Kunskapsfordringarna kunna på grund af sakens egen natur icke vara så noga preciserade, att den pröfvande, äfven efter den grundligaste och samvetsgrannaste examen, kan med absolut visshet säga om hvar och en, att han är fullt mogen eller att han icke är det. En del — och erfarenheten har visat, att det plägar vara en ej så ringa del — kommer att stå på gränsen mellan »godkänd» och »icke-godkänd». Erfarenheten torde också hafva visat, att, när den afgörande domen öfver denna del måste fällas, mildheten och fruktan för att möjligen orättvist underkänna i regeln segrar öfver strängheten, och att läraren godkänner så många, som han hoppas skola möjligen kunna något så när följa med undervisningen i klassen, utan att hindrande inverka på de öfriga lärjungarnes framsteg. Till följd häraf blir lätt gränsen emellan godkännande och underkännande i någon mån beroende af medelnivån af de examinerades kunskaper.

Skulle nu en större mängd af dem, som söka inträde vid de allmänna läroverken, komma att vara svagt underbyggda, skulle det derför antagligen inträffa, att inträdesfordringarna sänktes under hvad som vore afsedt, om också icke i qvantitativt, så dock i qvalitativt hänseende, hvilket skulle lända till stort men för den följande undervisningen och dess resultat.

Med afseende på förhållandet mellan folkskolan och de allmänna läroverken har det af den ofvan nämnde reservanten inom läroverkskomitén yttrats, att det icke är nödvändigt, att *alla* eller ens *flertalet* af folkskolans lärjungar inom normalåldern för öfvergången till allmänna läroverket förvärfva det för sådant ändamål nödiga kunskapsmåttet, utan att det är nog, om detta vilkor uppfylles i fråga om det *fåtal* af barn, som hafva den begåfning samt ådagalägga den flit och uppmärksamhet vid studier, att deras intagande i läroverket kan lända dem sjelfva och samhället till verkligt gagn, och det har sagts, att folkskolan redan nu på de flesta ställen bör kunna prestera detta, om nemligen vissa anordningar vidtagas, genom hvilka just dessa barn sättas i tillfälle att på kortare tid än sina medlärjungar genomgå folkskolans olika årskurser, möjligen med enskild handledning af läraren — mot särskild ersättning — utöfver skolundervisningen.

Hvarthän sådana anordningar skulle leda, torde ej vara svårt att inse. Läraren skulle få två slag af lärjungar, den stora mängden, hvilken han skulle på normal tid meddela det kunskapsmått och den allmänna bildning, som med folkskoleundervisningen afses, och ett fåtal bättre begåfvade, hvilka skulle på kortast möjliga tid, äfven med enskild handledning af honom sjelf, beredas till inträde vid de allmänna läroverken. Den frestelse, som onekligen alltid förefinnes för en lärare, att egna sitt intresse och sitt arbete i högre grad åt de mera begåfvade, åt dem, hvilkas undervisning väntas kunna gifva ett bättre resultat, skulle väsentligen ökas, och fara skulle uppstå för, att de öfrigas undervisning finge stå tillbaka för elitgruppens, flertalets intresse vika för fåtalets, att folkskolans egentliga mål, att meddela det mått af insigter och den allmänna bildning, som är oundgängligen nödig för den stora massan af blifvande medborgare, skulle undanskymmas och hon sjelf i viss mån blifva en tjenarinna åt de allmänna läroverken.

Utskottet har hittills yttrat sig under förutsättning, att ingen olägenhet skulle uppstå för elemementarundervisningen, om tyska språket inkomme ett år senare än nu på studieplanen, och att inträdesfordringarna till den nya första klassen i de svenska ämnena *bestämdes* till åtminstone samma mått af kunskaper, som kräfves för inträde i den nuvarande andra. Utskottet vill nu se saken ur en något vidsträcktare synpunkt.

Läroverkets nedersta klass har, som ofvan erinrats, redan en gång på Riksdagens framställning borttagits, nemligen år 1869. Riksdagen uttalade då den mening, att inträdesfordringarna — med undan-

tag för tyska språket — skulle blifva hufvudsakligen motsvarande dem, hvilka gält för inträde i förutvarande andra klassen. Jemför man de genom kongl. kungörelsen den 10 mars 1869 föreskrifna inträdesfordringarna i den nya första klassen med de förut gällande fordringarna för uppflyttning till den andra, visar det sig emellertid, att de i intet enda ämne äro fullt desamma. Härtill torde ock finnas fullgiltiga skäl. Hvad kristendomen angår, kunde det ej vara lämpligt, att den sammanhängande framställning, som i läroverkets lägre klasser meddelas af den bibliska historien och af kristendomens hufvudläror enligt katekesen, till en del förlades utom läroverket; inträdesfordringarna i detta ämne blefvo derför desamma som till den gamla första klassen. I modersmålet bortföll fordran på grammatisk insigt i sammanhang med tyskans uppskjutande, hvarjemte äfven eljest fordringarna synas hafva sänkts något; i matematik bortföll fordran på geometrisk åskådningslära, och äfven i geografien minskades fordringarna. I den nya första klassen kom derför, förutom kursen i tyska, att läsas äfven åtskilligt annat, som förut inhemtats i den gamla med samma namn. Fordringarna måtte emellertid hafva visat sig för höga, ty genom 1878 års skolstadga nedsattes de ytterligare, så att det kunskapsmått, som i fyra af den nuvarande första klassens sex ämnen, nemligen kristendom, modersmålet, tyska och matematik, fordras för flyttning till andra klassen, är ungefär lika stort med det, som före 1869 fordrades för flyttning till den dåvarande andra. Såsom en följd häraf blef det nödvändigt att göra inknappning i qvantitativt afseende på fordringarna i afgångsexamen eller ock att söka inlära ungefär lika mycket under de återstående åtta skolåren som förut under nio. I vissa ämnen har det förra skett, i andra har man försökt den senare utvägen. Oafsedt att genom sistnämnda anordning måste uppstå fara för öfveransträngning eller för att en lärjunge skall nödgas en eller flere gånger tillbringa mer än ett år i en klass, är det gifvet, att det måste blifva vanskligt att under sådana förhållanden komma till samma resultat i qvalitativt afseende. Den minskning i kunskaper, i förmåga att göra sig till godo universitetsundervisningen, den tillbakagång i verklig mogenhet, hvilken man på senare tider iakttagit hos de unga studenterna, har äfven, och säkerligen ej utan skäl, stälts i samband med den förkortning af undervisningstiden från 10 till 9 år, som år 1869 genomfördes.

Om nu åter en klass af de allmänna läroverken indroges, skulle det med hög grad af sannolikhet gå på samma sätt som förra gången.

I åtskilliga ämnen hänga kurserna i flere eller färre af läroverkets på hvarandra följande klasser samman på ett sådant sätt, att det möter

allvarliga svårigheter att förlägga vissa delar af dem till läroanstalter af annat slag; hela kursen bör, för att resultatet skall blifva fullgodt, meddelas af en och samme lärare, eller åtminstone af lärare, som arbeta efter alldeles samma principer. Dit höra exempelvis kristendom, historia, naturlära och må hända äfven aritmetik.

Men lärogången i folkskolan och i det allmänna läroverkets lägre klasser är icke i alla afseenden densamma. Folkskolan har till ändamål att till en viss ålder, det 14:de året, bibringa lärjungar ett visst afslutadt mått af allmän bildning, och efter detta ändamål måste hennes undervisning inrättas. Det allmänna läroverkets lägre klasser deremot stå i organiskt samband med de högre, och undervisningen i dem måste meddelas med hänsyn härtill. Det skulle derför nu, liksom 1869, blifva svårt att äfven i de svenska ämnena bestämma inträdesfordringarna till likhet med de nuvarande fordringarna för uppflyttning till andra klassen.

Hvad åter tyskan vidkommer, har det sagts, att det ej skulle medföra någon olägenhet att ett år uppskjuta studiet af detta språk. Tillräckliga insigter i detsamma skulle ändock kunna förvärfvas, så mycket mer som meningen nu vore, att det skulle — med en timme i veckan — läsas äfven i läroverkets båda sista årsafdelningar. Möjligen kan det medgifvas, att, om sistnämnda anordning vidtoges, samma mått af kunskaper i tyska skulle kunna bibringas lärjungarne som nu. Men det bör ihågkommas, att det blifvit fråga om utsträckning till afgångsexamen af tyskans läsning just derför, att de nyblifna studenterna anses vara allt för litet hemmastadda i detta språk. Och dessutom afser, hvilket man synes hafva förbisett, läsningen af tyska i skolans lägre klasser ej blott vinnandet af insigter i detta språk. Tyskan är nemligen det »grundläggande språket», det språk, hvars studium har till en af sina uppgifter att göra lärjungarne bekanta med de grammatiska begreppen och den grammatiska terminologien, att meddela sådana kunskaper om *språket* öfver hufvud, att genom dem inlärandet af de främmande språk, som senare inträda på studieplanen, väsentligen underlättas. Det kan visserligen icke nekas, att ett visst mått af allmän grammatisk bildning kan ernås med tillhjelp af endast modersmålet, men erfarenheten gifver vid handen, att för undvikande af tidsförlust och för vinnande af nödig säkerhet jemförelse med ett främmande språk redan från början är oundgänglig, en jemförelse som är af gagn äfven för förvärfvande af kunskap i modersmålet och dess lagar.

Uppskjutandet af tyskans läsning med ett år skulle således utom de följder, det kunde hafva med afseende på kunskaperna i detta språk, medföra, att det egentliga grundläggandet af den allmänna språkbildningen fördröjdes med ett år, och att härigenom språkstudiet i det hela vid de allmänna läroverken väsentligen försvagades, hvilket icke torde kunna ske utan fara för att hos oss den högre bildningens nivå skulle komma att sjunka under samma bildnings nivå i de öfriga kulturländerna.

På grund af hvad sålunda anförts, måste utskottet uttala den mening, att en indragning af de allmänna läroverkens första klass icke skulle medföra några fördelar i ekonomiskt eller socialt afseende, utan tvärtom, och att i pedagogiskt afseende både de allmänna läroverkens och folkskolans undervisning derigenom skulle tillfogas skada. Utskottet får alltså hemställa:

a) att herr *Dahns* motion, i hvad den rör indragning af de allmänna läroverkens första klass och i samband dermed förändring i dessa läroverks och folkskolans ställning till hvarandra, icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

b) att herr *Vahlins* motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

2:o) Med afseende på *de latinska skriföfningarna och det latinska öfversättningsprofvet i afgångsexamen* yttrar chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890:

»I nära sammanhang med det nyss sagda kommer jag nu till den vigtiga frågan om lämpligaste formen för de latinska skriföfningarna. Denna form måste naturligtvis på det närmaste vara beroende af det ändamål, man afser att vinna såväl särskildt med dessa skrifningar som med latinstudierna öfver hufvud taget.»

»Den tid är längesedan förbi, då det ansågs ingå i uppgiften för våra läroverk att bibringa lärjungarne färdighet att i tal och skrift uttrycka sig på romarespråket. Ej ens latinets varmaste anhängare påstå numera, att detta är syftet. Deremot framhålles fortfarande latinets formelt bildande kraft och betydelsen af den stora rol, det under sekler spelat inom den menskliga kulturen ända till senare tid. Båda dessa framstående egenskaper hos latinet erkänner jag villigt, den förra med en nödig restriktion; att icke obetingadt erkänna den senare vore att lika djerft som fåfängt försöka att förneka ett af historiens klaraste

vittnesbörd och derigenom ådraga sig misstanken att vilja vanvårda ett det dyrbaraste arf, som genom språkets förmedling kommit alla bildade folk till godo. Ett fullt tillgodogörande af detta arf kan icke åstadkommas med mindre än att sjelfva innehållet, så det ideella som det reella, af hvad som på detta språk blifvit författadt, göres tillgängligt. Att lära sig *läsa,* d. v. s. öfversätta och fatta innehållet af de på latinska språket författade verk måste då blifva hufvuduppgiften. Med denna uppgift har emellertid på den hittills följda vägen endast ett ringa fåtal kommit till rätta, som efter afgångsexamen fortsatt latinstudiet på fullt allvar, och förmågan att reda sig med en latinsk författare så, att man utan allt för stor ansträngning och tidsutdrägt begriper hans framställning, är ganska sällspord, helst om denne författare är från något senare sekel än det gyllene.»

»Gagnet af latinläsningen i våra skolor inskränker sig således egentligen till den tankegymnastik, som kan vinnas vid de talrika öfningarna i brottning med den latinska grammatikans svårigheter. Om än detta också kan för ett visst utvecklingsstadium vara nyttigt, leder det dock dertill, att man af brist på tid måste försumma sjelfva hufvudsaken — tillfället att under skickliga lärares ledning få en inblick i den romerska forntidens storartade lif och dess egendomliga åskådningssätt. Under ett ängsligt bemödande att iakttaga sådana saker som det rätta bruket af *quin* och *quominus* o. d. har man förbisett den öfverväldigande vältaligheten i Ciceros tal, den ädla skönheten i Virgilii vers och kärnkraften i Taciti utsagor och sålunda låtit latinstudiet förfela sin mest afsevärda verkan, den att lifva, lyfta och stärka ynglingasinnet.»

»Vid allt detta har svenskan, såsom en lydig tjenarinna under det latinska väldet, måst beqväma sig till de hårdaste försakelser af sin inneboende natur. Medan latinet icke ens efter omflyttningen på svensk mark behöft afstå från någon af sina nationella egendomligheter, har svenskan redan *före* öfverflyttningen till latinsk mark måst uppoffra flera af sina. Latin med latinska ord har förbytts till latin med svenska ord; latin med svenska ord till latin med latinska. Om svenskan har man ej haft tid, stundom ock ej funnit nödigt att bekymra sig; hon har varit medlet, latinet målet.»

»I detta förhållande synes mig nu vara hög tid att en ändring åvägabringas. Så länge det latinska temat skall utgöra den axel, omkring hvilken hela latinundervisningen vänder sig, lär dock ingen förändring vara att hoppas. Jag anser det derför vara nödvändigt att i mogenhetsexamen i stället för en öfversättning *till* latin införa en öfver-

sättning *från* detta språk. Denna förändring måste då naturligtvis också verka tillbaka på de under den föregående skoltiden bedrifna skriföfningarna, så att de komma att få till sin egentliga uppgift latinska texters återgifvande på svenska — och det till en *god* svenska.»

»Jag förnekar härmed ingalunda behofvet af öfversättningar *till* latin dels såsom extemporalier i de lägsta klasserna, dels ock någon gång såsom temata i mellanklasserna, men småningom bör skrifningen antaga formen af öfversättning *från* latin, och endast i denna form bör den förekomma i afgångsexamen. Den har då fått sig föresatt ett mål, som i sig sjelft är af otvifvelaktigt gagn, och genom sin återverkan på hela anläggningen och bedrifvandet af latinstudierna skall den förändrade metoden för skriföfningarna äfven visa sig mägtig att ingjuta nytt lif i de muntliga öfningarna. Undervisningens hufvuduppgift skall då blifva att uppöfva och utbilda lärjungarnes förmåga att väl förstå och väl återgifva hvad som blifvit skrifvet på latin, och härmed äro — derom är jag öfvertygad — latinstudierna inne på den enda väg, på hvilken de kunna göras fruktbringande och återvinna *det* anseende, som de förtjena.»

»Att denna väg i början skall visa sig mindre väl banad än den länge trampade är visserligen att befara, men ingen, äfven den som motvilligt slagit in på densamma, torde, om han finner skäl att öfvergifva den, vilja vända åter till den gamla.»

»Den metod, som hittills följts, har varit företrädesvis rigtad på det *latinska* återgifvandet af en med afseende på de grammatiska reglerna hopsatt, ofta mindre god svensk text. Den af mig föreslagna bör oaflåtligen taga hänsyn till beskaffenheten af den *svenska*, som återgifves i latinets ställe. Främst såsom *medel* för öfversättning till svenska böra äfven öfningarna att på latin återgifva svenska satser eller s. k. fraser förekomma under de första åren af latinstudiet. Det är alltså, såsom jag redan antydt, icke min mening att utdöma bruket af dylika lokutioner och temata, men jag förordar, att dylika öfningar begränsas till det mått, som kan anses nödvändigt för uppöfvande af förmågan att rigtigt öfversätta *från* latinet.»

»Hufvudsyftet måste alltjemt vara att lära ynglingarne att *läsa* latin. I följd af den härigenom uppkommande tidsvinsten kan det blifva möjligt att genomgå större kurser och låta lärjungarne göra bekantskap med flere auktorer än hittills. Och hand i hand med den ökade förmågan att förstå latin skulle hos lärjungarne äfven framträda ökad lätthet och säkerhet i att använda sitt eget modersmål, hvilket sålunda genom romarespråkets inverkan skulle kunna vinna något af hvad det

saknar af förädling utan att förlora något af hvad det ännu eger af ursprunglighet.»

Utskottet, som instämmer i de här uttalade åsigterna om ändamålet med latinets studium och det lämpligaste sättet för bedrifvande af detta studium, vill erinra derom, att Riksdagen i skrifvelse den 24 maj 1873 anhållit, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru vida icke fordringarna i afgångsexamen vid rikets elementarläroverk kunde ändras på det sätt, att öfversättningsprofvet från svenska till latin utbyttes mot en öfversättning från latin till svenska.

Utskottet anser derför, att Riksdagen bör, med anslutning till chefens för ecklesiastikdepartementet uttalande, att öfversättningsprofvet till latin i afgångsexamen bör borttagas, vidhålla den åsigt, som Riksdagen 1873 uttalade, så mycket mer som redan för längre tid tillbaka i Norge och Danmark i motsvarande examen den skriftliga öfversättningen till latin utbytts mot öfversättning från latin till modersmålet och framstående filologer så väl i vårt land som i Finland och Tyskland påyrkat en sådan reform.

Frågan om de döda språkens ställning i skolan står naturligtvis i ett nära sammanhang med den roll, som dessa språk spela i de akademiska examina. En inskränkning i universitetsfordringarna på insigter i de klassiska språken står som bekant på dagordningen och har nyligen varit föremål för undersökning såväl af läroverkskomitén som af den senaste universitetsexamenskomitén, hvilkens betänkande dock ännu icke hunnit leda till någon Kongl. Maj:ts åtgärd. Det är klart, att reformer på undervisningens område böra göras med försigtighet och med nödigt iakttagande deraf, att icke den historiska kontinuiteten i undervisningen lider för mycket och i följd deraf skadliga rubbningar i det bestående uppkomma. Likväl föreställer sig utskottet, att det äfven med iakttagande af nämnda grundsats vore nyttigt, att ytterligare nedprutningar, utöfver de af sistnämnda komité föreslagna, redan nu gjordes, så vida vår tids fordringar och det praktiska lifvets kraf skola på tillbörligt sätt tillgodoses; och vill utskottet såsom ett stöd för denna sin mening åberopa sig på så väl hvad läroverkskomitén angående denna sak yttrat som på den af professor Th. Fries vid universitetsexamenskomiténs betänkande fogade reservation. Kommer nu en väsentligare inskränkning i de akademiska examensfordringarna beträffande de döda språken till stånd, så bör denna reform i förbindelse med latintemats borttagande möjliggöra, att, såsom af Riksdagens Andra Kammare år 1880 och 1881 yrkats, latinets inträde i skolan framflyttas till sjette klassen, utan att det antal undervisnings-

timmar, som för närvarande är anslaget till de döda språkens inlärande i skolans fyra sista årsafdelningar, derför behöfver ökas. Och endast för ett fåtal torde för universitetsexamina större latinkunskaper vara nödiga, än som under en fyraårig kurs i skolan kunna inhemtas, nemligen för dem, som egna sig åt filologiska studier; men för detta fåtals skull får man ej tvinga det stora flertalet att börja latinstudiet redan i fjerde klassen.

Uppskjutes latinet till sjette klassen, så torde undervisningen i de fem lägre klasserna kunna ordnas på ett för de lärjungar, som, efter att hafva genomgått denna klass, vilja gå ut i det praktiska lifvet, mer ändamålsenligt sätt än nu. Hänsyn till latinet har nemligen gjort, att undervisningen på reallinien ordnats på ett mindre tillfredsställande sätt, ett förhållande, som af ekonomiska skäl vid de flesta läroverk icke utan latinstudiets uppskjutande kan ändras.

Utskottet hemställer derför,

> att Riksdagen måtte fatta de beslut, hvilka utskottet i de följande punkterna kommer att föreslå, under uttalande af den vissa tillförsigt, att Kongl. Maj:t i öfverensstämmelse med herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet i yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framstälda åsigt borttager det nuvarande latinska öfversättningsprofvet, samt under uttryckande af den önskan, att Kongl. Maj:t behagade i sammanhang med en blifvande väsentlig reduktion i fordringarna på insigter i klassiska språk i de akademiska examina se till, huru vida icke latinets inträde i skolan må kunna uppskjutas till den sjette klassen, och sålunda de fem lägre klassernas kurser komma att tillsammans utgöra ett bättre afrundadt helt.

Utskottet öfvergår nu till granskning af de i den kongl. propositionen framstälda förslagen och de motioner, som med dessa ega närmare sammanhang.

3:o) I punkt 1 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit:

att vid hvarje högre eller femklassigt allmänt läroverk må anställas en läkare för att utöfva tillsynen öfver lärjungarnes helsotill-

stånd och biträda rektor vid öfvervakandet af de hygieniska anordningarna vid läroverket; samt

att skolläkaren må såsom arfvode uppbära dels af läroverkets ljus- och vedkassa 1 krona om året för hvarje under höstterminen närvarande lärjunge, dels af statsmedel årligen: vid de högre läroverken 150 kronor, vid de femklassiga 100 kronor.

Enligt gällande läroverksstadga skall vid hvarje läroverk, der erforderliga medel för sådant ändamål finnas, genom rektors försorg antagas en läkare, hvilken det åligger att vårda medellösa lärjungar vid inträffande sjukdomsfall, att undersöka de omständigheter, som kunna menligt inverka på lärjungarnes helsotillstånd, att tillhandagå rektor med råd och upplysningar om undanrödjande af för handen varande olägenheter, att vid hvarje lästermins början och mot dess slut anställa besigtning å läroverkets samtliga lärjungar och på grund deraf afgifva utlåtande, hvilka bland dem böra från samtliga gymnastik- och vapenöfningar eller från vissa af dem afhållas, samt att terminligen upprätta redogörelse öfver helsotillståndet bland lärjungarne under terminen.

Såsom af dåvarande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 framgår, har emellertid skolläkareinstitutionen icke kunnat vinna nödig fasthet, alldenstund medel för ändamålet vid åtskilliga läroverk helt och hållet saknats, vid andra varit otillräckliga till ersättning för fullgörandet af alla skolläkarens åligganden. På senare tid hafva äfven och med skäl ökade anspråk stälts på den hygieniska tillsynen vid läroverken. Utskottet anser det derför vara af vigt, att åtgärder vidtagas, för att skolläkare må kunna anställas vid samtliga läroverk och dessa läkare erhålla tillräckliga arfvoden, hvarför utskottet, som icke har något att anmärka vare sig vid de föreslagna arfvodesbeloppen eller vid det sätt, hvarpå dessa föreslagits att utgå, hemställer:

att Riksdagen må bifalla, att vid hvarje högre eller femklassigt allmänt läroverk må anställas en läkare för att utöfva tillsyn öfver lärjungarnes helsotillstånd och biträda rektor vid öfvervakandet af de hygieniska anordningarna vid läroverket; samt

att skolläkaren må såsom arfvode uppbära dels af läroverkets ljus- och vedkassa 1 krona om året för hvarje under höstterminen närvarande lärjunge,

dels af statsmedel årligen: vid de högre läroverken 150 kronor, vid de femklassiga 100 kronor.

4:o) I punkt 2 i propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att lärjungarne vid de allmänna läroverken må från och med vårterminen 1891, utom förut bestämda afgifter, åläggas en terminlig, till statsverket ingående afgift till belopp af 20 kronor för lärjunge i fjerde och femte klassen samt af 30 kronor för lärjunge i sjette och sjunde klassen, dock med den inskränkning, att lärjunge, som intagits i den afdelning af Jakobs läroverk, der olika årsklasser undervisas tillsammans, må befrias från all terminsafgift, samt att, enligt de närmare bestämmelser, som af Kongl. Maj:t i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angifna grunder fastställas, medellöse lärjungar till högst femton procent och mindre bemedlade till högst tjugu procent af hela närvarande lärjungeantalet må kunna befrias, de medellöse från afgiftens hela och de mindre bemedlade från dess halfva belopp.

De i statsrådsprotokollet föreslagna närmare bestämmelserna äro:

att lärjunge, som är vid allmänt läroverk inskrifven, skall, förutom nu utgående afgifter, från och med vårterminen 1891 för hvarje termin erlägga till statsverket:

inom 4:de och 5:te klasserna ..... 20 kronor
» 6:te och 7:de » ..... 30 »

att befrielse från nämnda afgift må kunna beviljas *medellöse* lärjungar, så vida de genom fallenhet för studier, flit och godt uppförande anses böra till erhållande af denna förmån komma i åtanke;

att befrielse från afgiftens *halfva* belopp må kunna beviljas *mindre bemedladé* lärjungar, som uppfylla det för hel befrielse stadgade vilkor;

att å hvartdera skolstadiet (klasserna 4—5 och 6—7) icke mer än 15 % af stadiets hela lärjungeantal må erhålla *hel* befrielse och icke mer än 20 % *half* sådan, hvarvid dock, om så pröfvas nödigt, *två* halfva befrielser må kunna ersätta *en* hel sådan eller omvändt, blott att hela det för hvarje termin inom stadiet debiterade afgiftsbeloppet ej understiger 75 % af hvad det skulle utgöra, om alla lärjungarne erlade full afgift;

att förslag å de lärjungar, som skola komma i åtnjutande af befrielse, upprättas af en nämnd, bestående af läroverkets rektor såsom ordförande, klassföreståndaren för den klass eller afdelning, som frågan i hvarje fall gäller, samt *två* af lärarekollegiet, *en* af läroverks-

stadens kommunalstyrelse och *två* af vederbörande landsting valde ledamöter, hvilket förslag derpå underställes eforus till pröfning och stadfästelse;

att uppbörden af samtliga terminsafgifter verkställes på utsatt tid, minst 14 dagar efter det tillkännagifvande skett angående de beviljade befrielserna, och senast 8 veckor efter terminens början;

att uppbörden af de till statsverket ingående afgifterna redovisas af rektor, i länen till landtränterierna och i Stockholm till statskontoret, för vårterminen före juni månads och för höstterminen före december månads slut;

att lärjunge, som ej före lästerminens utgång erlagt stadgade afgifter, skall från läroverket uteslutas, intill dess den resterande afgiften blifvit gulden;

att, om lärjunge, som enligt näst föregående punkt blifvit från läroverket utesluten, önskar erhålla afgångsbetyg, sådant må för honom utfärdas; dock att å detsamma skall antecknas den skuld, i hvilken han häftar på grund af uraktlåtenheten att de stadgade afgifterna erlägga.

Ändring i Kongl. Maj:ts förslag om terminsafgifter har ifrågasatts af herr *M. Dahn*, som i förra delen af sin motion (n:o 210 inom Andra Kammaren) föreslagit, att Riksdagen vidtager sådana ändringar i Kongl. Maj:ts proposition n:o 17, i hvad den afser de allmänna läroverkens organisation, kommunernas bidrag, aflöningar och *terminsafgifter*, att de nu utgående anslagen till elementarläroverken och pedagogierna ej må, vid omorganisationen af dessa läroverk, ökas utöfver sina nuvarande belopp på annat sätt än medelst enskilda kommuners bidrag och terminsafgifter.

Förslag om *till statsverket ingående terminsafgifter* väcktes af den komité, som af Kongl. Maj:t den 3 maj 1878 tillsattes med uppdrag att, i anledning af underdåniga ansökningar af lärare vid rikets allmänna läroverk, vissa pedagogier, högre lärarinneseminariet och folkskolelärareseminarierna angående beredande af förbättring i deras lönevilkor, verkställa en fullständig utredning af detta ärende i hela dess vidd och afgifva förslag i ämnet. Komitén föreslog nemligen, att för den händelse ej någon lämpligare utväg skulle finnas till betäckande af den ökade kostnad, som skulle uppstå, om dess förslag till löneförbättring blefve antaget, en afgift af 25 kronor terminligen skulle påläggas lärjungarne vid rikets allmänna läroverk och tvåklassiga pedagogier, med möjlighet till befrielse på grund af medellöshet för högst 25 procent af närvarande lärjungeantalet. Och i den kongl. propositionen om löne-

förbättring för lärare vid de allmänna läroverken med flere läroanstalter, som med anledning af komiténs betänkande afläts till 1882 års Riksdag föreslog Kongl. Maj:t sådan löneförbättring, under förutsättning att lärjungarne vid de allmänna läroverken och de tvåklassiga pedagogierna skulle utom förut bestämda afgifter erlägga en terminlig, till statsverket ingående afgift till belopp af 30 kronor för lärjunge i sjette och sjunde klasserna samt 20 kronor för lärjunge i öfriga klasser, dock att medellöse lärjungar till högst 15 procent och mindre bemedlade till högst 20 procent af hela närvarande lärjungeantalet i hvardera gruppen af klasser skulle kunna befrias, de medellöse från hela och de mindre bemedlade från halfva den nya afgiften.

Kongl. Maj:ts framställning angående förhöjda terminsafgifter tillstyrktes obetingadt af statsutskottet, som i sin motivering yttrade:

»Den grundsats, som nu är i fråga att här införas, eller att lärjungarne vid statens allmänna läroverk böra i någon mån bidraga äfven till bestridandet af kostnaderna för lärarnes aflöning, är visserligen i denna form ny i vårt land, men, på sätt komiterade jemväl anfört, deremot tillämpad i andra länder och särskildt i våra grannländer. Enligt utskottets åsigt kan det äfven anses rätt och skäligt, att personer, som befinna sig i den ekonomiska ställning, att de kunna bekosta eller i allt fall bidraga till utgifterna för sina barns undervisning, icke erhålla denna undervisning så godt som för intet af staten. Genom bestämmandet af en högre afgift vinnes dessutom den ur så väl allmän som enskild synpunkt beaktansvärda fördelen, att ej allt för många ynglingar lockas in på den mödosamma studiebanan eller frestas till att för länge fortsätta sin skolgång utan att derför hafva tillräckliga anlag eller i längden kunna bära de uppoffringar, som dermed äro förenade, om de skola vinna verklig eller för staten afsevärd förkofran i bildning. För desse är det nemligen utan tvifvel mycket lyckligare att i tid välja en annan lefnadsrigtning och sålunda på en gång mer gagna sitt land och vida bättre vinna sin utkomst.»

»Väl torde å andra sidan mot afgiftsförhöjningen invändas, att derigenom till äfventyrs begåfvade ynglingar ur de fattigare samhällsklasserna skulle kunna beröfvas tillfälle till förvärfvande af kunskaper, som kunde göra dem skickliga till utöfvande af en gagnande verksamhet; men, enligt utskottets öfvertygelse, saknar en dylik invändning väsentlig betydelse, enär helt säkert, med den föreslagna rättigheten till befrielse för ett ej oväsentligt antal lärjungar antingen från hela, eller ock för de så kallade mindre bemedlade från halfva den ifrågasatta nya afgiften, knappast någon yngling, som visar verklig

håg och fallenhet för studier samt genom flit och godt uppförande gör sig förtjent af sådan befrielse, på grund af bristande tillgångar skulle behöfva försaka den högre offentliga undervisningen, utan tvärt om sådana ynglingar i och genom förändringen med större lätthet skulle komma framåt, än nu är fallet, då anlagen hafva mindre att betyda i fråga om möjligheten till skolgång.»

Äfven utskottets af Andra Kammaren valde ledamöter, hvilka med afseende på den kongl. propositionen i allmänhet hyste en annan mening än den, som blef utskottets, och derför reservationsvis yrkade, att utskottet skulle förklara, att det icke för närvarande kunde biträda Kongl. Maj:ts proposition, erkände billigheten deraf, att de mera bemedlade, hvilkas söner i regeln torde få anses om icke mest anlita, dock fullständigast begagna sig af de allmänna läroverken, genom högre terminsafgifter mera än nu bidroge till kostnaden för den offentliga undervisningen.

Genom kamrarnes skiljaktiga beslut angående den kongl. propositionen förföll emellertid för den gången frågan om förhöjda terminsafgifter. Den blef sedermera föremål för pröfning af läroverkskomitén, hvilken, med afseende på förhöjningens belopp, föreslog, att lärjunge, som är vid allmänt läroverk inskrifven, skall för hvarje termin till statsverket erlägga:

inom 1:sta 2:dra och 3:dje	klasserna	kr.	10;
» 4:de och 5:te	»	»	20;
» 6:te och 7:de	»	»	30;

ett förslag, som, med en viss jemkning för lärjunge å den då föreslagna praktiska linien, af Kongl. Maj:t upptogs i dess proposition till 1887 års Riksdag. I nu föreliggande proposition hafva, jemte det att någon praktisk linie med billigare afgifter icke ifrågasatts, afgifter för lärjungarne i 1:sta—3:dje klasserna ansetts icke böra komma i fråga.

Hvad angår frågan, huru vida de nuvarande terminsafgifterna, hvilka enligt läroverkskomiténs utredning i medeltal torde uppgå för de minst betalande till 11 kronor för de halfbetalande till 20 kronor 50 öre och för de fullt betalande till 30 kronor för helt år, böra höjas förmedelst påläggande af till statsverket ingående afgifter, hysa visserligen flere af utskottets ledamöter stora betänkligheter mot vidtagandet af en sådan åtgärd, men utskottet anser sig dock kunna ansluta sig till 1882 års statsutskotts här ofvan anförda åsigt, då de föreslagna befrielserna synas vara af det omfång, att svårare olägenheter borde kunna undvikas, och då den löneregleringen för de allmänna läroverkens lärare, hvilken utskottet anser nödig, endast i sammanhang med nämnda

höjning torde kunna genomföras. Utskottet tillstyrker alltså de nuvarande terminsafgifternas höjning.

Med afseende åter på de klasser, af hvilkas lärjungar förhöjda afgifter skulle utkräfvas, kan utskottet ej finna annat, än att sådana afgifter böra, såsom Kongl. Maj:t 1882 och 1887 föreslagit, utgå jemväl af de tre lägsta klassernas lärjungar, då ju dessa klasser undervisas af samma slags lärare och enligt samma läroplan som de öfriga.

Mot förhöjningen i terminsafgiften för nämnda klasser har visserligen af nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet anförts till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890, att den kontanta utgift, som en sådan förhöjning komme att medföra, säkerligen skulle hindra mången väl begåfvad men fattig gosse från inträde i skolan och sålunda betaga honom tillfälle att der visa, hvad han dugde till, och att mången skulle deraf tvingas att utgå i det praktiska lifvet utan de kunskaper, han i allmänna läroverkets lägre klasser lätt kunnat vinna och i sin följande verksamhet utan tvifvel mer än en gång komme att sakna. Utskottet anser emellertid, att, om afgiften till statsverket för dessa klasser i enlighet med läroverkskomiténs förslag och Kongl. Maj:ts framställning till 1887 års Riksdag sättes så lågt som till 10 kronor i terminen och om möjlighet till befrielse från hela eller halfva afgiften medgifves i den utsträckning, hvarom Kongl. Maj:t hemstält, samt dessutom sådan befrielse, såsom Kongl. Maj:t, i olikhet med läroverkskomitén, föreslagit, kan vinnas redan första terminen af vistelsen i skolan, inga väsentliga olägenheter skola följa af förhöjningen i terminsafgiften äfven i de tre lägsta klasserna. Genom en sådan förhöjning skulle ock, såsom herr *Dahn* yrkat, den ökning af det nuvarande anslaget till de allmänna läroverken och pedagogierna, hvilken lärarnes löneregleringen skulle medföra, kunna ske utan statsverkets ytterligare betungande.

Utskottet anser således, att till statsverket ingående afgifter böra påläggas icke blott lärjungarne i de allmänna läroverkens 4:de och högre klasser till de af Kongl. Maj:t föreslagna beloppen, utan äfven till ett belopp af 10 kronor terminligen lärjungarne i samma läroverks tre nedersta klasser.

Den af Kongl. Maj:t föreslagna inskränkningen i afseende på terminsafgiften vid Jakobs läroverk synes utskottet böra godkännas. Vid detta läroverk, som är afsedt att blifva profårsläroverk för utbildande af lärare vid de ifrågasatta lägre allmänna läroverken med tre eller fyra ämneslärare, skulle nemligen samundervisning af olika årsklasser ega rum. Och det rika tillfälle, som i hufvudstaden erbjudes till erhållande af särskild undervisning i hvarje årsklass, torde, såsom chefen

för ecklesiastikdepartementet i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framhållit, göra det nödvändigt eller åtminstone lämpligt att bereda dem, som söka inträde i berörda afdelning, någon liten förmån.

Vid de i statsrådsprotokollet föreslagna närmare bestämmelserna har utskottet intet att anmärka utom i fråga om sammansättningen af den nämnd, som har att upprätta förslag å de lärjungar, som skola komma i åtnjutande af befrielse från de till statsverket ingående afgifterna. Utskottet anser nemligen, att nämnden är väl talrik, och att icke flera än två representanter för läroverket äro erforderliga, samt att derför de två af lärarekollegiet valde medlemmarne böra utgå.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer utskottet:

att Riksdagen må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag samt herr Dahns motion, i hvad den angår ändring i Kongl. Maj:ts förslag i fråga om terminsafgifter,

att lärjungarne vid de allmänna läroverken må från och med vårterminen 1891, utom förut bestämda afgifter, åläggas en terminlig, till statsverket ingående afgift till belopp af 10 kronor för lärjunge i första, andra och tredje klassen, af 20 kronor för lärjunge i fjerde och femte klassen samt af 30 kronor för lärjunge i sjette och sjunde klassen, dock med den inskränkning, att lärjunge, som intagits i den afdelning af Jakobs läroverk, der olika årsklasser undervisas tillsammans, må befrias från all terminsafgift, samt att, enligt de närmare bestämmelser, som af Kongl. Maj:t i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angifna grunder fastställas, medellöse lärjungar till högst femton procent och mindre bemedlade till högst tjugu procent af hela närvarande lärjungeantalet må kunna befrias, de medellöse från afgiftens hela och de mindre bemedlade från dess halfva belopp;

börande dock den nämnd, som har att upprätta förslag å de lärjungar, som i de högre femklassiga läroverken skola komma i åtnjutande af befrielse, bestå af läroverkets rektor såsom ordförande, klassföreståndaren för den klass eller afdelning, som frågan i hvarje fall gäller, samt en af läroverksstadens kommunalstyrelse och två af vederbörande landsting valde ledamöter.

5:o) I punkt. 3 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att — under förutsättning, att lästiden så utsträckes, att lärarnes tjenstgöringstid kommer att uppgå till 40 veckor om året — löneförmånerna för såväl ordinarie som extra ordinarie lärare vid de högre och femklassiga allmänna läroverken må bestämmas att från och med 1891 utgå med belopp, på sätt och under vilkor, som i statsrådsprotokollet finnas upptagna.

De i statsrådsprotokollet föreslagna bestämmelserna äro:

att — under förutsättning att lästiden så utsträckes, att lärarnes tjenstgöringstid kommer att uppgå till 40 veckor om året — för lärarne vid berörda läroverk må bestämmas följande löneförmåner, att utgå från och med år 1891:

för *rektorer:* vid *högre* läroverk två lönegrader å 1) 3,500 kronor och 2) 4,000 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,500 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor vid sådant läroverk; vid de *femklassiga läroverken i Stockholm* lön 3,200 kronor, tjenstgöringspenningar 1,300 kronor; vid *öfriga femklassiga läroverk* två lönegrader å 1) 2,700 kronor och 2) 3,200 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,300 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor vid femklassigt läroverk; hvarförutom rektorerne vid alla dessa läroverk må af vederbörande kommuner såsom hittills åtnjuta fri bostad eller hyresersättning;

för *lektorer:* vid *högre* läroverk fyra lönegrader å 1) 2,100 kronor, 2) 2,600 kronor, 3) 3,100 kronor och 4) 3,600 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till högre lönegrad efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjenstgöring;

för *adjunkter**): vid *högre* och *femklassiga* läroverk fyra lönegrader å 1) 1,500 kronor, 2) 2,000 kronor, 3) 2,500 kronor och 4) 3,000 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,000 kronor, med uppflyttningsrätt lika som lektorer;

för *musiklärare:* vid *högre* läroverk tre lönegrader å 1) 1,000 kronor, 2) 1,200 kronor, 3) 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad enligt samma grunder, som gälla för lektorer och adjunkter; vid *femklassiga* läroverk lön 500 kronor;

för *gymnastiklärare:* vid *högre* läroverk tre lönegrader å 1) 1,200

---

*) Enligt statsrådsprotokollet skulle titeln adjunkt hädanefter tillkomma de lärare vid de lägre läroverken, som hittills benämnts kolleger; denna benämning skulle i stället gifvas åt en ny klass af lärare med lägre kompetens vid de allmänna läroverken med tre eller fyra ämneslärare.

kronor, 2) 1,400 kronor, 3) 1,600 kronor, med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

för *teckningslärare:* vid *högre* läroverk med *befattning af 1:sta klassen* tre lönegrader å 1) 2,000 kronor, 2) 2,250 kronor och 3) 2,500 kronor; med *befattning af 2:dra klassen* tre lönegrader å 1) 1,500 kronor, 2) 1,750 kronor, 3) 2,000 kronor; med *befattning af 3:dje klassen* tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor och 3) 1,600 kronor, alla klasserna med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

att *vikarierande lektor*, som icke innehar ordinarie läraretjenst, må, om han fullgjort stadgade vilkor för att kunna till lektor utnämnas, uppbära arfvode efter 2,000 kronor, men eljest efter 1,800 kronor för år räknadt; samt att *vikarierande adjunkt* eller *kollega* äfvensom *extra lärare* må, om han efter aflagd akademisk examen, som medför behörighet till lärarebefattning, vederbörligen genomgått stadgad profårskurs, uppbära arfvode efter 1,800 kronor, men eljest efter 1,500 kronor för år räknadt;

att *gymnastiklärare* skall vara skyldig tjenstgöra för den fastställda lönen vid *högre* läroverk 16 timmar i veckan; vid *femklassiga* läroverk 8 timmar; samt *teckningslärare* vid *högre* läroverk med befattning af 1:sta klassen 25 timmar i veckan, med befattning af 2:dra klassen 20 timmar, med befattning af 3:dje klassen 16 timmar; vid *femklassiga* läroverk 8 timmar i veckan; men att ytterligare tjenstgöringsskyldighet må kunna åläggas desse lärare mot ersättning af 75 kronor för hvarje timme i veckan under helt läsår åt lärare vid femklassigt läroverk eller i första och andra lönegraden vid högre läroverk samt af 100 kronor åt lärare i tredje lönegraden;

att gymnastiklärare vid högre läroverk, som icke sjelf eger erforderlig skicklighet att meddela undervisning i exercis och militäröfningar, skall på egen bekostnad aflöna det biträde, som i sådant hänseende pröfvas behöfligt och af vederbörande godkännes;

att tjenstgöringspenningarna skola för alla lärare, rektorerna undantagne, beräknas utgå för läsår med 40 läsveckor; att de i rektorernas aflöning ingående tjenstgöringspenningar skola beräknas utgå för kalenderår, men till olika belopp för läsåret och för ferierna, efter särskilda bestämmelser, som af Kongl. Maj:t fastställas; samt att tjenstgöringspenningarna icke få af tjenstens innehafvare uppbäras under tjenstledighet, dock att, om rektor eller lektor, som är domkapitelsledamot, endast åtnjuter ledighet från domkapitelsgöromålen, afdrag å tjenstgöringspenningarna icke må ske;

att för rättighet att tillgodonjuta den förbättrade aflöning, som enligt förbemälda lönereglering komme lärare till del, skola gälla såsom vilkor: 1) att lärare, som enligt hittills gällande stat är berättigad till ersättning för indelt lön, skall fråträda sin rätt till nämnda ersättning; 2) att nuvarande innehafvare af lön, i hvilken ingår afkomst af prebendehemman och lägenheter eller andra särskilda förmåner utom kontanta penningar, skall vara pligtig att, sedan en undersökning af dessa förmåners beskaffenhet samt uppskattning af deras ekonomiska värde egt rum, vara underkastad antingen förmånernas indragning till statsverket mot ersättning i penningar till det belopp, hvartill de äro i stat beräknade, eller den minskning i statsverkets löneanslag till tjensten, som kan i vederbörlig ordning varda beslutad, dock icke till större belopp än som motsvarar den löneförbättring, som löntagaren vid nu föreslagen lönereglering kan komma att vinna; 3) att den genom nådiga cirkulären den 20 mars 1858 och den 29 december 1860 stadgade skyldighet för visse lärare att, i händelse de genom inträffade förändringar skulle finnas umbärlige vid det läroverk, der de äro anstälde, inträda i tjenstgöring vid annat läroverk helst inom stiftet, skall åligga äfven öfrige vid de högre och femklassiga allmänna läroverken anstälde lärare, intill dess de uppnått 45 års ålder; samt 4) att lärare skall vara skyldig att från tjensten afgå med pension enligt de bestämmelser, som i sammanhang med denna lönereglering fastställas;

att hvarje lärare, som varder utnämnd till tjenst, med hvilken rätt till särskilda förmåner är förenad, skall vara underkastad den minskning i aflöning från statsverket, som Kongl. Maj:t framdeles kan finna lämpligt besluta, till ett belopp icke öfverstigande det, hvartill de i lönen ingående särskilda förmåner efter skälig uppskattning sig belöpa.

I inom kamrarne väckta motioner hafva med afseende på aflöningen för lärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken och i omedelbart sammanhang dermed stående frågor följande yrkanden gjorts:

a) af herr *A. J. Roman* (motion n:o 49 i Första Kammaren), att Riksdagen behagade besluta,

dels att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes utfärda förändrade bestämmelser i gällande skolstadga derhän, att alla ämneslärare vid de allmänna läroverken må erhålla en enda gemensam benämning samt påläggas lika drygt undervisningsarbete;

dels ock, att — derest denna förändring af Kongl. Maj:t påbjudes att, i den mån sådant låter sig göra, från och med nästa år träda i kraft — af det till de allmänna läroverken utgående anslag må disponeras erforderligt belopp för att åt de ordinarie ämneslärare, som nu

benämnas adjunkter och hvilka behörigen styrka sig hafva fullgjort hvad skolstadgan föreskrifver såsom kompetensvilkor för undervisning inom skolans högsta klass, bereda förhöjning i aflöningen med femhundra kronor utöfver den aflöning, som är eller af Riksdagen kan varda bestämd att utgå till de ordinarie ämneslärare, hvilka icke fullgjort nämnda kompetensvilkor.

b) af herr *A. Westrin* (motion n:r 207 inom Andra Kammaren),

att för lärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken må bestämmas följande löneförmåner, att utgå från och med år 1891:

för *rektorer:* vid *högre* läroverk två lönegrader å 1) 3,500 kronor och 2) 4,000 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,800 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor vid sådant läroverk; vid de *femklassiga läroverken i Stockholm* lön 3,200 kronor, tjenstgöringspenningar 1,400 kronor; vid *öfriga femklassiga läroverk* två lönegrader å 1) 2,700 kronor och 2) 3,200 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor vid femklassigt läroverk; hvarförutom rektorerne vid alla dessa läroverk må af vederbörande kommuner såsom hittills åtnjuta fri bostad eller hyresersättning;

för lektorer: vid högre läroverk fyra lönegrader å 1) 2,500 kronor, 2) 3,000 kronor, 3) 3,500 kronor och 4) 4,000 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,500 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till högre lönegrad efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjenstgöring;

för adjunkter: vid *högre* och *femklassiga* läroverk fyra lönegrader å 1) 1,800 kronor, 2) 2,300 kronor, 3) 2,800 kronor och 4) 3,300 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,200 kronor, med uppflyttningsrätt lika som lektorer;

för *musiklärare:* vid *högre* läroverk tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor och 3) 1,600 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad enligt samma grunder, som gälla för lektorer och adjunkter; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

att alla de öfriga af Kongl. Maj:t i dess proposition för lärare vid nu ifrågavarande läroverk föreslagna löne- och arfvodesbeloppen må af Riksdagen godkännas.

c) af herr *M. Dahn* (motion n:r 210 i Andra Kammaren), att Riksdagen vidtager sådana ändringar i Kongl. Maj:ts proposition n:o 17, i hvad den afser de allmänna läroverkens organisation, kommunernas bidrag, *aflöningar* och terminsafgifter, att de nu utgående anslagen till

elementarläroverken ej må, vid omorganisationen af dessa läroverk, ökas utöfver sina nuvarande belopp på annat sätt än medelst enskilda kommuners bidrag och terminsafgifter.

d) af herr *P. Lundén* (motion n:o 215 i Andra Kammaren), att femklassiga allmänna läroverket i Göteborg i allmänhet likställes med de likartade i Stockholm; hvilket innebär förändring i aflöningsförmånerna för rektor vid nämnda läroverk, så att han äfven under de första tio åren af sin tjenstgöring skulle komma att åtnjuta, förutom 1,300 kronor i tjenstgöringspenningar, en lön af 3,200 kronor i stället för af Kongl. Maj:t föreslagna 2,700 kronor.

I anledning af underdåniga ansökningar af lärare vid rikets allmänna läroverk, vissa pedagogier, högre lärarinneseminariet och folkskolelärareseminarierna angående beredande af förbättring i deras lönevilkor tillsatte Kongl. Maj:t, som ofvan är angifvet, den 3 maj 1878 en komité med uppdrag att verkställa en fullständig utredning af detta ärende i hela dess vidd och afgifva förslag i ämnet. Sedan komiterade den 17 maj 1879 inkommit med underdånigt betänkande och vederbörande myndigheter öfver detta blifvit hörda, gjorde Kongl. Maj:t till 1882 års riksdag framställning om löne- och pensionsreglering för bland andra lärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken.

Statsutskottet, till hvars förberedande behandling den kongl. propositionen hänvisades, erinrade beträffande frågan om lönereglering för lärarne derom, att dittills icke någon reglering för dem blifvit ställd i samband med de löneregleringar, som under senare tiden egt rum för flertalet öfrige tjenstemän, hvaraf också följt, dels att lärarnes löneförmåner ej, såsom andra tjenstemäns, vore fördelade i lön och tjenstgöringspenningar, och dels att lönebeloppen i allmänhet vore lägre. Att detta förhållande påkallade rättelse, ansåg utskottet vara så mycket mer uppenbart, som det vore att befara, att, derest regleringen längre uppskötes, deraf skulle blifva en följd, att, om än sökande till lärarebeställningar fortfarande skulle stå att finna, åt lärarekallet icke skulle vilja egna sig personer med den duglighet och förmåga, som de alltmer ökade anspråken på undervisningen nu mer än förr med nödvändighet ställa på läraren, om han skall kunna rätt fullgöra sitt särdeles vigtiga och ansvarsfulla värf.

Då emellertid i båda de motioner, öfver hvilka det tillhörde utskottet att äfven yttra sig, frågan om lönereglering för lärarne blifvit ställd i samband med ifrågasatta förändringar i afseende på läroverkens organisation samt ett sådant samband jemväl blifvit i statsrådsprotokollet antydt, ansåg utskottet, att det borde tillses, att löneregleringen

icke genomfördes på sådant sätt, att derigenom hinder lades i vägen för de påyrkade förändringarna, derest dessa i öfrigt skulle befinnas ändamålsenliga, i hvilket hänseende, enligt hvad till statsrådsprotokollet blifvit yttradt, utredning skulle vara att förvänta utaf en komité af sakkunnige och för den allmänna bildningen intresserade män.

Utskottet tillstyrkte derför Kongl. Maj:ts framställning beträffande löneregleringen för lärarne vid de allmänna läroverken så till vida, att dels influtna terminsafgifter skulle få för ändamålet användas, dels medel derför beviljas på extra stat för år 1883.

Mot utskottets beslut reserverade sig de af Andra Kammaren valde ledamöterna, hvilka, ehuru med erkännande af lärarens berättigade anspråk på erhållande af en efter omfattningen och vigten af hans tjensteåligganden afpassad aflöning, på angifna skäl helt och hållet afstyrkte propositionen.

Första Kammaren biföll statsutskottets hemställan, under det att Andra Kammaren beslöt i öfverensstämmelse med reservanternas förslag, dervid särskildt betonande de skäl och omständigheter, som i reservationen blifvit anförda. Sedan Kamrarne sålunda stannat i olika beslut, beslöts genom gemensam omröstning att för beredande af löneförbättring för lärarne vid de allmänna läroverken, med tillämpning af de i statsrådsprotokollet angifna grunder, med hälften af de belopp, som blifvit af Kongl. Maj:t föreslagna, skulle på extra stat för år 1883 anvisas såsom förhöjning i anslaget till de allmänna läroverken 336,975 kronor.

De följande Riksdagarne hafva år för år för detta ändamål beviljat samma belopp och dertill äfven för beredande af löneförbättring för lärarne vid pedagogierna enligt samma grunder ett belopp af 8,750 kronor.

Under de senare åren hafva sålunda lärarne vid de högre femklassiga allmänna läroverken och pedagogierna åtnjutit följande aflöning:

rektorer: vid de högre allmänna läroverken 4,500 kronor och efter tio års tjenstgöring såsom rektor vid sådant läroverk 5,000 kronor; *vid de femklassiga läroverken i Stockholm* 4,000 kronor; *vid de öfriga femklassiga läroverken* 3,500 kronor och efter tio års tjenstgöring såsom rektor vid femklassigt läroverk 4,000 kronor; hvarförutom dessa rektorer af vederbörande kommuner åtnjutit fri bostad eller hyresersättning;

lektorer vid de allmänna läroverken: fem lönegrader å 2,500, 3,000, 3,500, 4,000 och 4,500 kronor, med uppflyttningsrätt från lägre till närmast högre lönegrad efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjenstgöring;

adjunkter vid de högre läroverken samt kolleger vid de femklassiga läroverken: fem lönegrader å 1,500, 2,000, 2,500, 3,000 och 3,500 kronor, med uppflyttningsrätt lika som lektorer;

musiklärare: vid de högre läroverken tre lönegrader å 750, 1,000 och 1,250 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad enligt samma grunder, som gälla för lektorer och adjunkter; *vid de femklassiga läroverken* 450 kronor;

teckningslärare: vid de högre läroverken tre lönegrader å 1,000, 1,250 och 1,500 kronor, med uppflyttningsrätt enligt samma grunder som lektorer och adjunkter; *vid de femklassiga läroverken* 600 kronor; hvarjemte samtlige teckningslärare ega rätt att efter vissa grunder åtnjuta särskildt arfvode för de undervisningstimmar, som åläggas dem utöfver ett visst antal i veckan;

gymnastiklärare: vid de högre läroverken tre lönegrader å 1,000, 1,250 och 1,500 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till högre lönegrad enligt samma grunder som lektorer och adjunkter; *vid de femklassiga läroverken* 600 kronor;

hvartill bör läggas den löneförbättring, som Riksdagen på extra stat beviljat för åren 1883—1890, utgörande för

rektorer vid allmänt läroverk 250 kronor;

lektorer, adjunkter och kolleger i första, andra, tredje eller fjerde lönegraden, 500 kronor, i femte lönegraden 250 kronor;

musiklärare vid högre läroverk, hvilken uppbär lön i första lönegraden, 125 kronor, i andra lönegraden 100 kronor och i tredje lönegraden 75 kronor;

musiklärare vid femklassigt läroverk 25 kronor;

gymnastik- och teckningslärare vid högre läroverk, hvilka uppbära lön i första lönegraden, 100 kronor, i andra lönegraden 75 kronor och i tredje lönegraden 50 kronor.

Den läroverkskomité, som af 1882 års statsutskott omnämndes såsom förväntad, blef af Kongl. Maj:t den 20 oktober 1882 tillsatt. Sedan komitén afgifvit utlåtande, gjorde Kongl. Maj:t i sin proposition till 1887 års riksdag angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna, ånyo framställning om lönereglering för de allmänna läroverkens lärare, hvad de nu ifrågavarande lönerna angår i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts framställning i samma sak till 1882 års riksdag.

Med 1887 års proposition öfverensstämmer åter, hvad angår nu föreliggande punkt, den till innevarande Riksdag afgifna propositionen fullständigt.

För förbättring i lärarnes löner har Kongl. Maj:t uppstält det vilkor, att lästiden så utsträckes, att lärarnes tjenstgöringstid kommer att uppgå till 40 veckor om året. Sjelfva läsåret skulle då, enligt hvad statsrådsprotokollet gifver vid handen, förlängas till 39 veckor, deri inberäknad ledighet under en vecka vid påsk och en half vecka vid pingst, men icke den tid, som för vissa lärjungar upptages af inträdes- och flyttningspröfningar, hvilka skulle förläggas utom läseterminerna; höstterminen skulle, der icke Kongl. Maj:t på gjord framställning annorlunda förordnat, taga sin början den 26 augusti och sluta den 20 december, samt vårterminen börja den 16 januari och sluta den 20 juni.

Läsåret utgör nu 36 veckor. Efter frånräkning af påsk- och pingstlof, särskilda ledighetsdagar, dagar för inträdespröfning och examenslof samt i de högre klasserna ledighet för militäröfningar och månadslof, torde den effektiva lästiden, såsom i statsrådsprotokollet af den 7 februari 1890 påvisats, på sin höjd utgöra:

för klasserna	I—V	32 veckor
» klass	VI	$29\frac{1}{2}$ »
» »	VII	$26\frac{1}{2}$ »

eller i medeltal för hela läroverket omkring 30 veckor. I de flesta andra länder uppgår lästiden till 40, och i flera länder, bland dem våra närmaste grannland Norge och Danmark, är den ännu längre.

Såsom ofvan, vid behandlingen af frågan om första klassens indragning, nämnts, har det klagats öfver, att de svenska läroverkens lärjungar vid ankomsten till universitetet i jemförelse med andra länders röjde omogenhet och bristande förmåga att begagna sig af den akademiska undervisningen. Detta har, säkerligen icke utan skäl, satts i samband med den relativt korta lästiden hos oss. Årskurserna i vårt land i förhållande till den för deras inlärande anslagna tiden kunna nemligen anses vara väl dryga, hvaraf följden blir, dels att lärjungarne hafva svårare att fullt tillgodogöra sig de inhemtade kunskaperna, att hvad man kallar smälta dem, dels att fara för öfveransträngning uppstår. Härmed står också den omständigheten i sammanhang, att i vårt land en så betänkligt stor procent af de allmänna läroverkens lärjungar vid läsårets slut icke blifva flyttade till högre klass, utan måste antingen söka genom ansträngande läsning under sommarferierna skaffa sig tillräckliga kunskaper eller ock »sitta qvar», d. v. s. tillbringa mer än ett läsår i en och samma klass.

Då fordringarna i afgångsexamen, såsom förut framhållits, i det hela icke kunna sänkas, och antalet årsklasser icke kan ökas, synes derför ingen annan utväg till afhjelpande af de nämnda olägenheterna

återstå, än att läsåret förlänges. För en sådan förlängning till 39 veckor har också redan 1873 års Riksdag uttalat sig.

Invändningar hafva dock gjorts mot läsårets förlängning eller rättare mot sommarferiernas förkortning, dels af hygieniska, dels af andra grunder.

Af läroverkskomiténs i hygieniskt afseende särskildt sakkunnige ledamot hafva sålunda betänkligheter yttrats mot att öka den nedpressning i barnens tillväxt, som under vintern och våren eger rum, och förkorta tiden för den absolut nödvändiga kompensationen under sommaren.

Häremot har dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 anfört hufvudsakligen följande, hvarom utskottet vill erinra: att de undersökningar, på hvilka läroverkskomiténs nämnde ledamot grundat sin mening, icke kunna sägas vara bevisande; att äfven om, såsom sannolikt är, lärjungarnes vegetativa och animala funktioner under våra långa, från andligt arbete fritagna sommarferier vinna betydligt i kraft, och den kroppsliga utvecklingen sålunda derunder skjuter en utomordentlig fart, detta icke med säkerhet vore någon så stor fördel för deras helsa och harmoniska utveckling i det hela; att dessutom det vore att befara, dels att det skarpa ombyte i lärjungarnes lefnadssätt, som med skolgångens början måste inträda, kunde verka skadligt på deras helsa, dels att de lägre drifterna och begären kunde vinna en sådan styrka, om arbetet och den intellektuella verksamheten under en längre tid finge ligga nere, att de sedermera icke läte sig beherskas, utan alstrade en förderfbringande maklighet, arbetsskygghet och njutningslystnad; att helsotillståndet i de danska skolorna, trots de betydligt kortare ferierna, vore bättre än hos oss; att flertalet lärjungar under de tre månader långa sommarferierna läte studierna helt och hållet ligga nere och till följd deraf, då de återkomme till läroverket, hade glömt en stor del af det, som de vid slutet af föregående läsår hade inhemtat, och att de derför måste så fort som möjligt söka återerinra sig detta för att derpå kunna med framgång börja med de nya kurserna; men genom den långa ledigheten hade de icke blott kommit ur arbetstakten, utan rent af blifvit ovana vid en allvarlig, intellektuel verksamhet, hvarför de funne denna tråkig, tung och tröttsam; att under sådana förhållanden de, som saknade lifligare fattningsgåfva och större energi, icke förmådde på den korta tid, som dertill kan anslås, erinra sig det gamla och derför icke heller kunde följa med undervisningen i det nya, utan redan från början blefve ohjelpligt efter, under det de, som egde större energi och ambition,

ansträngde sig till det yttersta och verkligen öfvervunne svårigheterna, men att dessa redan vid läsårets början blefve öfveransträngda, och att härigenom arbetet blefve dem under hela året tungt, så att de vid dess slut väl behöfde den långa feriens sysslolöshet för att hemta sig, och att endast de lyckligast begåfvade kunde utan olägenhet bestå detta svåra prof.

Man har vidare anmärkt, att den tid, som lärjungarne få tillbringa i sina hem, och dermed det välgörande inflytande, som familjelifvet och föräldrarnes personliga tillsyn på dem kunna utöfva, genom läsårets utsträckning komme att minskas, samt att föräldrarnes kostnad för lärjungarnes underhåll vid läroverket derigenom skulle blifva större.

Med afseende härå har i nyssnämnda anförande till statsrådsprotokollet yttrats, att, såsom genom läroverkskomiténs utredning utrönts, mer än $^3/_5$ af samtliga lärjungarne vid våra läroverk under skoltiden bo i sina föräldrahem, under det att $^3/_{10}$ äro inackorderade i andra familjer och icke fullt $^1/_{10}$ hafva s. k. eget hushåll eller lefva under andra förhållanden; att beträffande de lärjungar, som hafva sitt hem i läroverksstaden, de framstälda anmärkningarna alldeles icke gälla; att, då flertalet af dessa lärjungars föräldrar icke hafva så stora inkomster, att de kunna hålla sig särskild sommarbostad på landet, och då dertill rätt många af dem sakna tid eller insigt eller kraft nog för att utfinna och anordna lämplig sysselsättning för sina söner under den långa ledighetstiden, desse få löpa omkring i staden i sällskap med lika lottade kamrater och på egen hand söka finna medel till att fördrifva tiden, och att de utvägar, som de dervid påfinna, långt ifrån alltid äro gagneliga eller ens oskadliga; att de lärjungar, som icke hafva sitt föräldrahem i läroverksstaden, derför icke nödvändigt behöfva sakna god tillsyn, och att slutligen, om också kostnaden för en del lärjungars årliga underhåll något ökas, kostnaderna för deras fortsatta studier komma att i ännu större mån minskas, då genom grundligare skolstudier studietiden vid högskolorna skulle kunna förkortas; många skulle ock kunna från skolan träda ut i lifvet ett eller annat år tidigare än hittills.

Utskottet hyser likväl betänkligheter mot en så stark inknappning på sommarlofvet, som föreslagits, i synnerhet hvad angår försommaren, och utskottet föreställer sig, att åtskilligt skulle kunna vinnas utan en sådan. Enligt nuvarande bestämmelser skall läsåret börja inom augusti och sluta inom juni månad. Af ferierna skola minst tre veckor vara förlagda till tiden under och omkring julhelgen och den återstående delen till sommaren. Enligt den officiella statistiken har under läsåren 1876—1877 till och med 1884—1885, det sista för hvilket samlade

uppgifter äro offentliggjorda, der icke särskilda omständigheter föranledt undantag, den tidigaste dagen för hösterminens början vexlat mellan den 19 och 23, den senaste mellan den 30 och 31 augusti, den tidigaste dagen för samma termins slut mellan den 11 och 14, den senaste mellan den 17 och 22 december, den tidigaste dagen för vårterminens början mellan den 10 och 14, den senaste mellan den 26 och 29 januari, den tidigaste dagen för denna termins slut varit den 1 och den senaste vexlat mellan den 12 och 14 juni.

Om nu, såsom chefen för ecklesiastikdepartementet ansett lämpligast, höstterminen komme att taga sin början den 26 augusti och sluta den 20 december, och om, såsom redan nu är medgifvet, julferierna begränsades till tre veckor, så att vårterminen började den 12 januari, skulle läsåret kunna få en ganska afsevärd förlängning till 38 veckor, utan att dess afslutning behöfde förläggas ens så sent som till den tidpunkt, hvilken nu plägar vara den sista derför. Det skulle nemligen sluta den 9 juni. Lärarnes tjenstgöringstid skulle vid en sådan förlängning, om, såsom föreslagits och synes böra ske, inträdes- och flyttningspröfningarna förlades utom läseterminerna, komma att uppgå till 39 veckor.

Hvad angår behofvet af löneförbättring för lärarne, så är det obestridligt, att desse tjenstemän äro väsentligen sämre aflönade än öfrige, hvilka äro med dem likstälde i afseende på utbildning och tjenstgöring, till och med sämre än flere, hvilkas studiekurs icke kan med deras jemföras, hvartill kommer, att utsigterna till befordran till förmånligare befattningar, såsom af 1878 års löneregleringskomité visats, äro synnerligen små för lärarne i jemförelse med andra tjenstemän. Nämnda komité har uträknat, att de talrikaste gruppernas af elementarlärare, lektorernas och adjunkternas eller kollegernas, dåvarande löner, om de i stället för att vara bestämda till fem lönegrader, utginge, såsom för de fleste andra tjenstemän, i en lön med två ålderstillägg à 500 kronor efter 5 och 10 års tjenstgöring, skulle motsvara, lektorernas ej fullt 2,800 och adjunkternas och kollegernas ej fullt 1,800 kronor jemte för båda klasserna två ålderstillägg à 500 kronor hvardera. En lektors ordinarie lön vore följaktligen 200 kronor mindre än en första gradens tjenstemans i en styrelse eller ett centralt embetsverk, 700 till 1,200 kronor mindre än en kronofogdes, omkring 750 kronor mindre än en medelmåttigt aflönad tullkontrollörs, 1,200 kronor mindre än en kanslisekreterares, omkring 1,450 kronor mindre än en tullförvaltares öfver hufvud, 1,700 kronor mindre än en andra gradens

tjenstemans och 2,000 till 2,500 kronor mindre än lönen för en hofrättsassessor, hvilken efter medeltalsberäkning blott tre år senare tillträder sin befattning med ganska säker utsigt till vidare befordran. Och en adjunkts eller kollegas ordinarie lön understiger en lektors med 1,000 kronor. En rektors vid högre läroverk löneförmåner, de högsta en skolman kan hoppas uppnå och som uppnås blott af $^1/_7$ af lektorerna, vore, då afseende ej fästes vid att samtlige rektorer hafva fri bostad eller hyresersättning, närmast lika med löneförmånerna för en lägsta gradens tjensteman i en departementsexpedition eller med en medelmåttigt aflönad tullförvaltares, men mindre än för de bättre aflönade tullkontrollörerna; och rektorer vid de femklassiga läroverken kunde i afseende på löneförmåner närmast likställas med lägsta gradens tjenstemän i ett centralt embetsverk eller en styrelse.

Under sådana förhållanden synes 1882 års statsutskott icke hafva saknat skäl för den farhåga, det uttalade, att, derest löneregleringen för lärarne längre uppskötes, deraf skulle blifva en följd, att, om än sökande till lärarebeställningar fortfarande skulle stå att finna, åt detta kall dock icke skulle vilja egna sig personer med den duglighet och förmåga, som de allt mer ökade anspråken på undervisningen nu mer än förr med nödvändighet ställa på läraren, om han skall kunna rätt fullgöra sitt särdeles vigtiga och ansvarsfulla värf.

Genom den af 1882 och följande års Riksdagar beviljade löneförbättringen å extra stat har visserligen värdet af lektorernas, adjunkternas och kollegernas löner ökats med omkring 450 kronor årligen och af rektorernas med 250. Förhållandet mellan deras och andra tjenstemäns löner är, såsom af det ofvan anförda framgår, det oaktadt ofördelaktigt.

Enligt Kongl. Maj:ts nu föreliggande förslag skulle, såsom ofvannämnda komité utredt, lektorernas aflöning komma att motsvara 2,271 kronor i lön, 1,400 kronor i tjenstgöringspenningar och två ålderstillägg å 500 kronor hvardera, således högsta lön 4,671 kronor, och adjunkternas skulle motsvara en lön af 1,668 kronor, 1,000 kronor i tjenstgöringspenningar och två ålderstillägg å 500 kronor hvardera, således högsta lön 3,668 kronor, hvadan en lektor skulle komma att uppbära en löneinkomst 671 kronor större än en lägsta gradens tjensteman i en styrelse eller ett centralt embetsverk, men 829 kronor mindre än en andra gradens tjensteman, och en adjunkt skulle under de fem första åren af sin tjenstgöring få mindre än en lägsta gradens tjensteman och först, då han kommit i andra lönegraden, blifva i afseende på

aflöning likställd med en sådan tjensteman, oaktadt de större kompetensvilkor han måste uppfylla för erhållande af sin befattning. De lönebelopp, som af Kongl. Maj:t föreslagits för de ordinarie ämneslärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken, kunna således, enligt utskottets mening, icke anses för höga i förhållande till nutida lefnadskostnader, den långa och dyrbara studiekurs, desse tjenstemän måste genomgå, och deras mödosamma och för samhället vigtiga arbete, i synnerhet som genom läsårets utsträckning deras arbetstid skulle icke obetydligt förlängas.

Lika litet har utskottet något att anmärka mot de lönebelopp, som af Kongl. Maj:t föreslagits för öfningslärarne, eller mot de arfvodesbelopp, som föreslagits för de vikarierande och extra lärarne, eller mot öfriga i den föreliggande punkten innehållna bestämmelser, endast att, i öfverensstämmelse med hvad utskottet ofvan i fråga om läsårets utsträckning yttrat, tjenstgöringspenningarne för alla lärare, rektorerna undantagne, böra beräknas att utgå för läsår med 39 läsveckor i stället för 40, såsom Kongl. Maj:t föreslagit.

Med afseende särskildt på den ifrågasatta indelningen af teckningslärarebefattningarna i olika klasser med olika aflöning och tjenstgöringstid, vill utskottet erinra derom, att, såsom i statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 påpekas, desse lärares tjenstgöringstid vid de högre läroverken vexlar högst betydligt, så att den under t. ex. läsåret 1884—1885 varierade mellan 14 och 37 timmar i veckan; att enligt nu gällande bestämmelser teckningsläraren vid ett högre läroverk är skyldig att mot sin till 1,000, 1,250 eller 1,500 kronor uppgående lön undervisa 15 timmar i veckan, och att han för hvarje undervisningstimme derutöfver åtnjuter, om han uppbär lön i första eller andra lönegraden, 75 kronor, men, om han är i tredje lönegraden, 100 kronor, så att t. ex. en teckningslärare, som undervisar 30 timmar i veckan, årligen uppbär — förutom den allt sedan 1883 å extra stat till belopp af 50 à 100 kronor utgående löneförbättringen — 2,125 kronor, om han är i första lönegraden, och 3,000, om han är i tredje; men att han, om han blefve sjuk och erhölle tjenstledighet, förlorade arfvodet för öfvertimmarne och dessutom måste afstå fjerdedelen af sin lön till vikarien, så att för honom återstode att lefva af i förra fallet 750 kronor, i det senare 1,125; att detta aflöningssätt utöfvar ett ogynsamt inflytande äfven på den blifvande pensionens belopp, i ty att exempelvis en lärare, som haft 30 timmars undervisning hvarje vecka i skolan och sålunda deråt egnat i det närmaste hela sin tid samt under tjenstetiden uppburit 3,000 kronor årligen, i pension erhåller endast 1,500 kronor.

Genom teckningsläraretjensternas indelning i klasser skulle dessa missförhållanden utan någon större direkt kostnad för staten afhjelpas.

Med afseende på extra lärare och vikarier må framhållas, att desse lärare, som nu i enlighet med kongl. cirkuläret den 30 december 1876 uppbära, om de efter aflagd filosofie kandidat-examen genomgått det af gällande läroverksstadga föreskrifna profår, ett arfvode efter 1,500 kronor, men eljest efter 1,200 kronor, för år räknadt, hafva att på eget ansvar fullgöra alldeles samma tjenstgöring, som åligger adjunkt eller lektor; att det långt öfvervägande flertalet af dem får under en följd af år tjenstgöra såsom extra, innan de kunna vinna ordinarie anställning; att, då de nuvarande arfvodena bestämdes, det högre af dem sattes alldeles lika med lönen för ordinarie adjunkt i lägsta lönegraden, och att dessa arfvoden äro alldeles för små både såsom ersättning för det fordrade arbetet och såsom medel till nödigt lifsuppehälle, hvarjemte genom den nya undervisningsplanen lärarnes arbetstid kommer att utsträckas med flera veckor.

Utskottet har slutligen att yttra sig med anledning af de enskilda motioner, som angå denna punkt.

Hvad då först angår de af herr *Roman* gjorda yrkandena, får utskottet fästa uppmärksamheten derå, att visserligen det timantal, som lektorerna äro skyldige att undervisa, är mindre än det, som åligger adjunkterna, men att undervisningsarbetets dryghet icke kan mätas blott efter timtalet, utan att hänsyn måste tagas äfven till den större förberedelse till de särskilda lektionerna och det mera mödosamma och tidsödande hemarbete med rättande af lärjungarnes skriftliga uppsatser, som betingas af undervisningen på skolans högre och högsta stadier, och att, då det inträffar, att adjunkterna måste tagas i anspråk för uppehållandet af undervisningen på dessa stadier, deras undervisningstid plägar nedsättas; att vidare frågan om lärarnes titulatur synes vara en allt för oväsentlig sak, för att Riksdagen skulle derom hos Kongl. Maj:t göra någon framställning, och att slutligen inrättandet af en ny löneklass för de lärare, hvilka, under det de vore kompetente till erhållande af lektorsbefattning, beklädde de nuvarande adjunktsbefattningarna, synes allt för mycket strida mot den nuvarande anordningen af de allmänna läroverken.

Hvad herr *Westrins* förslag vidkommer, så anser sig utskottet i fråga om lärarnes löneförmåner icke böra gå utöfver de belopp, om hvilka Kongl. Maj:t gjort framställning, och kan följaktligen icke biträda detsamma, liksom ej heller herr *Lundéns* motion, för så vidt deri ifrågasättas ökade löneförmåner för rektor vid femklassiga läro-

verket i Göteborg. Då dessutom nuvarande rektor befinner sig i andra lönegraden, och för den skull den påyrkade förhöjningen icke skulle komma att under den närmaste framtiden utgå, torde man kunna afvakta, att Kongl. Maj:t, om förhöjningen skulle befinnas vara af nöden, derom gör framställning.

Herr *Dahns* motion torde, för så vidt den skulle innebära yrkande om nedsättning i de af Kongl. Maj:t föreslagna lönebeloppen, få anses vara genom det anförda besvarad.

Utskottet hemställer alltså:

att Riksdagen, med afslag på herr Romans motion samt herrar Westrins, Lundéns och Dahns motioner, i hvad de angå nu föreliggande punkt, må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag:

att — under förutsättning att lästiden så utsträckes, att lärarnes tjenstgöringstid kommer att uppgå till 39 veckor om året — för lärarne vid de högre och femklassiga läroverken må bestämmas följande löneförmåner, att utgå från och med år 1891:

för *rektorer:* vid *högre* läroverk två lönegrader å 1) 3,500 kronor och 2) 4,000 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,500 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor vid sådant läroverk; vid de *femklassiga läroverken i Stockholm* lön 3,200 kronor, tjenstgöringspenningar 1,300 kronor; vid *öfriga femklassiga läroverk* två lönegrader å 1) 2,700 kronor och 2) 3,200 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,300 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor vid femklassigt läroverk; hvarförutom rektorerna vid alla dessa läroverk må af vederbörande kommuner såsom hittills åtnjuta fri bostad eller hyresersättning;

för *lektorer:* vid *högre* läroverk fyra lönegrader å 1) 2,100 kronor, 2) 2,600 kronor, 3) 3,100 kronor och 4) 3,600 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till högre lönegrad efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjenstgöring;

för *adjunkter:* vid *högre* och *femklassiga* läroverk

fyra lönegrader å 1) 1,500 kronor, 2) 2,000 kronor, 3) 2,500 kronor och 4) 3,000 kronor jemte tjenstgöringspenningar 1,000 kronor, med uppflyttningsrätt lika som lektorer;

för *musiklärare:* vid *högre* läroverk tre lönegrader å 1) 1,000 kronor, 2) 1,200 kronor, 3) 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad enligt samma grunder, som gälla för lektorer och adjunkter; vid *femklassiga* läroverk lön 500 kronor;

för *gymnastiklärare:* vid *högre* läroverk tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor, 3) 1,600 kronor, med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

för *teckningslärare:* vid *högre* läroverk med *befattning af 1:sta klassen* tre lönegrader å 1) 2,000 kronor, 2) 2,250 kronor och 3) 2,500 kronor; med *befattning af 2:dra klassen* tre lönegrader å 1) 1,500 kronor, 2) 1,750 kronor, 3) 2,000 kronor; med *befattning af 3:dje klassen* tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor och 3) 1,600 kronor, alla klasserna med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

att *vikarierande lektor,* som icke innehar ordinarie läraretjenst, må, om han fullgjort stadgade vilkor för att kunna till lektor utnämnas, uppbära arfvode efter 2,000 kronor, men eljest efter 1,800 kronor för år räknadt; samt att *vikarierande adjunkt* eller *kollega* äfvensom *extra lärare* må, om han efter aflagd akademisk examen, som medför behörighet till lärarebefattning, vederbörligen genomgått stadgad profårskurs, uppbära arfvode efter 1,800 kronor, men eljest efter 1,500 kronor för år räknadt;

att *gymnastiklärare* skall vara skyldig tjenstgöra för den fastställda lönen vid *högre* läroverk 16 timmar i veckan; vid *femklassiga* läroverk 8 timmar; samt *teckningslärare* vid *högre* läroverk med befattning af 1:sta klassen 25 timmar i veckan, med befattning af 2:dra klassen 20 timmar, med befattning af 3:dje klassen 16 timmar; vid *femklassiga* läroverk 8 timmar i veckan; men att ytterligare tjenstgöringsskyldighet

må kunna åläggas desse lärare mot ersättning af 75 kronor för hvarje timme i veckan under helt läsår åt lärare vid femklassigt läroverk eller i första och andra lönegraden vid högre läroverk samt af 100 kronor åt lärare i tredje lönegraden;

att gymnastiklärare vid högre läroverk, som icke sjelf eger erforderlig skicklighet att meddela undervisning i exercis och militäröfningar, skall på egen bekostnad aflöna det biträde, som i sådant hänseende pröfvas behöfligt och af vederbörande godkännes;

att tjenstgöringspenningarna skola för alla lärare, rektorerna undantagne, beräknas utgå för läsår med 39 läsveckor; att de i rektorernas aflöning ingående tjenstgöringspenningar skola beräknas utgå för kalenderår, men till olika belopp för läsåret och för ferierna, efter särskilda bestämmelser, som af Kongl. Maj:t fastställas; samt att tjenstgöringspenningarna icke få af tjenstens innehafvare uppbäras under tjenstledighet, dock att, om rektor eller lektor, som är domkapitelsledamot, endast åtnjuter ledighet från domkapitelsgöromålen, afdrag å tjenstgöringspenningarna icke må ske;

att för rättighet att tillgodonjuta den förbättrade aflöning, som enligt förbemälda lönereglering komme lärare till del, skola gälla såsom vilkor: 1) att lärare, som enligt hittills gällande stat är berättigad till ersättning för indelt lön, skall frånträda sin rätt till nämnda ersättning; 2) att nuvarande innehafvare af lön, i hvilken ingår afkomst af prebendehemman och lägenheter eller andra särskilda förmåner utom kontanta penningar, skall vara pligtig att, sedan en undersökning af dessa förmåners beskaffenhet samt uppskattning af deras ekonomiska värde egt rum, vara underkastad antingen förmånernas indragning till statsverket mot ersättning i penningar till det belopp, hvartill de äro i stat beräknade, eller den minskning i statsverkets löneanslag till tjensten, som kan i vederbörlig ordning varda beslutad, dock icke till större belopp än som motsvarar den löneförbättring, som löntagaren vid nu föreslagen lönereglering kan komma

att vinna; 3) att den genom nådiga cirkulären den 20 mars 1858 och den 29 december 1860 stadgade skyldighet för visse lärare att, i händelse de genom inträffade förändringar skulle finnas umbärlige vid det läroverk, der de äro anstälde, inträda i tjenstgöring vid annat läroverk helst inom stiftet, skall åligga äfven öfrige vid de högre och femklassiga allmänna läroverken anstälde lärare, intill dess de uppnått 45 års ålder; samt 4) att lärare skall vara skyldig att från tjensten afgå med pension enligt de bestämmelser, som i sammanhang med denna löneregler fastställas;

att hvarje lärare, som varder utnämnd till tjenst, med hvilken rätt till särskilda förmåner är förenad, skall vara underkastad den minskning i aflöning från statsverket, som Kongl. Maj:t framdeles kan finna lämpligt besluta, till ett belopp icke öfverstigande det, hvartill de i lönen ingående särskilda förmåner efter skälig uppskattning sig belöpa.

6:o) I punkt 4 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att — under förutsättning af kyrkomötets bifall — de prebendehemman och lägenheter samt andra förmåner af privilegiinatur, som äro lärarne vid de allmänna läroverken på lön anslagna, må, i den mån det kan ske utan förnärmande af nuvarande innehafvares rätt eller rubbning uti enskildes genom testamenten eller annorledes gjorda förordnanden, till statsverket indragas.

Då utskottet härvid icke har något att anmärka, hemställer utskottet,

att Riksdagen må bifalla, att — under förutsättning af kyrkomötets bifall — de prebendehemman och lägenheter samt andra förmåner af privilegiinatur, som äro lärarne vid de allmänna läroverken på lön anslagna, må, i den mån det kan ske utan förnärmande af nuvarande innehafvares rätt eller rubbning uti enskildes genom testamenten eller annorledes gjorda förordnanden, till statsverket indragas.

7:o) I punkt 5 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit:

att beträffande tillsättning af rektorsbefattningar vid de lägre allmänna läroverken må gälla hvad för närvarande är föreskrifvet med

afseende på tillsättning af dylika befattningar vid de högre läroverken; samt

att, då till rektor vid allmänt läroverk utsetts lärare, som innehar ordinarie läraretjenst, denna tjenst må i vanlig ordning tillsättas, dock att den, som dertill utnämnes, skall, när förre innehafvaren återtager utöfningen af densamma, vara skyldig att träda i tjenstgöring vid det läroverk, Kongl. Maj:t med afseende på förekommande omständigheter kan finna skäligt bestämma.

Såsom motiv härför anförde dåvarande chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 följande:

»Med afseende på tillsättningen af rektorer vid de allmänna läroverken gäller för närvarande, att rektorer vid de högre läroverken, efter af eforus gjord framställning, af Kongl. Maj:t tillsättas på förordnande, der Kongl. Maj:t icke genom utnämning vill tillsätta rektorsembetet, under det att rektorsbefattningarna vid de lägre läroverken äro fasta och efter gjord ansökning tillsättas af vederbörande domkapitel eller direktion.»

»Erfarenheten har nogsamt visat, huru stort inflytande den närmaste styresmannens verksamhet och hela personlighet utöfvar på andan vid ett läroverk och framgången af dess arbete. Det är derför af största vigt, att fullt lämplig person väljes för denna befattning samt att hans kraft och ifver icke genom ålderdom, sjukdom eller andra omständigheter försvagas. Men tillsättas berörda befattningar för lifstiden, kan knappast undvikas att åtskilliga bland dem under en längre tid komma att skötas med mindre insigt, kraft och omsorg än vederborde. Jag anser sålunda, att äfven beträffande rektoraten vid de lägre läroverken bör gälla, hvad för närvarande är föreskrifvet med afseende på dem vid de högre.»

»En sådan anordning förutsätter emellertid åtskilliga andra bestämmelser. Då den, som förordnas till rektor, i regeln torde böra vara ordinarie ämneslärare vid allmänt läroverk, skulle tydligen detta läroverk under en längre följd af år komma att umbära en af sina ordinarie lärare, om ingen åtgärd till förebyggande af berörda missförhållande vidtoges. Genom kongl. cirkuläret den 11 juli 1862 är visserligen stadgadt att, i händelse till rektor vid högre elementarläroverk blifver utsedd någon lärare, som vid *annat* läroverk innehar ordinarie tjenst, denna må i vanlig ordning tillsättas, dock att den, som dertill utnämnes, skall, när förre innehafvaren återtager utöfningen af densamma, vara skyldig att träda i tjenstgöring vid det läroverk,

Kongl. Maj:t med afseende å förekommande omständigheter kan finna skäligt bestämma. Men olägenheterna deraf, att en ordinarie lärares befattning under längre tid måste uppehållas genom vikarie, blifva tydligen icke mindre derigenom, att den ifrågavarande ordinarie läraren bestrider annan befattning vid *samma* läroverk. Sist nämnda stadgande synes derför böra så utsträckas, att det omfattar ej mindre lägre allmänna läroverk än äfven det fall, då den till rektor förordnade är ordinarie lärare vid samma läroverk, der han tjenstgör såsom rektor.»

Utskottet, som härvid icke har något att invända, hemställer,

att Riksdagen må bifalla, att beträffande tillsättning af rektorsbefattningar vid de lägre allmänna läroverken må gälla, hvad för närvarande är föreskrifvet med afseende på tillsättning af dylika befattningar vid de högre läroverken; samt

att, då till rektor vid allmänt läroverk utsetts lärare, som innehar ordinarie läraretjenst, denna tjenst må i vanlig ordning tillsättas, dock att den, som dertill utnämnes, skall, när förre innehafvaren återtager utöfningen af densamma, vara skyldig att träda i tjenstgöring vid det läroverk, Kongl. Maj:t med afseende på förekommande omständigheter kan finna skäligt bestämma.

8:o) I punkt 6 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit:

att efter nästa läsårs slut följande läroverk må indragas med de ordinarie ämneslärarnes afgång, dock senast den 1 juli 1893, nemligen: enklassiga pedagogierna i Öregrund, Ulricehamn, Mariefred, Linde, Säter, Falkenberg, Laholm och Mönsterås; tvåklassiga pedagogierna i Hjo, Hedemora, Grenna, Kungelf, Kungsbacka och Borgholm; samt treklassiga allmänna läroverken i Vernamo och Ronneby;

att de vid läroverkens indragning å dessas stat qvarstående lärare må uppföras å indragningsstat med de löneförmåner, som enligt nu gällande ordinarie stat dem tillkomma; samt

att under den återstående tiden för ifrågavarande läroverks verksamhet må vid dem tillämpas nu gällande bestämmelser med hänsyn till såväl läroplan och lästid som lärarnes aflöning.

Med anledning häraf har i enskilda motioner yrkats:

a) af herr *A. M. Lundberg* (motion n:o 216 inom Andra Kammaren), att, så vida icke första klassen vid rikets alla elementarläroverk

indrages, Riksdagen ej heller må besluta indragning af någon utaf pedagogierna, utan desamma bibehållas med åtminstone en lärare; och

b) af herr *A. P. Danielson* (motion n:o 220 inom Andra Kammaren), att Riksdagen, med afslag på Kongl. Maj:ts förslag i punkten 6 om indragning af Borgholms pedagogi, besluter att Borgholms pedagogi skall, på sätt Kongl. Maj:t i punkten 7 föreslagit rörande lägre läroverk i en del andra städer, ombildas till lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare och sådan organisation, som i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet närmare derför angifves; under vilkor att Borgholms stad åtager sig att tillhandahålla erforderliga och lämpliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor.

Frågan om indragning eller ombildning af pedagogierna och de treklassiga allmänna läroverken har länge stått på dagordningen, och den var en af de frågor, som särskildt gaf anledning till senaste läroverkskomiténs nedsättande.

De vigtigaste anmärkningar, som framstälts mot dessa läroanstalter, torde vara, dels att undervisningens omfång vid dem är så ringa, att någon afsevärd bildning icke der står att vinna, vare sig att det gäller studiernas fortsättning eller en omedelbar öfvergång till det praktiska lifvet, dels att lärjungarnes antal vid de flesta af dem är så obetydligt, att kostnaden för deras undervisning blir allt för dyr, dels med afseende på de enklassiga pedagogierna, vid hvilka blott en ämneslärare finnes anställd, att skolan är helt och hållet beroende af denne endes duglighet, och att den under det sträfsamma skolarbetet välbehöfliga sporre, som ligger i täflan och samarbete, vid dem helt och hållet saknas, samt att till följd häraf fara vore, att, såsom ock inträffat, dessa läroanstalter understundom för kortare eller längre tid kunde råka i lägervall.

Förslag om indragning eller ombildning af berörda skolor hafva också upprepade gånger framstälts, och med anledning deraf hafva äfven åtskilliga af dem utvecklats till fullständigare läroverk, under det en och annan blifvit indragen. Ännu återstå dock 19 treklassiga allmänna läroverk och 18 pedagogier, 9 med två och 9 med en ämneslärare. Mot *indragning* af dessa läroverk har hufvudsakligen invändts, att de högre läroverk, som skulle upptaga lärjungarne från de sålunda indragna, ofta redan förut äro öfverbefolkade, samt att det både är en stor ekonomisk fördel för föräldrarne och af synnerligt gagn för lärjungarnes moraliska uppfostran, om en så stor del som möjligt af dessa under sin skolgång få bo i föräldrahemmet eller åtminstone i dess omedelbara närhet, hvarför skolor, som kunde påräkna ett mot

lärareantalet något så när svarande lärjungeantal, icke borde indragas, utan ombildas.

I öfverensstämmelse härmed ansåg läroverkskomitén, att läroverk, hvilkas lärjungeantal öfverstege 30, borde bibehållas, men skolor med ett mindre lärjungeantal indragas. Det ringa lärjungeantalet vid sist nämnda skolor skulle nemligen icke berättiga anställandet af mer än en lärare, och då skulle de olägenheter, hvilka ofvan angifvits såsom vidlådande läroverk med blott en lärare, inträda. Komitén föreslog derför till indragning 12 pedagogier och 5 treklassiga läroverk. Och oaktadt de anmärkningar mot komiténs förslag, som gjordes af kommunalstyrelserna i de städer och köpingar, hvilkas läroanstalter ifrågasatts till indragning, föreslog Kongl. Maj:t 1887 års Riksdag indragning af de flesta af de läroanstalter, hvilka läroverkskomitén ansett böra dertill komma i fråga, och dessutom ännu några andra. Från 1887 års förslag skiljer sig det nu föreliggande endast deri, att treklassiga allmänna läroverket i Sölvesborg icke nu, såsom då, föreslås till indragning.

Utskottet anser, att de skäl, som förebragts för indragning af de läroanstalter, med afseende på hvilka Kongl. Maj:t nu föreslagit sådan, äro tillfyllestgörande.

Hvad särskildt Borgholms pedagogi angår, har visserligen af herr *Danielson* yrkats, att den icke skulle indragas, utan under vissa vilkor ombildas i enlighet med hvad Kongl. Maj:t i punkt 7 af sin proposition föreslagit för åtskilliga andra läroanstalter, och herr Danielson har såsom motiv för sitt yrkande anfört, att om Borgholms pedagogi indroges, skulle på hela ön Öland med en folkmängd, enligt 1886 års statistik, af 36,323 personer och med dess afskilda läge och under vintertiden vanligen svåra och på få punkter förekommande kommunikation med fastlandet, icke finnas någon annan skola än de vanliga folkskolorna, och att Borgholms stad för sin läroanstalt med afseende på läroverkshus och eljes gjort stora uppoffringar, samt att det med säkerhet kan antagas, att det fåtaliga lärjungeantalet berott på tillfälliga omständigheter. Härvid vill utskottet dock erinra, att lärjungeantalet i Borgholm under en längre följd af år varit ringare än som torde kunna anses bero af blott tillfälliga omständigheter. Det utgjorde sålunda under åren 1873—83 i medeltal 23, 1884—88 i medeltal 17 och höstterminen 1889 13; vidare att för en betydande del af Öland Kalmar läroverk är väsentligt närmare beläget än Borgholm, samt att läroverksbyggnaden i Borgholm torde kunna för andra stadens behof användas.

Såsom ofvan nämndes, har Sölvesborgs treklassiga allmänna läro-

verk icke nu blifvit, såsom 1887 skedde, föreslaget till indragning. Såsom skäl för detta läroverks bibehållande har till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 anförts, att stadsfullmägtige i Sölvesborg i underdånig petition andragit: att detta från längre tider tillbaka upprättade läroverk redan som tvåklassigt under flera år hade ett lärjungeantal, som i medeltal öfverstigit det antal, som af läroverkskomitén fastställts såsom minimum för ett läroverks bibehållande; att medelantalet lärjungar under de läroverkskomiténs betänkande näst föregående åren visserligen nedgått under berörda minimum, men att anledningen härtill förnämligast varit den, att skolans föreståndare varit af riksdagsgöromål och andra offentliga värf förhindrad att utöfva sitt kall inom läroverket, och att hans ställföreträdare ingalunda varit lämplige eller mägtige att tillfredsställa allmänhetens billiga anspråk och upprätthålla läroverkets anseende; att emellertid dessa beklagliga förhållanden numera, sedan år 1888 ny föreståndare förordnats, och den öfriga personalen delvis ombytts, så väsentligen förändrats, att lärjungarnes antal mera än fördubblats och under detta läsår uppgått till 47, samt att det lifliga intresse, hvarmed läroverket fortfarande omfattades af såväl staden som närliggande landsort, gåfve anledning antaga, att antalet skulle under kommande år ytterligare ökas; att de lokaler, som af staden upplåtits åt läroverket i ett under de senare åren nybygdt hus, befunnes fullt ändamålsenliga och tillräckligt rymliga äfven för ett betydligt större antal lärjungar än det nuvarande, äfvensom att särskilda rymliga och särdeles lämpliga gymnastik- och slöjdsalar vore för läroverket tillgängliga; samt slutligen att indragningen af detta läroverk ej mindre för den ännu lifskraftiga staden än för den omgifvande folkrika orten skulle medföra de mest bekymmersamma följder; och att de af stadsfullmägtige andragna skälen syntes behjertansvärda. Då emellertid lärjungeantalet vid Sölvesborgs läroverk under en lång följd af år varit obetydligt — det utgjorde åren 1873—78 i medeltal 24, 1879—83 17, 1884—88 17 — och då den hastiga höjningen till 27 höstterminen 1888 och 47 höstterminen 1889 möjligen kan anses vara tillfällig, och då afståndet till å ena sidan Karlshamn och å andra sidan Kristianstad är obetydligt och kommunikationerna med båda dessa städer goda, synas ej tillräckliga skäl finnas för bibehållande af treklassiga läroverket i Sölvesborg.

Vid öfriga i denna punkt föreslagna bestämmelser har utskottet intet att anmärka.

På grund af hvad sålunda anförts, hvarigenom äfven herr *Lundbergs* motion torde vara besvarad, hemställer utskottet:

a) att Riksdagen, med afslag å herrar Lundbergs och Danielsons motioner, må bifalla Kongl. Maj:ts förslag:

att efter nästa läsårs slut följande läroverk må indragas med de ordinarie ämneslärarnes afgång, dock senast den 1 juli 1893, nemligen: enklassiga pedagogierna i Öregrund, Ulricehamn, Mariefred, Linde, Säter, Falkenberg, Laholm och Mönsterås; tvåklassiga pedagogierna i Hjo, Hedemora, Grenna, Kungelf, Kungsbacka och Borgholm; samt treklassiga allmänna läroverken i Vernamo och Ronneby;

att de vid läroverkens indragning å dessas stat qvarstående lärare må uppföras å indragningsstat med de löneförmåner, som enligt nu gällande ordinarie stat dem tillkomma;

att under den återstående tiden för ifrågavarande läroverks verksamhet må vid dem tillämpas nu gällande bestämmelser med hänsyn till såväl läroplan och lästid som lärarnes aflöning;

b) att Riksdagen må för sin del besluta, att treklassiga allmänna läroverket i Sölvesborg må indragas på det sätt, som i mom. a) af denna punkt är föreslaget med afseende på vissa andra läroanstalter.

9:o. I punkt 7 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit:

att treklassiga allmänna läroverken i Söderköping, Vimmerby, Alingsås, Askersund, Sala, Sölvesborg, Trelleborg, Engelholm, Marstrand, Strömstad, Åmål, Filipstad, Arvika, Skellefteå och Örnsköldsvik; tvåklassiga pedagogierna i Södertelge, Köping och Nora; samt enklassiga pedagogien i Simrishamn må ombildas till lägre allmänna läroverk med tre ämneslärare och sådan organisation, som i statsrådsprotokollet närmare angifvits; under vilkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga och lämpliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

att under samma vilkor, som i föregående moment nämnts, ett nytt lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare må upprättas i Motala;

att treklassiga allmänna läroverken i Falköping och Varberg må ombildas till lägre allmänna läroverk med fyra ämneslärare; under vilkor att vederbörande kommun åtager sig samma skyldigheter med afseende på undervisningslokaler och rektorsbostad, som stadgats beträffande dylikt läroverk med tre ämneslärare;

att vederbörande kommunalstyrelse må, i sammanhang med beslutet om förbemälda vilkors uppfyllande, afgöra dels enligt hvilkendera bildningslinies undervisningsplan läroverket bör inrättas, dels huruvida qvinliga lärjungar må, i mån af utrymme, vid läroverket mottagas;

att lärarepersonalen vid ett lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare må utgöras af: en rektor med en aflöning af 3,500 kronor, deraf 1,000 kronor tjenstgöringspenningar, och ett ålderstillägg å 500 kronor efter 10 års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor, jemte fri bostad; en adjunkt med vanlig adjunktsaflöning; en kollega med lön af 2,000 kronor jemte två ålderstillägg å 250 kronor hvartdera efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring; en musiklärare med arfvode af 300 kronor; en gymnastiklärare med arfvode af 300 kronor och tjenstgöringsskyldighet af 4 timmar i veckan; samt en teckningslärare med ett arfvode af 500 kronor och undervisningsskyldighet af 7 timmar i veckan; äfvensom att vid hvarje läroverk af detta slag må anställas en skolläkare med arfvode af 50 kronor jemte samma afgift af lärjungarne, som tillkommer skolläkarne vid öfriga allmänna läroverk;

att angående lärarepersonalen och skolläkaren vid lägre allmänna läroverk med 4 ämneslärare må gälla samma bestämmelser som vid läroverk med 3 ämneslärare, med undantag deraf att lärarepersonalen ökas med en adjunkt;

att rektorerna vid de i de föregående momenten afsedda läroverken må tillsättas på förordnande under viss tid, samt att samtlige lärare vid ett dylikt läroverk må vara förbundne att, derest läroverket upphör eller förändras, öfvertaga den tjenstgöring, som Kongl. Maj:t kan finna skäl dem anvisa; samt

att lärarne vid de treklassiga allmänna läroverk och de pedagogier, som föreslagits till ombildning, må, intill dess ombildningen hunnit verkställas eller annorlunda varder bestämdt, åtnjuta de löneförmåner, som hittills till dem utgått.

I statsrådsprotokollet är dessutom angifvet, huru den nämnd skall vara beskaffad, som har att upprätta förslag å de lärjungar, hvilka böra komma i åtnjutande af befrielse från hela eller halfva den till statsverket ingående terminsafgiften.

Med anledning af Kongl. Maj:ts förslag har yrkats

a) af Herr *A. Westrin* (motion n:o 207 i Andra Kammaren):

att lärarepersonalen vid ett lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare må utgöras af: en rektor med en aflöning af 3,500 kronor, deraf 1,200 kronor tjenstgöringspenningar, och två ålderstillägg å 500 kronor hvartdera efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor, samt derjemte på vederbörande kommuns bekostnad fri bostad; en adjunkt med vanlig adjunktsaflöning såsom vid högre eller femklassigt allmänt läroverk; en kollega med lön af 2,000 kronor jemte två ålderstillägg å 500 kronor hvartdera efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring;

att alla de öfriga af Kongl. Maj:t i dess proposition med afseende på dessa läroverk föreslagna löne- och arfvodesbeloppen må af Riksdagen godkännas; samt

b) af herr *W. R. Wester* (motion n:o 219 inom Andra Kammaren), att Riksdagen måtte besluta, att treklassiga allmänna läroverket uti Engelholm må ombildas till lägre allmänt läroverk med 4 ämneslärare under vilkor, att staden åtager sig att tillhandahålla erforderliga och lämpliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor; samt att såsom följd häraf staten för Engelholms läroverk, hvilken nu är föreslagen till 9,150 kronor för år, må ökas med det belopp, som erfordras till aflöning åt en adjunkt.

Såsom vid föregående punkt nämndes, ansåg läroverkskomitén lämpligt, att de pedagogier och treklassiga allmänna läroverk ombildades, hvilka icke enligt komiténs mening borde indragas. De borde då ombildas till af staten och vederbörande kommuner gemensamt bekostade s. k. kommunalskolor med efter lärjungarnes antal 2 till 5 ämneslärare och med uppgift att inom mindre kommuner, der upprättandet af vanliga allmänna läroverk ej kunde sättas i fråga, med större kraft och till större omfång, än i folkskolan vore möjligt, efter bästa förmåga utveckla ungdomens själs- och kroppskrafter. Då detta mål kunde vinnas på många olika vägar, skulle hvarje kommunalskolas styrelse, som borde bestå af en af Kongl. Maj:t förordnad ordförande, skolans föreståndare och tre af kommunen valde medlemmar, ega rätt att, med iakttagande af vissa allmänna föreskrifter, efter ortens behof uppgöra stadga för undervisningen och ordningen vid skolan. Af lärarne skulle 1 till 2 icke behöfva ega mer än vanlig folkskolelärarekompetens.

Mot komiténs förslag framställdes emellertid åtskilliga anmärkningar af kommunalstyrelserna i de städer och köpingar, hvilka saken närmast angick, och Kongl. Maj:t godkände det icke. I stället gjordes till 1887

års Riksdag framställning om förändring af åtskilliga läroanstalter till »lägre allmänna läroverk med tre eller fyra ämneslärare», för så vidt vederbörande kommuner åtoge sig vissa förpligtelser, deribland garanti för inbetalandet till statsverket af terminsafgifter till bestämda belopp. Med afseende på motiven för denna förändring och den tilltänkta nya organisationens beskaffenhet anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887:

»Den visserligen icke enda beaktansvärda, men den kanske allvarsammaste anmärkningen emot de lägre läroverken är fåtaligheten af deras lärjungar. Der denna fåtalighet öfverskrider en viss gräns, delar jag komiténs (1882 års läroverkskomités) mening, att deras bibehållande är ett slöseri med statsmedel, som kunna bättre användas. Men äfven å öfriga ställen bör man se till, att läroverken så ordnas, att de bättre motsvara de kostnader de ådraga staten. En orsak till lärjungarnes fåtalighet torde nu vara, att berörda läroverk i följd af deras kursers ringa utsträckning i allmänhet blott under två eller tre år kunna behålla hvarje särskild lärjunge. Många föräldrar, som skulle hafva största fördel af att för sina söner använda ett dylikt läroverk, föredraga dock att genast sända dem till ett fullständigare, emedan de i alla fall snart skulle blifva tvungna att öfverflytta sönerna till detta, och anse täta ombyten af läroverk föga gagneliga för dem de träffa. För att ett läroverk i en mindre stad skall kunna erhålla ett tillräckligt antal lärjungar, torde derför erfordras, att det må kunna behålla hvarje lärjunge under 5 à 6 år och således utsträcka sina kurser till ett omfång, som motsvarar kurserna för de fem lägre klasserna vid ett allmänt läroverk. Under denna förutsättning skulle utan tvifvel i många af de städer, der skolorna nu äro ganska fåtaligt besökta, ett ej obetydligt lärjungeantal kunna påräknas. Lärjungeantalet kan emellertid vid nu berörda skolor icke antagas blifva så stort, att det kan berättiga upprättandet af ett vanligt femklassigt läroverk.»

»Ett medel måste derför utfinnas att med ett mindre antal lärare drifva undervisningen till angifvet omfång. Ett sådant medel behöfver man emellertid icke söka aflägse. Vid de gamla lärdoms- och apologistskolorna var det icke ovanligt, att en lärare samtidigt läste med två årsafdelningar, och utan exempel var till och med icke, att en och annan skola med 3 à 4 lärare dref undervisningen ända till de kurser, som fordrades i studentexamen. På senare tider hafva äfven några tvåklassiga pedagogier utsträckt sin undervisning till fjerde klassens kurs och sålunda förberedt sina lärjungar för inträde i femte klassen vid allmänt läroverk. Vid privata skolor, exempelvis privata elementar-

skolan i Lund, har detta förfaringssätt med framgång användts äfven i de högre klasserna.»

»Med tillämpning af berörda anordning skulle sålunda med 3 lärare undervisningen kunna utsträckas till femte klassens kurs, ehuru tydligen blott på endera af de tre bildningslinierna, den klassiska, den reala eller den praktiska. För vinnande af ett godt resultat förutsättes emellertid, *att* lärjungeantalet i de särskilda klasserna icke är för stort, *att* den eljest föreskrifna timplanen och kursfördelningen för de fem lägre klasserna icke behöfver slafviskt följas, utan att nödiga modifikationer med afseende derå få göras, blott samma slutresultat som i nämnda klasser nås, samt *att* lärarne äro fullt inne i det egendomliga förfaringssätt, som i en sålunda inrättad skola måste följas.»

»För närvarande har minnet af metoden vid en dylik undervisning inom vår lärarekår nästan gått förloradt, hvilket man kan se af den motvilja, med hvilken äfven ganska små afdelningar i de högre klasserna sammanslås. Det torde derför blifva nödvändigt att upprätta en särskild skola, der profår kunde genomgås af de lärarekandidater, som hafva för afsigt att egna sig åt berörda skolors tjenst, och der äfven tillfälle kunde blifva att genom försök utröna lämpligaste sättet att vid en dylik skola ordna arbetet.»

»Då vid en skola af nu antydda slag samma kurser skola genomgås som i de fem lägre klasserna af ett allmänt läroverk, måste i sjelfva verket samma kompetens i teoretiskt afseende fordras af densammas lärare som af dem vid ett femklassigt läroverk. Men jag anser likväl, att man, på af komitén anförda skäl, kunde försöksvis upplåta en af de tre lärareplatserna åt en lärare med mindre teoretisk kompetens än den för adjunkter föreskrifna. Vanlig folkskolelärarekompetens anser jag dock för liten. Ty det nära samband, som bör ega rum mellan undervisningen i de särskilda, till de lägre klasserna hörande läroämnena och i synnerhet mellan undervisningen i modersmålet och den i de främmande språk, som läsas i skolan, gör det nödvändigt för hvarje lärare i en sådan skola att hafva nödtorftig kunskap i alla dess läroämnen. Utom folkskolelärareexamen och profårskurs, genomgången vid ofvan omnämnda profårsläroverk, skulle således fordras särskild examen i de främmande språk, som läsas vid skolan, aflagd enligt de närmare bestämmelser Kongl. Maj:t kan finna godt föreskrifva. Lönen vid ifrågavarande lärarebefattning, hvars innehafvare skulle bära namn af kollega, skulle i öfverensstämmelse med komiténs förslag utgöra 2,000 kronor med två ålderstillägg, hvartdera å 250 kronor efter resp. 5 och 10 års tjenstgöring.»

»Af de båda öfriga lärarne skulle den ene vara rektor och åtnjuta samma löneförmåner, som i nådig proposition till 1882 års Riksdag föreslogs för rektor vid treklassigt läroverk, den andre åter adjunkt med vanlig adjunktsaflöning och kompetens. Dessutom skulle vid dessa skolor anställas en teckningslärare, en gymnastik- och en musiklärare samt en skolläkare. Teckningsläraren skulle i årligt arfvode uppbära 500 kronor mot en undervisningsskyldighet af 7 timmar i veckan, gymnastikläraren skulle åtnjuta 300 kronor mot en undervisningsskyldighet af 4 timmar i veckan, musikläraren 300 kronor och skolläkaren 50 kronor jemte samma afgift af hvarje lärjunge, som tillkomme skolläkare vid annat allmänt läroverk.»

»Rektor, för hvilken borde gälla samma kompetensfordringar som för rektor vid femklassigt läroverk, skulle liksom öfriga rektorer tillsättas på förordnande å viss tid. Hvarje vid skola af ifrågavarande slag anställd lärare eller lärarinna skulle vara skyldig att, i fall läroverket upphörde eller förändrades, mottaga den tjenstgöring vid annat likartadt läroverk, der Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt sådan anvisa.»

»Vore lärjungeantalet större, än att det lämpligen kunde skötas af tre ämneslärare, skulle en fjerde ämneslärare, en adjunkt, tillsättas, utan att undervisningen derför utsträcktes utöfver kurserna för de fem lägre klasserna.»

»Vid hvarje läsårs slut skulle afgångsexamen hållas, under den kontroll Kongl. Maj:t kunde finna godt förordna, med de lärjungar, som genomgått skolans högsta afdelning; och lärjunge, som blifvit i denna examen godkänd, skulle ega rätt till inträde i nedre sjette klassen vid allmänt läroverk å den linie, enligt hvilkens undervisningsplan skolan varit ordnad, eller, derest denna varit den praktiska liniens, de rättigheter, som möjligen komma att medfölja afgångsexamen å nämnda linie.»

Med afseende på den i detta yttrande omnämnda praktiska linien må erinras, att Kongl. Maj:t år 1887 föreslog, att för tillgodoseende af deras bildningsbehof, som vid tidigare år böra utgå till det praktiska lifvets värf, en femklassig s. k. praktisk bildningslinie, i hufvudsak anordnad på sätt, som i statsrådsprotokollet af den 14 februari 1887 angifvits, måtte upprättas dels, jemte de andra linierna, vid högre eller femklassiga läroverk i vissa större städer, dels, såsom ensam linie, vid de lägre allmänna läroverk med tre eller fyra ämneslärare, vid hvilka vederbörande kommunalstyrelse ansåge en sådan linie lämplig och önskvärd. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 har nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet förklarat sig öfvertygad

om gagnet af en särskild undervisning af ifrågavarande slag, särskildt i de stora handels- och industriidkande städerna, men han har dock på angifna skäl ansett sig icke böra nu föreslå upprättande af densamma, under formen af särskild bildningslinie, vid flera af de högre allmänna läroverken. Med afseende på de lägre läroverken, är departementschefen, såsom af det följande framgår, af en något annan mening.

Departementschefen yttrar om 1887 års förslag till ombildning af mindre läroverk, att han finner det beaktansvärdt och att han till väsentliga delar instämmer deri. Han finner sålunda ändamålsenligt, att, der lärjungeantalet sådant medgifver, två årsklasser undervisas af en lärare, så att undervisningen må kunna utsträckas till femte klassens kurser på en af de båda bildningslinierna, den klassiska eller den reala, samt att kommunalstyrelsen bör hafva rätt att välja linie. »Skulle denna styrelse», yttrar han vidare, »finna ändamålsenligare att i stället för någon af de nämnda linierna inrätta en s. k. praktisk linie, må detta vara tillåtet, och eger då styrelsen att, obunden af den för klassiska eller reala linien gällande läsordning, föreslå en annan, som bättre tillgodoser ortens behof, och derå söka Kongl. Maj:ts fastställelse». Emellertid skulle det enligt departementschefens mening ej vara nödigt att bestämma, att undervisningen vid de ombildade läroverken skulle omfatta en femårig kurs, utan borde, på förslag af kommunalstyrelse och läroverkskollegium, för hvarje särskildt läroverk bestämmas, huruvida undervisningen vid detsamma skulle utsträckas öfver tredje klassens kurser å endera af de nämnda linierna. Vid ett större lärjungeantal i hvarje klass läte sig nemligen den föreslagna anordningen ej genomföras, och då en sådan sammanslagning af olika årsklasser vid undervisningen på senare tider hos oss blott i mycket ringa omfång förekommit, vore resultatet af en sådan anordning på många håll ej stort.

Mot 1887 års förslag angående lärarepersonalen vid de ombildade läroverken och denna personals aflöning har departementschefen intet att invända, liksom ej heller mot förslaget rörande tillträde för qvinliga lärjungar till de ifrågavarande läroverken och vilkoren derför, hvaremot han på anförda skäl icke biträder 1887 års förslag om kommunernas garanti för erläggande af terminsafgifter till bestämda belopp.

Den organisation, som af Kongl. Maj:t nu föreslagits för de mindre läroverk, hvilka icke ansetts böra indragas, synes utskottet lämplig och ändamålsenlig, och utskottet har mot densamma intet att invända.

Då emellertid ordalagen i punktens 4:e moment möjligen kunna gifva anledning till den uppfattning, att kommunalstyrelse vid bestämmandet af bildningslinie skulle hafva att välja endast mellan de två

hittills förekommande, den klassiska och den reala, men enligt utskottets mening tillfälle bör stå öppet att, såsom äfven i statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 medgifves, inrätta en s. k. praktisk linie, synes i de föreslagna bestämmelserna den ändring böra vidtagas, att i nämnda moment ordet »hvilkendera» utbytes mot »hvilken». Äfven torde till detsamma böra fogas en bestämmelse, att kommunalstyrelsens beslut skall underställas Kongl. Maj:ts pröfning och stadfästelse.

Med afseende på frågan, hvilka läroanstalter böra blifva lägre allmänna läroverk med 3 eller 4 ämneslärare, har utskottet intet att anmärka mot Kongl. Maj:ts förslag utom i fråga om läroverket i Sölvesborg, om hvilket utskottet redan vid föregående punkt yttrat sig. Om också utskottet måste medgifva, att läroverket i Engelholm, som af Kongl. Maj:t ansetts böra erhålla tre ämneslärare, såsom herr Wester i sin motion framhållit, har ett för ett så beskaffadt läroverk stort lärjungeantal, anser sig dock utskottet icke nu böra hemställa om, att detta läroverk skulle, såsom herr Wester påyrkat, erhålla fyra ämneslärare.

Med afseende på den i statsrådsprotokollet omförmälda nämnd, som skulle hafva att upprätta förslag å de lärjungar, hvilka borde från halfva eller hela den till statsverket ingående terminsafgiften befrias, anser utskottet, att den är onödigt talrik, hvarför den torde böra begränsas till rektor såsom ordförande, en af vederbörande landsting och en af läroverksstadens kommunalstyrelse vald medlem.

Mot de af Kongl. Maj:t föreslagna löne- och arfvodesbeloppen och öfriga i punkten innehållna bestämmelser har utskottet intet att invända, hvaremot utskottet af samma skäl, som vid punkt 5 i fråga om herr Westrins motion anfördes, icke anser sig böra tillstyrka herr Westrins yrkande om andra lönevilkor för lärarne vid de nu omhandlade läroverken, än Kongl. Maj:t föreslagit.

Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen, med afslag å herr Westers motion samt herr Westrins motion, i hvad den rör nu föreliggande punkt, må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag:

att treklassiga allmänna läroverken i Söderköping, Vimmerby, Alingsås, Askersund, Sala, Trelleborg, Engelholm, Marstrand, Strömstad, Åmål, Filipstad, Arvika, Skellefteå och Örnsköldsvik; tvåklassiga pedagogierna i Södertelge, Köping och Nora; samt

enklassiga pedagogien i Simrishamn må ombildas till lägre allmänna läroverk med tre ämneslärare och sådan organisation, som i statsrådsprotokollet närmare angifvits; under vilkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga och lämpliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

att under samma vilkor, som i föregående moment nämnts, ett nytt lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare må upprättas i Motala;

att treklassiga allmänna läroverken i Falköping och Varberg må ombildas till lägre allmänna läroverk med 4 ämneslärare; under vilkor att vederbörande kommun åtager sig samma skyldigheter med afseende på undervisningslokaler och rektorsbostad, som stadgats beträffande dylikt läroverk med tre ämneslärare;

att vederbörande kommunalstyrelse må i sammanhang med beslutet om förbemälda vilkors uppfyllande afgöra, dels enligt hvilken bildningslinies undervisningsplan läroverket bör inrättas, dels huruvida qvinliga lärjungar må, i mån af utrymme, vid läroverket mottagas, dock att kommunalstyrelsens beslut i ärendet skall Kongl. Maj:ts pröfning och stadfästelse underställas;

att lärarepersonalen vid ett lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare må utgöras af: en rektor med en aflöning af 3,500 kronor, deraf 1,000 kronor tjenstgöringspenningar, och ett ålderstillägg å 500 kronor efter 10 års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor, jemte fri bostad; en adjunkt med vanlig adjunktsaflöning; en kollega med lön af 2,000 kronor jemte två ålderstillägg å 250 kronor hvartdera efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring; en musiklärare med arfvode af 300 kronor; en gymnastiklärare med arfvode af 300 kronor och tjenstgöringsskyldighet af 4 timmar i veckan; samt en teckningslärare med ett arfvode af 500 kronor och undervisningsskyldighet af 7 timmar i veckan; äfvensom att vid hvarje läroverk af detta slag må anställas

en skolläkare med arfvode af 50 kronor jemte samma afgift af lärjungarne, som tillkommer skolläkarne vid öfriga allmänna läroverk;

att angående lärarepersonalen och skolläkaren vid lägre allmänna läroverk med 4 ämneslärare må gälla samma bestämmelser som vid läroverk med 3 ämneslärare med undantag deraf, att lärarepersonalen ökas med en adjunkt;

att rektorerna vid de i de föregående momenten afsedda läroverken må tillsättas på förordnande under viss tid, samt att samtlige lärare vid ett dylikt läroverk må vara förbundne att, derest läroverket upphör eller förändras, öfvertaga den tjenstgöring, som Kongl. Maj:t kan finna skäl dem anvisa;

att lärarne vid de treklassiga allmänna läroverk och de pedagogier, som föreslagits till ombildning, må, intill dess ombildningen hunnit verkställas eller annorlunda varder bestämdt, åtnjuta de löneförmåner, som hittills till dem utgått; samt

att förslag å de lärjungar, som skola komma i åtnjutande af befrielse från den till statsverket ingående terminsafgiftens hela eller halfva belopp, må upprättas af en nämnd, bestående af läroverkets rektor såsom ordförande, en af läroverksstadens kommunalstyrelse och en af vederbörande landsting vald medlem, hvilket förslag derpå underställes eforus till pröfning och stadfästelse.

10:o) I punkt 8 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att profårskurs för blifvande lärare å den praktiska linien samt vid allmänna läroverk med 3 eller 4 ämneslärare må anordnas vid Jakobs femklassiga läroverk i Stockholm, samt att nämnda läroverk må på för ändamålet erforderligt sätt ombildas och dervid följande ändringar med afseende på lärarepersonalen och dess aflöning vidtagas, nemligen: att rektor erhåller samma löneförmåner som rektorerna vid högre läroverk, att ämneslärarnes antal ökas med 3 adjunkter, att teckningsläraren tillägges samma aflöning, som åtföljer teckningslärarebefattning af 3:dje klassen vid högre allmänt läroverk, samt att gymnastiklärarebefattningen indrages, äfvensom att en skolläkare må der anställas med

ett årligt arfvode af 100 kronor utom den afgift af lärjungarne, som tillkommer skolläkare vid öfriga allmänna läroverk.

Då, såsom till statsrådsprotokollen den 14 februari 1887 och den 7 februari 1890 anförts, det torde vara nödvändigt, att en särskild profårskurs anordnas för dem, som ämna blifva lärare vid lägre allmänna läroverk med 3 eller 4 ämneslärare eller å den ifrågasatta praktiska linien och då den af Kongl. Maj:t med anledning häraf föreslagna anordningen synes utskottet lämplig, hemställer utskottet,

att Riksdagen må bifalla, att profårskurs för blifvande lärare å den praktiska linien samt vid allmänna läroverk med 3 eller 4 ämneslärare må anordnas vid Jakobs femklassiga läroverk i Stockholm, samt att nämnda läroverk må på för ändamålet erforderligt sätt ombildas och dervid följande ändringar med afseende på lärarepersonalen och dess aflöning vidtagas, nemligen: att rektor erhåller samma löneförmåner som rektorerna vid högre läroverk, att ämneslärarnes antal ökas med 3 adjunkter, att teckningsläraren tillägges samma aflöning, som åtföljer teckningslärarebefattning af 3:dje klassen vid högre allmänt läroverk, samt att gymnastiklärarebefattningen indrages, äfvensom att en skolläkare må der anställas med ett årligt arfvode af 100 kronor utom den afgift af lärjungarne, som tillkommer skolläkare vid öfriga allmänna läroverk;

11:o) I punkt 9 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att rektor och öfningslärare vid läroverket i Haparanda må erhålla samma löneförmåner som rektor och öfningslärare vid femklassiga läroverk.

Vid Haparanda läroverk, som från att vara treklassigt utvidgats till femklassigt, hafva hittills rektor och öfningslärare icke åtnjutit högre löneförmåner än vid de treklassiga läroverken. Då intet skäl för en sådan undantagsställning torde finnas och då det särskildt med afseende på förhållandena i den aflägsna trakt, der detta läroverk är förlagdt, måste vara af vigt, att läroverket må kunna erhålla fullt lämpliga lärare, hemställer utskottet,

att Riksdagen må bifalla, att rektor och öfningslärare vid läroverket i Haparanda må erhålla samma löneförmåner som rektor och öfningslärare vid femklassiga läroverk.

12:o) I punkt 10 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att undervisning vid femklassiga läroverket i Oskarshamn må meddelas äfven å latinlinien.

I sammanhang med behandlingen af denna punkt har utskottet granskat förhållandena äfven vid öfriga femklassiga läroverk. Utskottet har då fäst sin uppmärksamhet dervid, att vid samtliga femklassiga läroverk med undantag af Oskarshamns undervisning meddelas å såväl latin- som reallinien, under det att vid åtskilliga bland dem antalet lärjungar på de skilda linierna är mycket ringa. Då dertill kommer, att somligstädes inom en ganska trång omkrets finnas flere femklassiga läroverk, än lärjungarnes antal synes nödvändigt betinga, så har det synts utskottet, som om en undersökning borde anställas derom, huruvida det icke vore ändamålsenligt att vid några af dessa läroverk göra den förändring, att undervisningen i dem inskränktes till *en* bildningslinie, den hvilken på grund af orternas särskilda behof eller andra förhållanden pröfvades vara mest lämplig. En sådan förändring torde ej blott blifva till gagn i pedagogiskt syfte, utan äfven kunna leda till ekonomiska besparingar.

Under sådana förhållanden anser ej utskottet, att latinlinie nu bör inrättas vid läroverket i Oskarshamn.

Då det emellertid är uppenbart, att vid en sådan förändrings genomförande hänsigt måste tagas ej blott till lärjungarnes antal vid de ifrågavarande läroverken och till dessas närmare eller fjermare afstånd från hvarandra eller från högre, icke öfverbefolkade läroverk, men då utskottet ej kunnat hafva tillfälle till att anställa en så noggrann undersökning af alla på ärendet inverkande omständigheter, att det skulle kunna våga framställa ett detaljeradt förslag till förändringar, så hemställer det:

a) att Kongl. Maj:ts förslag om inrättande af latinlinie vid femklassiga läroverket i Oskarshamn icke må af Riksdagen bifallas;

b) att Riksdagen ville besluta ingå till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes låta anställa undersökning derom, huruvida en sådan omorganisation af vissa bland de femklassiga läroverken kan och bör verkställas, att vid dem undervisning komme att meddelas endast på en af de tre bildningslinierna.

13:o) I punkt 11 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att undervisning å reallinien må meddelas vid högre latinläroverket å Södermalm äfven i sjette och sjunde klasserna samt vid högre läroverket i Nyköping äfven i sjunde klassen, men vid högre läroverket i Strengnäs blott till och med femte klassen.

Då, såsom i statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 omförmäles, Stockholms högre reallläroverk i den närmaste framtiden kommer att förflyttas från sin nuvarande lokal i början af Södermalm till en för detsamma vid Roslagstull uppförd byggnad, och då härigenom afståndet till reallläroverket för de å Södermalm boende blifver ganska långt, och då vid högre latinläroverket å Södermalm, vid hvilket tillräckliga lokaler komma att finnas, undervisning å reallinien äfven i sjette och sjunde klasserna kan, med omflyttning af lärarekrafter mellan läroverken i Stockholm, meddelas, utan att *derför* flere lärare behöfva i Stockholm anställas, synes Kongl. Maj:ts förslag med afseende på högre latinläroverket å Södermalm böra bifallas.

Mot Kongl. Maj:ts förslag om inskränkning af undervisningen å reallinien vid läroverket i Strengnäs har utskottet intet att invända.

Med afseende åter på Nyköpings läroverk förefaller det utskottet, som om reallinie i sjunde klassen der kunde undvaras, då lärjungeantalet å sjette klassens reallinie är obetydligt och inom måttligt afstånd finnas tvenne å reallinien fullständiga läroverk, Norrköpings och Linköpings, vid hvilka utrymmet icke är för strängt upptaget. Snarare synes det då af behofvet påkalladt, att reallinie upprättades i sjunde klassen vid läroverket i Vesterås, hvarom också af ortens invånare framställning gjorts till Kongl. Maj:t. Detta läroverk är nemligen talrikare besökt än läroverket i Nyköping, och de i granskapet befintliga, å reallinien fullständiga läroverken, de i Stockholm och Upsala, äro öfverbefolkade.

Vid behandlingen af denna punkt har utskottet jemväl tagit i öfvervägande, huruvida icke äfven vid andra högre läroverk än de nu omhandlade förändringar i en eller annan rigtning kunde och borde vidtagas. Särskildt har utskottet fäst sin uppmärksamhet dervid, att vid ett eller annat högre läroverk lärjungeantalet är ganska ringa. Men då detta till äfventyrs kan bero på förhållanden, hvilka kunna ändras, har utskottet icke velat med anledning deraf framställa något förslag.

Utskottet hemställer alltså:

a) att Riksdagen må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag, att undervisning å reallinien må meddelas vid

högre latinläroverket å Södermalm äfven i sjette och sjunde klasserna, men vid högre läroverket i Strengnäs blott till och med femte klassen;

b) att Riksdagen må för sin del besluta, att undervisning å reallinien må meddelas vid högre läroverket i Vesterås äfven i sjunde klassen.

14:o) I punkt 12 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att två lektorsbefattningar vid allmänna läroverket i Strengnäs samt en lektorsbefattning och två adjunktsbefattningar vid allmänna läroverket i Vesterås må indragas, sedan innehafvarne öfverflyttats till andra allmänna läroverk.

Då den föreslagna indragningen af två lektorsbefattningar vid läroverket i Strengnäs står i sammanhang med Kongl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta framställning om förändring af undervisningen vid nämnda läroverk, bör utskottet tillstyrka densamma.

Vidkommande åter läroverket i Vesterås, är det gifvet, att, om undervisning å reallinien skall, såsom utskottet hemstält, meddelas äfven i sjunde klassen, så stor inskränkning i lärarekrafterna, som Kongl. Maj:t föreslagit, icke bör göras. Utskottet anser derför, att vid detta läroverk blott en lektorsbefattning bör indragas.

Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen må endast på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag, att två lektorsbefattningar vid allmänna läroverket i Strengnäs och en lektorsbefattning vid allmänna läroverket i Vesterås må indragas, sedan innehafvarne öfverflyttats till andra allmänna läroverk.

15:o) I punkt 13 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att — i den mån tillgångar blifva disponibla genom tillämpning af föreslagna bestämmelser om indragning af vissa läroverk — utom förut nämnda, följande nya lärarebefattningar må upprättas, nemligen: i Stockholm: vid högre latinläroverket å Norrmalm en gymnastiklärarebefattning samt å en för samtliga under direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk lydande läroverk gemensam stat tre lektors- och femton adjunktsbefattningar; vid högre läroverket i Nyköping en lektorsbefattning; vid högre läroverket i Malmö en lektorsbefattning; vid högre läroverket i Helsingborg två lektors- och två adjunktsbefattningar; vid högre reallläroverket i Göteborg en lektors- och tre adjunkts-

befattningar; vid högre läroverket i Karlstad tre adjunktsbefattningar; samt vid högre läroverket i Umeå en lektorsbefattning; dock, hvad lärarebefattningarna vid läroverket i Helsingborg angår, med vilkor att stadsfullmägtige derstädes åtaga sig att med det bidrag, som möjligen kan erhållas af stiftets byggnadskassa och läroverkets enskilda byggnadsfond, tillhandahålla läroverket erforderliga och ändamålsenliga undervisningslokaler äfvensom bostad eller hyresersättning åt rektor.

Derjemte har herr *P. Lundén* (motion n:o 215 inom Andra Kammaren) föreslagit, att antalet ämneslärarare vid femklassiga allmänna läroverket i Göteborg må ökas med minst en.

I öfverensstämmelse med hvad utskottet hemstält i punkt 13 anser utskottet icke någon ny lektorsbefattning i Nyköping behöflig.

Såsom motiv för upprättandet af öfriga af Kongl. Maj:t i denna punkt föreslagna nya lärarebeställningar anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 följande:

»Vidkommande åter den ifrågasatta ökningen af den ordinarie lärarebesättningen vid läroverken i Stockholm och Helsingborg, så är behofvet af en dylik ökning obestridligt, icke blott hvad läroverken i dessa städer angår, utan äfven beträffande åtskilliga andra läroverk, der på senare tider måst anställas ett större antal extra lärare. Visserligen måste man, såsom redan blifvit anmärkt, antaga att lärjungeantalet med anledning af terminsafgifternas höjning kommer att något sjunka, men denna minskning torde ej i det hela uppgå till 10 % och ingenstädes öfverstiga 20 % af det nuvarande lärjungeantalet. Och vid många läroverk, der undervisningsafdelningarnas antal icke genom en minskning af lärjungeantalet inom dessa gränser förändras, vinnes derigenom ingen inskränkning i behofvet af lärarekraft, hvarför lärarnes antal ingalunda kan minskas i samma proportion som lärjungeantalet sjunker.»

»Under de senaste fem åren hafva vid de högre läroverken varit anstälde i medeltal årligen 110 extra lärare, under det att antalet ordinarie lektors- och adjunktsbefattningar vid berörda läroverk utgjort 551, af hvilka dock en stor mängd, omkring 80, uppehållits af vikarier. Antalet extra ordinarie lärare har sålunda uppgått till mer än en fjerdedel af hela lärareantalet, ett förhållande, som ingalunda kan anses normalt eller verka helsosamt på skolarbetets jemna gång. De extra ordinarie lärarne, som förordnas för högst ett år i sänder, ombytas nemligen ganska ofta, dels emedan de förutvarande vunnit befordran till ordinarie platser, dels emedan de sjelfva eller veder-

börande rektorer af en eller annan anledning önska förändring. Men dessa ständiga ombyten förorsaka oupphörliga afbrott i undervisningens jemna fortgång. Då den nye läraren ej känner hvarken lärjungarne och deras olika ståndpunkt eller det sätt, hvarpå de förut blifvit undervisade, eller de fordringar, som ställas på lärjungarne af andra lärare i samma ämne vid läroverket, blir det omöjligt för honom att genast finna det rätta sättet för ämnets behandling, och åtskillig tid går för lärjungarne förlorad under hans trefvande försök att komma fullt in i sin uppgift. Kommer så härtill, hvilket ej sällan är fallet, att extraläraren, i följd af den klena aflöningen, måste genom ett eller annat privatarbete söka skaffa sig bidrag till sitt lifsuppehälle, är det tydligt, att han icke kan egna det odelade intresse åt skolans undervisning och de särskilda lärjungarnes individuella förhållanden, som fordrades för att han snart skulle kunna fylla sin plats och göra det gagn, som vederborde. Att läroverk, som måste anförtro en stor del af sin undervisning åt extra ordinarie lärare, derigenom måste lida betydligt afbräck i sin verksamhet, är derför uppenbart. Extra ordinarie lärare måste väl alltid användas som vikarier för tjenstlediga ordinarie lärare eller vid inträffande ledigheter. Och äfven eljest är det icke möjligt att helt och hållet undvara extra lärare, dels emedan det icke är en gång för alla bestämdt, huru många lärjungar, som högst få mottagas i hvarje klass vid hvarje läroverk, dels derför att vid en öfvergång, sådan som den nu ifrågasatta, förhållanden komma att inträda, hvilkas verkan man icke kan fullt beräkna. Ändamålsenligt torde likväl vara att inskränka extra lärarnes antal så mycket som kan ske, utan att någon som helst fara uppstår, att flere ordinarie lärare anställas, än som i framtiden komma att behöfvas. Och då enligt all sannolikhet den möjliga minskningen i lärjungeantalet icke gerna kan föranleda större minskning i behofvet af lärarekrafter vid de högre läroverken, än att hälften af de hittills der sysselsatta extra lärarne blifver öfverflödig, skulle minst 55 dylika lärare der framdeles behöfva användas, i fall de ordinarie lärarnes antal icke ökades. Detta antal synes mig dock vara allt för stort, helst det komme att fördelas på några få läroverk, der de ordinarie lärarnes antal är synnerligen litet i förhållande till lärjungeantalet, och högst antagligt är, att det inom kort komme att i samband med lärjungeantalet växa ej obetydligt. Jag anser mig derför böra föreslå upprättandet af åtskilliga ordinarie ämneslärarebefattningar vid läroverk, der extra lärarnes antal på senare tider varit synnerligen stort i för-

hållande till de ordinarie lärarnes eller der andra beaktansvärda förhållanden kunna dertill föranleda.»

»Störst är behofvet vid Stockholmsläroverken. Vid de under direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk lydande läroverken hafva i medeltal under de fem sista åren tjenstgjort 34 extra lärare, under det att de ordinarie lektors-, adjunkts- och kollegabefattningarna utgjort tillsammans 59, af hvilka flera hela tiden uppehållits af vikarier. De båda sista läsåren har extralärarnes antal vid nämnda läroverk till och med uppgått till 37, af hvilka 4 varit extra ordinarie lektorer. Jag anser derför direktionens förslag, att vid de under densamma lydande läroverk må inrättas 3 nya lektorstjenster, att uppföras å högre reallläroverkets stat, samt 15 nya adjunktsbefattningar, att uppföras å en för samtliga dessa läroverk gemensam stat, högst behjertansvärdt, endast att jag anser lämpligare, att äfven de 3 lektorstjensterna uppföras på en för samtliga berörda läroverk gemensam stat. De skäl, direktionen anfört för denna åtgärd beträffande adjunktsbefattningarna att lärjungeantalet vid de särskilda läroverken i följd af åtskilliga omständigheter är underkastadt icke obetydliga vexlingar, under det att lärjungeantalet vid alla läroverken tillsammans är temligen konstant, synes mig nemligen ega tillämpning icke blott på de lägre utan äfven på de högre klasserna; och då det icke är otänkbart, att reallläroverket genom att förflyttas till annan plats kan förlora en del af sitt stora lärjungeantal i de högre klasserna, i det att undervisning för en del af dessas lärjungar måste beredas vid annat läroverk, så vore olämpligt att hafva fäst de nya lektorsbefattningarna vid detta läroverk.»

»Äfven vid läroverken i Helsingborg, Malmö, Karlstad och Umeå samt vid högre reallläroverket i Göteborg är behofvet af ett ökadt antal ordinarie lärare särdeles känbart.»

»Staten för det å båda linier fullständiga läroverket i Helsingborg upptager för närvarande blott 4 lektors- och 7 adjunktsbefattningar, under det att de derstädes tjenstgörande extra lärarne de senaste åren utgjort 7 à 8. I öfverensstämmelse med hvad läroverkskollegiet i detta hänseende hemstält, anser jag derför giltiga skäl finnas för ökandet af lektorernas antal med 2, då 6 lektorer utan tvifvel äro behöfliga vid ett å båda linier fullständigt läroverk, der lärjungeantalet i de högre klasserna är så stort, att sammanslagning af särskilda afdelningar icke i större utsträckning kan ega rum. Deremot synes kollegiets framställning om 4 adjunktsbefattningar under nuvarande förhållanden icke böra bifallas, utan torde antalet nya adjunktsbefattningar kunna inskränkas till 2. I sammanhang med framställningen

om ökadt antal ordinarie lärarebefattningar har emellertid lärarekollegiet framhållit de befintliga undervisningslokalernas otillräcklighet och olämplighet för det för handen varande stora lärjungeantalet samt upplyst, att rektor, som ursprungligen haft boställslägenhet sig anvisad i läroverkshuset, sedermera afstått densamma till undervisningslokaler och såsom vederlag härför enligt kongl. brefvet den 8 april 1870 uppburit ett belopp af 600 kronor ur läroverkets enskilda byggnadsfond. Med anledning häraf torde såsom vilkor för inrättandet af de föreslagna nya ordinarie lärarebefattningarna vid läroverket i Helsingborg böra stadgas, att stadsfullmägtige derstädes åtaga sig såväl att, med det bidrag de möjligen kunna erhålla af stiftets byggnadskassa och läroverkets enskilda byggnadsfond, tillhandahålla läroverket erforderliga och fullt ändamålsenliga lokaler, som ock att förse rektor med bostad eller deremot svarande hyresersättning. Kunna tillräckliga och lämpliga lokaler icke anskaffas för läroverkets nuvarande lärjungeantal, torde det nemligen blifva nödvändigt att så begränsa lärjungeantalet, att detsamma utan hinder för undervisningen och utan fara för lärjungarnes helsa må kunna inrymmas i nu tillgängliga lokaler, i hvilket fall den nu ifrågasatta ökningen af lärarepersonalen kunde blifva öfverflödig.»

»Vid läroverket i Malmö tjenstgöra för närvarande 6 lektorer, 14 adjunkter och 7 extra lärare och vid läroverket i Umeå 5 lektorer, 8 adjunkter och 2 extra lärare. Vid hvartdera af dessa läroverk torde inrättandet af en ny lektorsbefattning vara af behofvet påkalladt. Båda de nämnda läroverken äro fullständiga så väl å klassiska som å reala linien, och det i Malmö är ett af våra största läroverk med ett städse växande lärjungeantal i de högre klasserna. Vid läroverket i Umeå är lärjungeantalet i det hela visserligen icke så synnerligen stort, men der eger det egendomliga förhållande rum, att lärjungarne i sjette och sjunde klasserna äro tillsammans talrikare än lärjungarne i de fem lägre klasserna tillsammans. Afdelningarna i de högre klasserna äro ock i allmänhet så stora, att sammanslagning endast i inskränkt mån kan ega rum, i följd hvaraf de nuvarande lektorerna endast ofullkomligt räcka till för undervisningen å det högsta stadiet.»

»Karlstads läroverk är det enda fullständiga läroverk i Karlstads stora stift, och der fortsättas studierna i allmänhet af de lärjungar, som utgått från de lägre läroverken i Kristinehamn, Filipstad, Arvika och Åmål. Det är derför antagligt att lärjungeantalet vid Karlstads läroverk fortfarande kommer att blifva ganska stort. För närvarande tjenstgöra der 7 lektorer, 9 adjunkter och 8 extra lärare. De sistnämnde

utgöra således i det närmaste en tredjedel af samtliga ämneslärarne. Jag anser mig derför böra föreslå, att vid detta läroverk må inrättas 3 nya adjunktsbefattningar.»

»Hvad slutligen angår Göteborgs högre reallläroverk, så har dess lärjungeantal varit stadt i en synnerligen rask tillväxt, och sedan det inflyttat i sitt nya, präktiga läroverkshus, torde det blifva ännu talrikare besökt. Dess nuvarande lärarepersonal, som utom rektor och 8 extra lärare blott räknar 4 lektorer och 9 adjunkter, torde derför erfordra en icke obetydlig tillökning. Emellertid torde försigtigheten kräfva att för närvarande inskränka sig till en ökning af 1 lektor och 3 adjunkter.»

De här anförda skälen synas utskottet i allmänhet fullt öfvertygande. Endast i fråga om läroverket i Umeå drager utskottet behöfligheten af en ny lektorsbefattning i tvifvelsmål, då, såsom i det nyss citerade statsrådsprotokollet medgifves, lärjungeantalet vid detta läroverk icke är synnerligen stort och då äfven andra läroverk finnas, hvilka, ehuru de äro fullständiga såväl å klassiska som å reala linien, ega blott fem lektorer. Deremot synes anledning finnas för inrättandet, i enlighet med herr Lundéns yrkande, af en ny lärarebefattning vid femklassiga läroverket i Göteborg. Lärjungeantalet vid detta läroverk har nemligen — liksom vid de tre läroverken i Göteborg tillsammans — under de senare åren alltjemt ökats, hvarför också en stor del af undervisningen måst bestridas af extra lärare. Lärjungarne utgjorde sålunda 1879—1883 i medeltal 188, 1884—1888 i medeltal 223 och höstterminen 1889 273, och under innevarande läsår äro vid läroverket 5 extra lärare anstälde, under det antalet ämneslärarebefattningar på stat är 6.

Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag och herr Lundéns motion, i hvad denna rör anställandet af flere ordinarie ämneslärare vid femklassiga allmänna läroverket i Göteborg, att — i den mån tillgångar blifva disponibla genom tillämpning af föreslagna bestämmelser om indragning af vissa läroverk — utom förut nämnda, följande nya lärarebefattningar må upprättas, nemligen: i Stockholm: vid högre latinläroverket å Norrmalm en gymnastiklärarebefattning samt å en för samtliga under direktionen öfver Stockholms stads

undervisningsverk lydande läroverk gemensam stat tre lektors- och femton adjunktsbefattningar; vid högre läroverket i Malmö en lektorsbefattning; vid högre läroverket i Helsingborg två lektors- och två adjunktsbefattningar; vid högre reallläroverket i Göteborg en lektors- och tre adjunktsbefattningar; vid femklassiga läroverket i Göteborg en adjunktsbefattning; samt vid högre läroverket i Karlstad tre adjunktsbefattningar; dock, hvad lärarebefattningarne vid läroverket i Helsingborg angår, med vilkor att stadsfullmägtige derstädes åtaga sig att med det bidrag, som möjligen kan erhållas af stiftets byggnadskassa och läroverkets enskilda byggnadsfond, tillhandahålla läroverket erforderliga och ändamålsenliga undervisningslokaler äfvensom bostad eller hyresersättning åt rektor.

16:o) I punkt 14 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit:

att ordinarie adjunkt eller kollega, hvilken aflagt sådan akademisk examen, som utgör vilkor för behörighet för att söka lektorsbefattning vid högre allmänt läroverk, äfvensom i öfrigt fullgjort stadgade föreskrifter för att kunna till lektor utnämnas, må ega rätt att vid årsberäkning för uppflyttning i högre lektorslönegrad räkna sig till godo den tid han från och med året näst efter det, hvarunder berörda vilkor blifvit fullgjorda, med nit och skicklighet vid allmänt läroverk tjenstgjort såsom tillförordnad rektor, såsom vikarierande lektor eller med en tjenstgöring väsentligen lika med den, som åligger lektor;

att lärare, som vunnit befordran till lektor vid allmänt läroverk, må ega rätt att räkna sig till godo för uppflyttning i högre lektorslönegrad den tid utöfver tio år, som han varit berättigad att räkna för uppflyttning i högre adjunktslönegrad;

att öfningslärare, som fullgjort vilkoren för kompetens till ordinarie öfningslärarebefattning vid högre allmänt läroverk, må räkna sig till godo för uppflyttning i högre lönegrad den tid han från och med året näst efter det, hvarunder berörda vilkor blifvit fullgjorda, tjenstgjort såsom vikarierande öfningslärare med full tjenstgöring vid högre allmänt läroverk, dock med undantag för de två första åren af hans så beskaffade verksamhet; samt att tjenstgöring vid lägre allmänt läroverk härvid äfven må tagas i betraktande sålunda, att två års tjenstgöring vid lägre läroverk må räknas lika med ett års tjenstgöring vid högre läroverk;

att lärare vid folkskolelärareseminarier, högre lärarinneseminariet och sjökrigsskolan må, om de öfvergå i de allmänna läroverkens tjenst, åtnjuta samma rätt till lönetursberäkning, som genom kongl. kungörelserna den 29 maj 1874 och den 29 juni 1883 medgifvits lärare vid vissa enskilda läroverk;

att föreskriften i kongl. cirkuläret den 20 mars 1858 angående rätt till lönetursberäkning såsom ordinarie lärare först med året näst efter det, under hvilket fullmagt erhållits, icke må leda derhän, att fullmagts erhållande förminskar den rätt till uppflyttning, lärare eljest skulle hafva haft för likartad tjenstgöring; samt

att föreskriften i kongl. cirkuläret den 11 december 1863 angående rätt för lärare att för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid, under hvilken han, efter det han undergått filosofie kandidatexamen, såsom extra lärare, duplikant eller vikarie varit vid elementarläroverket använd, dock med undantag för de tre första åren af hans så beskaffade verksamhet, må upphöra att vara gällande för andra än dem, som redan nu hafva rätt att räkna sig denna förmån till godo.

Vid de här ifrågasatta ändringarna i och tilläggen till gällande bestämmelser med afseende på lärarnes vid de allmänna läroverken lönetursberäkning har utskottet intet att anmärka, utom vid den lönetursberäkning, som föreslagits för lärare vid sjökrigsskolan, för den händelse de öfvergå i de allmänna läroverkens tjenst. Då nemligen vid sjökrigsskolan finnas olika klasser af lärare och af dem endast lektorerna med afseende på sättet för anställning, kompetens och tjenstgöring kunna anses jemförlige med lärarne vid de allmänna läroverken, synes rätten till lönetursberäkning vid öfvergång till de allmänna läroverken böra tillkomma endast denna lärareklass.

Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag:

att ordinarie adjunkt eller kollega, hvilken aflagt sådan akademisk examen, som utgör vilkor för behörighet för att söka lektorsbefattning vid högre allmänt läroverk, äfvensom i öfrigt fullgjort stadgade föreskrifter för att kunna till lektor utnämnas, må ega rätt att vid årsberäkning för uppflyttning i högre lektorslönegrad räkna sig till godo den tid han från och med året näst efter det, hvarunder berörda vilkor blifvit fullgjorda, med nit och skicklighet vid allmänt läroverk tjenstgjort såsom tillförordnad rektor, såsom vikarierande lektor

eller med en tjenstgöring väsentligen lika med den, som åligger lektor;

att lärare, som vunnit befordran till lektor vid allmänt läroverk, må ega rätt att räkna sig till godo för uppflyttning i högre lektorslönegrad den tid utöfver tio år, som han varit berättigad att räkna för uppflyttning i högre adjunktslönegrad;

att öfningslärare, som fullgjort vilkoren för kompentens till ordinarie öfningslärarebefattning vid högre allmänt läroverk, må räkna sig till godo för uppflyttning i högre lönegrad den tid han från och med året näst efter det, hvarunder berörda vilkor blifvit fullgjorda, tjenstgjort såsom vikarierande öfningslärare med full tjenstgöring vid högre allmänt läroverk, dock med undantag för de två första åren af hans så beskaffade verksamhet; samt att tjenstgöring vid lägre allmänt läroverk härvid äfven må tagas i betraktande sålunda, att två års tjenstgöring vid lägre läroverk må räknas lika med ett års tjenstgöring vid högre läroverk;

att lärare vid folkskolelärareseminarier, högre lärarinneseminariet och lektorer vid sjökrigsskolan må, om de öfvergå i de allmänna läroverkens tjenst, åtnjuta samma rätt till lönetursberäkning, som genom kongl. kungörelserna den 29 maj 1874 och den 29 juni 1883 medgifvits lärare vid vissa enskilda läroverk;

att föreskriften i kongl. cirkuläret den 20 mars 1858 angående rätt till lönetursberäkning såsom ordinarie lärare först med året näst efter det, under hvilket fullmagt erhållits, icke må leda derhän, att fullmagts erhållande förminskar den rätt till uppflyttning, lärare eljest skulle hafva haft för likartad tjenstgöring;

att föreskriften i kongl. cirkuläret den 11 december 1863 angående rätt för lärare att för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid, under hvilken han, efter det han undergått filosofie kandidatexamen, såsom extra lärare, duplikant eller vikarie varit vid elementarläroverket använd, dock med undantag för de tre första åren af hans så beskaffade

verksamhet, må upphöra att vara gällande för andra än dem, som redan nu hafva rätt att räkna sig denna förmån till godo.

17:o) I punkt 15 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit:

att, med undantag för gymnastiklärarne, öfriga ordinarie lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk skola hafva rättighet och, hvad angår de lärare och lärarinnor, som ingå på den nya lönestaten eller som utnämnas efter det kungörelse i ämnet utkommit, äfven skyldighet att vid uppnådda 65 lefnadsår och minst 35 tjenstår med oafkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten från tjensten afgå, Kongl. Maj:t dock obetaget att låta med afskedet anstå, derest och så länge den pensionsberättigade pröfvas i tjensten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kan finnas villig att i densamma qvarstå;

att ordinarie gymnastiklärare vid förenämnda läroverk, då de uppnått 60 lefnadsår och minst 30 tjenstår, skola under i öfrigt enahanda vilkor och förutsättningar, som för öfrige lärare blifvit föreslagna, hafva samma rätt och samma skyldighet att från tjensten afgå med pension, som näst föregående moment innehåller beträffande öfrige lärare;

att vid dessa läroverk anställd ordinarie lärare eller lärarinna, som i minst tre år lidit af lamhet, blindhet, döfhet eller vansinne, hvaraf han eller hon varit urståndsatt att sin tjenst bestrida, må, derest det varder behörigen styrkt, att anledning icke förefinnes till antagande, det han eller hon kan återvinna tjenstbarhet, kunna äfven utan egen ansökning före uppnådd pensionsålder från tjensten skiljas, mot åtnjutande under sin återstående lifstid af pension från allmänna indragningsstaten, hvilken pension skall för lärare eller lärarinna, hvars aflöning är fördelad i lön och tjenstgöringspenningar, utgå med ett belopp lika med hela lönen, om han eller hon befinner sig i annan lönegrad än den högsta, men för den, som redan uppnått högsta lönegraden eller innehar tjenst, för hvilken inga lönegrader finnas, så beräknas, att för hvarje i full pensionsålder felande tjenstår afdrages en procent af lönen, dock icke mer än tio procent, samt för lärare eller lärarinna, hvars aflöning icke är på förenämnda sätt fördelad, skall utgå med ett mot tre fjerdedelar af lönen svarande belopp, minskadt med en procent för hvarje tjenstår, som felas i pensionsåldern, dock icke öfver tio procent.

Derjemte har herr *A. Westrin* (motion n:o 207 inom Andra Kammaren) yrkat, att Kongl. Maj:ts hemställan angående pensionering af lärarne vid de allmänna läroverken må jemväl med afseende på de af honom föreslagna lönebeloppen vinna Riksdagens bifall.

Vid de båda första momenten af Kongl. Maj:ts förslag har utskottet intet att anmärka. Hvad åter det tredje angår, förefaller det utskottet, som om genom bifall till detsamma icke alltför oväsentliga kostnader skulle kunna komma att tillskyndas statsverket utan fullt motsvarande fördel, alldenstund en lärare, som tjenstgjort blott några få år, skulle kunna afgå med hela lönen i pension.

Då dertill kommer, att Kongl. Maj:t icke lärer sakna möjlighet att i särskilda fall hos Riksdagen göra framställning om pension för lärare, som under längre tid varit urståndsatt att sin tjenst bestrida och om hvilken säker anledning finnes att antaga, att han icke kan återvinna tjenstbarhet, anser sig utskottet icke böra tillstyrka detta moment af Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Westrins yrkande med afseende på pensionsbeloppen för lärarne, torde, då utskottet afstyrkt hans förslag med afseende på lärarnes löner, icke erfordra något särskildt yttrande.

Utskottet hemställer alltså,

a) att Riksdagen må endast på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag:

att, med undantag för gymnastiklärarne, öfriga ordinarie lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk skola hafva rättighet och, hvad angår de lärare och lärarinnor, som ingå på den nya lönestaten eller som utnämnas efter det kungörelse i ämnet utkommit, äfven skyldighet att vid uppnådda 65 lefnadsår och minst 35 tjenstår med oafkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten från tjensten afgå; Kongl. Maj:t dock obetaget att låta med afskedet anstå, derest och så länge den pensionsberättigade pröfvas i tjensten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kan finnas villig att i densamma qvarstå;

att ordinarie gymnastiklärare vid förenämnda läroverk, då de uppnått 60 lefnadsår och minst 30 tjenstår, skola under i öfrigt enahanda vilkor och förutsättningar, som för öfrige lärare blifvit föreslagna,

hafva samma rätt och samma skyldighet att från tjensten afgå med pension, som näst föregående moment innehåller beträffande öfrige lärare;

b) att herr Westrins förslag med afseende på lärarnes pensionering icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

18:o) I punkt 16 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att ingen förändring eger rum i afseende å anslagen till djeknepenningeersättning och till ersättning för förlorad helgonskyld, men att anslaget till resestipendier åt lärare i främmande lefvande språk må upptagas å ordinarie stat till enahanda belopp, hvarmed det förut varit uppfördt å extra stat, eller 6,000 kronor.

Då intet skäl torde finnas för ändrade bestämmelser med afsende på de hittills utgående anslagen: djeknepenningeersättning, ej inräknad i kontanta lönebeloppen till lärarne, 4,307 kronor 10 öre, och ersättning för förlorad helgonskyld, 2,644 kronor 33 öre, och då anslaget af 6,000 kronor till resestipendier åt lärare i främmande lefvande språk, hvilket under en följd af år utgått å extra stat, visat sig medföra betydligt gagn och för framtiden fortfarande blir behöfligt, hemställer utskottet,

att Riksdagen må bifalla, att ingen förändring eger rum i afseende å anslagen till djeknepenningeersättning och till ersättning för förlorad helgonskyld, men att anslaget till resestipendier åt lärare i främmande lefvande språk må upptagas å ordinarie stat till enahanda belopp, hvarmed det förut varit uppfördt å extra stat, eller 6,000 kronor.

19:o. I punkt 17 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att anslaget till arfvoden åt bibliotekarier må höjas till ett belopp af 7,000 kronor och äfven kunna användas till bestridande af andra kostnader för biblioteken.

Med afseende å ifrågavarande anslag anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887, att i följd af den stora utveckling, åtskilliga af stifts- och läroverksbiblioteken under de båda sista årtiondena vunnit, och med hänsyn till de fordringar, som nu för tiden måste ställas på skötseln och under-

hållet af en offentlig boksamling af den omfattning, som flertalet af dessa bibliotek eger, det dittillsvarande anslaget af 4,542 kronor 64 öre visat sig otillräckligt, hvarför de framställningar om ökade årliga arfvoden eller tillfälliga anslag till förbättrad anordning och vård af berörda boksamlingar, som understundom inkommit, i allmänhet måst afslås, för så vidt icke medel kunnat från annat anslag erhållas. I öfverensstämmelse härmed begärdes en ökning af anslaget till arfvoden åt bibliotekarier till 7,000 kronor.

Såsom särskildt skäl för ökandet af det nu utgående anslaget framhåller den nuvarande departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890, dels att, såsom framginge af en underdånig framställning af domkapitlet i Linköping angående behofvet af större statsbidrag till stifts- och läroverksbiblioteket derstädes, behofvet af ökade medel för en ändamålsenlig skötsel och vård af detta dyrbara bibliotek vore synnerligen trängande, dels att bland de bibliotek, som äro fästa vid våra allmänna läroverk, flera finnas, som innesluta stora och högst dyrbara samlingar, hvilka till skötsel och vård fordra vida större medel, än som hittills till dem utgått, hvarför ett anslag af 7,000 kronor till bibliotekarier ingalunda kunde anses för stort. Men då det i vissa fall kunde blifva behöfligt att af ifrågavarande anslag tillgodogöra äfven andra bibliotekens behof än arfvoden åt bibliotekarier, hemstälde departementschefen, att detsamma skulle kunna användas äfven till betäckande af andra kostnader för biblioteken.

Utskottet, som funnit de anförda skälen för anslagets höjande och disposition tillfyllestgörande, hemställer

att Riksdagen må bifalla, att anslaget till arfvoden åt bibliotekarier må höjas till ett belopp af 7,000 kronor och äfven kunna användas till bestridande af andra kostnader för biblioteken.

20:o) I punkt 18 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att af anslaget till skrifbiträden åt rektorer bidrag må kunna utgå icke blott åt rektorer vid högre läroverk och femklassiga läroverk i Stockholm, utan äfven åt rektorer vid femklassiga läroverk i landsorten med ett synnerligen stort lärjungeantal, samt att detta anslags belopp må höjas till 12,000 kronor.

Till skrifbiträden åt rektorer vid de högre allmänna läroverken och de femklassiga läroverken i Stockholm finnes i nuvarande stat upptaget ett anslag af 10,000 kronor. Vid 1887 års riksdag begärde

Kongl. Maj:t en förhöjning till 17,000 kronor, hvarför i statsrådsprotokollet af den 14 februari 1887 såsom skäl anfördes, att det dåvarande anslaget redan visat sig väl knappt, samt att vid genomförandet af den då föreslagna organisationen af de allmänna läroverken rektorernas kamerala och ekonomiska bestyr komme att ytterligare ökas, särskildt genom uppbörd och redovisning af de till statsverket ingående terminsafgifterna jemte dermed sammanhängande göromål, hvarjemte anslaget borde göras tillgängligt äfven för rektorer vid lägre allmänna läroverk i landsorten med synnerligen stort elevantal. I den nu föreliggande propositionen har Kongl. Maj:t begärt höjning blott till 12,000 kronor, dels emedan af Kongl. Maj:t icke föreslagits upptagande af till statsverket ingående terminsafgifter i de tre lägsta klasserna, hvilka innehålla det största antalet lärjungar, dels emedan något större arfvode ej synts behöfligt till skrifbiträde åt rektorer vid de läroverk, hvilkas lärjungeantal icke öfverstiger 200.

Då utskottet anser det vara af synnerlig vigt, att rektorernas uppmärksamhet såvidt möjligt icke af andra göromål drages bort från deras vigtigaste åligganden, lärarekallets utöfning och läroverkets närmaste styrelse, och då för detta ändamåls vinnande ökning i det hittillsvarande anslaget synes behöflig, så mycket mer som, om utskottets förslag beträffande terminsafgifterna bifalles, sådana afgifter skulle komma att uppbäras äfven af lärjungarne i de talrikt besökta tre nedersta klasserna, och då derjemte möjlighet torde böra finnas äfven för rektorerna vid de femklassiga läroverk utom Stockholm, som ega synnerligen stort lärjungeantal, såsom exempelvis femklassiga läroverket i Göteborg, att erhålla bidrag till skrifbiträde, hemställer utskottet,

att Riksdagen må bifalla, att af anslaget till skrifbiträden åt rektorer bidrag må kunna utgå icke blott åt rektorer vid högre läroverk och femklassiga läroverk i Stockholm utan äfven åt rektorer vid femklassiga läroverk i landsorten med ett synnerligen stort lärjungeantal, samt att detta anslags belopp må höjas till 12,000 kronor.

21:o) I punkt 19 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att anslagen till arfvoden åt extra lärare samt till vikariearfvoden och oförutsedda behof må sammanföras till ett anslag, som upptages å ordinarie stat till 175,000 kronor, eller 20,000 kronor mindre än det sammanslagna belopp, hvartill berörda anslag hittills varit dels å ordinarie, dels å extra stat uppförda.

Med afseende å detta anslag yttrade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887:

»Till arfvoden åt extralärare utgå för närvarande å ordinarie stat 100,000 kronor och å extra stat 40,000 kronor samt till vikariearfvoden och oförutsedda behof 55,000 kronor, för dessa ändamål tillsammans således 195,000 kronor. Med afseende på dessa anslag, hvilka lämpligen torde kunna sammanslås till ett enda, är att anmärka, att visserligen å ena sidan de extra ordinarie lärarnes arfvoden, enligt hvad föreslaget är, skulle höjas från 1,500 eller 1,200 kronor till 2,000, 1,800 eller 1,500 kronor, men att å andra sidan det är högst antagligt, att extralärarnes antal skall kunna betydligt inskränkas dels på grund af det ökade antalet ordinarie ämneslärarebefattningar, dels i följd af det sannolikt något minskade lärjungeantalet. Berörda anslag torde derför kunna tåla en nedsättning af 20,000 kronor och således böra i den nya staten uppföras med tillsammans 175,000 kronor.»

Härvid har utskottet intet annat att anmärka, än att, då möjligen behofvet af extralärare kan komma att minskas, utöfver hvad nu är beräknadt, det icke torde vara lämpligt att å ordinarie stat uppföra det nu å extra stat utgående anslaget å 40,000 kronor. Utskottet hemställer derför,

att Riksdagen må endast på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag, att till arfvoden åt extra lärare samt till vikariearfvoden och oförutsedda behof å ordinarie stat uppföres ett anslag af 135,000 kronor, samt att till arfvoden åt extra lärare beviljas ett anslag å extra stat för år 1891 å 40,000 kronor.

22:o) I punkt 20 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att i stället för hittills utgående anslag till extra arfvoden åt gymnastiklärare samt till befrämjande af vapenöfningarna må uppföras ett anslag af 42,000 kronor till extra arfvoden åt gymnastiklärare och ledare af skolungdomens fria lekar samt till anskaffande af ammunition för målskjutning m. m.

För närvarande äro två belopp, å 7,000 och 13,500 kronor, anvisade dels till extra gymnastiklärarearfvoden vid dem bland de fullständiga läroverken, hvarest lärjungarnes antal i betydligare mån öfverstiger 200, dels till förhöjda arfvoden åt gymnastiklärare, till rese- och traktamentsersättning åt officerare, som särskildt förordnas att leda vapenöfningarna, samt till anskaffande af ammunition och inrättande af skjutbanor.

Såsom skäl för den föreslagna förhöjningen har till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 anförts, att det vore lämpligt, att äfven gymnastiklärarnes aflöning ordnades på samma sätt, som hittills varit fallet med teckningslärarnes, så att en viss undervisningsskyldighet fastställdes för den ordinarie lönen, och särskildt arfvode utbetalades för hvarje timme i veckan, hvarmed tjenstgöringen höjdes derutöfver; och skulle härför det förra och en del af det senare af de nämnda anslagen tagas i anspråk. Återstoden af det sistnämnda skulle då användas till öfriga ändamål, för hvilket detta anslag nu är afsedt. Derjemte behöfdes anslag för åstadkommande, der så lämpligen kan ske, af särskilda gymnastiköfningar för de kroppsligt svagare lärjungarne äfvensom för ledning och öfvervakande af skolungdomens fria lekar.

Utskottet, som finner det föreslagna sättet för gymnastiklärarnes aflöning lämpligt samt till fullo inser vigten deraf, att för de kroppsligt svagare afpassade gymnastiköfningar åstadkommas, anser deremot, att särskildt aflönade ledare af och uppsyningsmän öfver ungdomens fria lekar icke torde vara erforderliga, hvarför utskottet hemställer,

> att Riksdagen endast på det sätt må bifalla Kongl. Maj:ts förslag, att i stället för hittills utgående anslag till extra arfvoden åt gymnastiklärare samt till befrämjande af vapenöfningarna må uppföras ett anslag af 34,000 kronor till extra arfvoden åt gymnastiklärare samt till anskaffande af ammunition för målskjutning m. m.

23:o) I punkt 21 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att anslaget till extra arfvoden åt teckningslärare nedsättes till ett belopp af 28,000 kronor.

Utskottet, som saknar anledning att afstyrka den af Kongl. Maj:t i den förevarande punkten föreslagna nedsättningen, hemställer,

> att Riksdagen må bifalla, att anslaget till extra arfvoden åt teckningslärare nedsättes till ett belopp af 28,000 kronor.

24:o) I punkt 22 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att anslaget till praktisk utbildning af blifvande lärare vid de allmänna läroverken må höjas till 28,000 kronor.

Detta anslag har hittills utgått med 20,500 kronor. Såsom till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 anförts, blir emellertid förhöjning nödvändig genom det föreslagna inrättandet vid Jakobs läroverk af särskild profårskurs för praktisk utbildning af blifvande lärare dels å den praktiska linien, dels vid de lägre allmänna läroverken med 3 eller 4 ämneslärare, hvarjemte de nu utgående arfvodena för lärarekandidaternas handledning torde vara väl knappa.

Utskottet hemställer,

att Riksdagen må bifalla, att anslaget till praktisk utbildning af blifvande lärare vid de allmänna läroverken må höjas till 28,000 kronor.

25:o) I punkt 23 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att till reseunderstöd åt lärare vid de allmänna läroverken, särskildt vid de läroverk, der profårskurs är inrättad, må uppföras ett anslag af 4,000 kronor.

Såsom skäl härför har till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 anförts, att hittills blott lärarne i främmande lefvande språk varit hugnade med särskilda stipendier för att i utlandet studera sitt ämne, men att äfven lärare i öfriga ämnen skulle hafva stort gagn af att taga personlig kännedom om huru deras ämnen behandlades i utlandet; i synnerhet skulle det vara af vigt för lärarne vid de läroverk, der profår genomgås, att blifva satta i tillfälle att på ort och ställe lära känna de metoder, som i utlandet redan stadgat sig eller hölle på att utbildas för behandlingen af det ämne, hvari de skulle handleda blifvande lärare; på sådant sätt skulle utlandets erfarenhet lättast komma samtliga våra läroverk till godo.

På grund af dessa skäl, hvilka utskottet anser tillfyllestgörande, hemställer utskottet,

att Riksdagen må bifalla, att till reseunderstöd åt lärare vid de allmänna läroverken, särskildt vid de läroverk, der profårskurs är inrättad, må uppföras ett anslag af 4,000 kronor.

26:o) I punkt 24 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit:

att — under förutsättning deraf, att samtliga pedagogier, vid hvilka högre undervisning meddelas, indragas eller ombildas — ordinarie an-

slaget i kontant till pedagogier och folkskolor må nedsättas med 57,511 kronor, eller till 5,036 kronor; samt

att aflöningen till de på nämnda pedagogiers stat qvarstående lärare må utgå af anslaget till de allmänna läroverken.

Under hänvisning till den utredning, som under nästa punkt lemnas, hemställer utskottet,

> att Riksdagen må bifalla, att — under förutsättning deraf, att samtliga pedagogier, vid hvilka högre undervisning meddelas, indragas eller ombildas — ordinarie anslaget i kontant till pedagogier och folkskolor må nedsättas med 57,511 kronor, eller till 5,036 kronor; samt
>
> att aflöningen till de på nämnda pedagogiers stat qvarstående lärare må utgå af anslaget till de allmänna läroverken.

27:o) I punkt 25 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att Riksdagen, i stället för hittills å extra stat utgående anslag till allmänna läroverken 382,975 kronor och till pedagogierna 8,750 kronor samt det till indragning föreslagna beloppet af ordinarie anslaget till pedagogier och folkskolor 57,511 kronor, ville för betäckande af kostnaderna för den nya normalstaten, beräknade till 2,606,750 kronor, för ålderstillägg åt lärarne enligt nya staten, beräknade för år 1891 till 782,550 kronor, samt för de i punkterna 16—23 af propositionen omnämnda särskilda anslagen till de allmänna läroverken, uppgående tillhopa till 308,951 kronor 43 öre, bevilja en förhöjning af nuvarande ordinarie anslag till de allmänna läroverken med ett jemnadt belopp af 790,809 kronor, dock att, alldenstund af befintliga reservationer å nämnda anslag kan under år 1891 för ändamålet utgå 78,573 kronor, sagda förhöjning må i riksstaten för år 1891 upptagas till allenast 712,236 kronor, kommande alltså, under förutsättning af Riksdagens bifall såväl till hvad nu föreslagits som till den i Kongl. Maj:ts proposition n:o 1 gjorda framställning angående ersättning af statsverket för en till indragning föreslagen fond vid allmänna läroverket i Karlstad, sammanlagda beloppet af anslagen till allmänna läroverken att i 1891 års riksstat uppgå till kronor 3,579,782.

Herr *M. Dahn* har i förra delen af sin motion (n:o 210 i Andra Kammaren) yrkat, att Riksdagen vidtager sådana ändringar i Kongl.

Maj:ts proposition n:o 17, i hvad den afser de allmänna läroverkens organisation, kommunernas bidrag, aflöningar och terminsafgifter, att de nu utgående anslagen till elementarläroverken och pedagogierna ej må, vid omorganisationen af dessa läroverk, ökas utöfver sina nuvarande belopp på annat sätt än medelst enskilda kommuners bidrag och terminsafgifter.

Genom de ändringar i Kongl. Maj:ts proposition, om hvilka utskottet hemstält, har den af Kongl. Maj:t föreslagna lärarestaten minskats med två lektorer — 1 i Nyköping och 1 i Umeå — 1 rektor, 1 adjunkt, 1 kollega, 1 musiklärare, 1 gymnastiklärare, 1 teckningslärare, hvartill kommer 1 skolläkare — allesammans i Sölvesborg; men den har å andra sidan ökats med 3 adjunkter — 2 i Vesterås och 1 vid femklassiga läroverket i Göteborg. Då enligt Kongl. Maj:ts förslag antalet ämneslärarebefattningar skulle komma att ökas med 14, men öfningsläraretjensterna att minskas med 11, skulle enligt utskottets förslag ämneslärarebefattningarna ökas med 12 och öfningslärarebefattningarna minskas med 14. Normalstaten för samtliga allmänna läroverk efter genomförandet af den af Kongl. Maj:t föreslagna organisationen af dessa läroverk skulle enligt Kongl. Maj:ts förslag uppgå till 2,606,750 kronor; enligt utskottets förslag skulle den uppgå till 2,598,100 kronor (tab. I). Ålderstilläggen för redan anstälde lärare beräknas af Kongl. Maj:t för år 1891 till 782,550 kronor. Sammanlagda beloppet af de öfriga anslagen till de allmänna läroverken, hvilket enligt Kongl. Maj:ts förslag uppgick till kronor 308,951: 43, uppgår enligt utskottets till kronor 260,951: 43 å ordinarie stat och 40,000 kronor å extra stat för 1891, hvadan totalsumman af utgifterna för de allmänna läroverken, hvilken enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle uppgå till kronor 3,698,251: 43, enligt utskottets skulle komma att utgöra å ordinarie stat kronor 3,641,601: 43 och å extra stat för år 1891 kronor 40,000 eller sammanlagdt kronor 3,681,601: 43 (Tab. III).

Om, såsom chefen för ecklesiastikdepartementet ansett böra ske, till bestridande af dessa utgifter i första rummet användes den afkomst af donationer eller andra såsom särskilda fonder förvaltade tillgångar, som i statsliggaren antecknas under rubrik »inom kolumn specificerade inkomster» och som lära kunna beräknas till 40,000 kronor, skulle det kontanta anslag, som enligt utskottets förslag komme att af statsverket erfordras, utgöra å ordinarie stat kronor 3,601,601: 43 och å extra stat för år 1891 40,000 kronor eller sammanlagdt kronor 3,641,601: 43.

Alldenstund för närvarande i kontant af statsverket till de allmänna läroverken utgå å ordinarie stat 2,867,443 kronor och å extra stat 382,975 kronor samt till pedagogier med högre undervisning å ordinarie stat 57,511 kronor och å extra stat 8,750 kronor eller tillsammans till den högre skolbildningen 3,316,679 kronor, skulle således genomförandet af den nya organisationen enligt utskottets förslag fordra en ökad årlig utgift af kronor 324,922: 43.

Men genom de föreslagna terminsafgifterna skulle statsverket erhålla ökade inkomster, enligt Kongl. Maj:ts förslag till ett belopp af 263,000 kronor. Efter utskottets förslag, att afgifter skulle utgå, utöfver hvad Kongl. Maj:t föreslagit, jemväl af de tre lägsta klasserna, skulle terminsafgifterna, i öfrigt beräknade efter samma grunder som i Kongl. Maj:ts proposition, på sätt tab. II närmare angifver, komma att uppgå till omkring 354,500 kronor, hvadan enligt utskottets förslag statsverkets årliga kostnader för den högre skolbildningen skulle blifva kronor 29,577: 87 eller i jemnadt tal 29,578 kronor mindre än för närvarande, under det de enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle hafva ökats med 78,573 kronor.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hvarigenom äfven herr Dahns motion torde få anses besvarad i hvad den rör sådan begränsning af anslagen till de allmänna läroverken, att dessa icke ökas utöfver sina nuvarande belopp på annat sätt än medelst enskilda kommuners bidrag och terminsafgifter, och då särskildt anslag för upprätthållande af undervisningen vid de till indragning föreslagna läroverken under år 1891, enligt hvad i statsrådsprotokollet upplyses, icke lärer vara behöfligt, hemställer utskottet,

a) att Riksdagen, i stället för hittills å extra stat utgående anslag till de allmänna läroverken 382,975 kronor och till pedagogierna 8,750 kronor samt det till indragning föreslagna beloppet af ordinarie anslaget till pedagogier och folkskolor 57,511 kronor, må för betäckande af kostnaderna för den nya normalstaten, beräknade till 2,598,100 kronor, för ålderstillägg åt lärarne enligt den nya staten, beräknade för år 1891 till 782,550 kronor, samt för de i punkterna 18—25 här ofvan omnämnda särskilda anslagen, uppgående tillhopa till 300,951 kronor 43 öre, bevilja dels en förhöjning af nuvarande ordinarie anslag till de allmänna läroverken med ett jemnadt belopp af

734,159 kronor, dels å extra stat för 1891 40,000 kronor; kommande alltså, under förutsättning af Riksdagens bifall till hvad nu föreslagits, och med hänsyn dertill, att Riksdagens båda kamrar bifallit Kongl. Maj:ts i dess proposition n:o 1 gjorda framställning angående ersättning af statsverket med 103 kronor för en till indragning föreslagen fond vid allmänna läroverket i Karlstad, sammanlagda beloppet af anslagen till allmänna läroverken att i 1891 års riksstat uppgå till kronor 3,641,705; samt

b) att herr *Dahns* motion, i hvad den rör nu föreliggande punkt, icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

28:o) I punkt 26 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att enligt de närmare bestämmelser, Kongl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva, af reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken må användas ett belopp af högst 15,000 kronor årligen till understöd åt enskilda läroverk.

Af herr *O. W. Redelius* har (motion n:o 166 inom Andra Kammaren) hemstälts, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts förfogande ställa ett belopp af 20,000 kronor för att dermed understödja sådana enskilda läroverk, der gossar erhålla undervisning till studentexamen och som deraf göra sig förtjenta, mot skyldighet för dessa läroverk att dels underkasta sig den kontroll, dels mottaga det antal frielever, som Kongl. Maj:t finner lämpligt föreskrifva.

På grund af den ensartade organisation, som man anser de allmänna läroverken böra ega, möta svårigheter att vid dem till undervisningens båtnad anställa försök med nya pedagogiska idéer. Endast vid ett af statens läroverk, nya elementarskolan i Stockholm, torde sådana försök kunna i någon vidsträcktare mån göras. Då det derför måste vara önskvärdt, att enskilda skolor finnas, vid hvilka, såsom fallet är med de båda privatläroverk, som i statsrådsprotokollet särskildt omnämnas, nya anordningar med afseende på undervisningen pröfvas, och då det följaktligen bör ligga i statens intresse att, der så behöfves, understödja de enskilda skolor, som gjort sig deraf förtjenta, och då dertill kommer, att, om de nu befintliga enskilda skolorna skulle af brist på understöd nödgas att upphöra med sin verksamhet, statens utgifter för de allmänna läroverken säkerligen skulle stiga icke obetydligt

på grund af nödvändigheten att vid vissa af sistnämnda läroverk upprätta nya parallelafdelningar för de enskilda skolornas hittillsvarande lärjungar, och då det torde vara lämpligt, att äfven andra enskilda skolor än de, som synas vara i statsrådsprotokollet närmast afsedda, kunde blifva delaktiga af understöd, hvilket dock synes böra tillkomma blott sådana enskilda skolor, som meddela fullständig elementarundervisning, hemställer utskottet,

att Riksdagen med anledning af Kongl. Maj:ts förslag och herr Redelii motion må medgifva, att enligt de närmare bestämmelser, Kongl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva, af reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken må användas ett belopp af högst 20,000 kronor årligen till understöd åt enskilda läroverk, hvilka förbereda till studentexamen.

29:o) I punkt 27 af propositionen har Kongl. Maj:t föreslagit, att den inkomst af terminsafgifter, som kommer att till statsverket inflyta, må i riksstaten för år 1891 upptagas bland statsverkets inkomster under benämningen »skolafgifter» och beräknas till ett belopp af 263,000 kronor.

Under hänvisning till den utredning, som innehålles i tab. II, hemställer utskottet,

att den inkomst af terminsafgifter, som kommer att till statsverket inflyta, må i riksstaten för år 1891 upptagas bland statsverkets inkomster under benämningen »skolafgifter» och beräknas till ett belopp af 354,500 kronor.

30:o) I motion n:o 218 inom Andra Kammaren har herr *V. B. Wittrock* föreslagit, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huru vida icke undervisning i naturalhistoria i allmänna läroverkens högsta klass bör meddelas på klassiska liniens båda afdelningar.

Då chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 yttrat, att han trott sig finna, att hvarje afslutande inom de högre klasserna *före* afgångsexamen af något skolans läroämne der verkar menligt, så väl på detta ämne som på de öfriga, och då således frågan om studiet af naturalhistorien på skolans högre stadier och dess ställning i förhållande till andra ämnen, särskildt på

den halfklassiska linien, i alla händelser lär komma att blifva föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, anser utskottet någon särskild skrifvelse i ämnet icke för det närvarande behöflig, hvarför utskottet hemställer, att herr Wittrocks motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 april 1890.

På särskilda utskottets vägnar:

A. N. SUNDBERG.

Reservationer:

vid punkten 1:o (angående indragning af första klassen):

af herrar *O. Jonsson*, *O. Erickson* och *I Månsson*, hvilka yttrat:

»Utskottet utgår vid sitt afstyrkande af första klassens indragning från följande fråga (sid. 6): Kan »folkskolan bereda sina lärjungar till inträde i den nya första klassen, och kan den det så tidigt, att ej åldern vid inträde i läroverket blifver oskäligt hög?»

Härå svarar utskottet (sid. 9): »Utskottet måste således i likhet med komitén (1882 års läroverkskomité) anse, att folkskolan, med den utveckling den nu har eller under en ganska lång framtid kan komma att få, icke är i stånd att annat än undantagsvis bereda sina lärjungar till inträde i behörig tid i de allmänna läroverkens nuvarande andra klass.»

Mellan denna fråga och detta svar ligger ett resonnement, som utskottet tillagt en bevisningskraft, hvilken det emellertid vid närmare granskning visar sig sakna.

Utskottet utgår från en af läroverkskomitén framkastad förmodan, att normala medelåldern för inträde i nuvarande andra klassen skulle vara 10½ år. Nämnda förmodan framställes af komitén i ganska sväfvande och ovissa ordalag (»det torde kunna antagas», heter det), och den har i sjelfva verket ingen annan grund än en ny förmodan, nemligen att normala medelåldern för inträde i nuvarande första klassen »torde kunna antagas» vara 9½ år, hvilken i sin ordning icke har annan

grund än gällande läroverksstadgas § 23 mom. 1, hvari föreskrifves: »Ej må i statens läroverk till lärjunge antagas någon, som icke uppnått nio års ålder.» Med stöd af denna föreskrift gör komitén följande slutledning: lagliga minimalåldern är 9 år, faktiska normalåldern torde då kunna antagas vara ½ år högre, alltså 9½ år, hvaraf åter skulle följa, att faktiska normalåldern för inträde i nuvarande andra klassen vore 10½ år. Det är denna ålder, som den anser såsom »behörig tid»; hvad deröfver är betraktar den såsom »oskäligt högt».

Det förefaller oss, som om läroverkskomitén, innan den framstälde detta resultat, borde låtit sig angeläget vara att efterse, huru detsamma svarade mot verkligheten, sådan denna visar sig i de till ecklesiastikdepartementet inlemnade statistiska uppgifterna från de allmänna läroverken. Dessa uppgifter voro visserligen vid den tid, då 1882 års läroverkskomité gjorde sina undersökningar, ej tillgängliga i tryck; den första volymen af hithörande statistiska publikationer (»Berättelse om statens elementarläroverk för gossar läsåret 1876—77, utarbetad i kongl. ecklesiastikdepartementet») öfverlemnades nemligen till Konungen först den 15 september 1884, alltså efter det läroverkskomitén den 25 augusti samma år afslutat sina arbeten. Detta synes emellertid ej hafva bort afhålla en komité med så stora resurser i alla möjliga afseenden som den nu ifrågavarande att omedelbart i ecklesiastikdepartementet skaffa sig de uppgifter, den för frågans utredning behöfde. Så har den ock i åtskilliga stycken gjort. Så till exempel har den — och härom har också utskottet å sid. 8 erinrat — vetat att direkt från departementet skaffa sig exakta uppgifter om de *från folkskolan* i första klassen inexaminerade lärjungarne under läsåren 1879—1882, deras verkliga medelålder och deras s. k. öfverårighet. Motsvarande uppgifter om *samtliga* i första klassen inexaminerades verkliga ålder och öfverårighet har den deremot icke meddelat. För *dem* har den utan vidare förutsatt 9½ år såsom medelålder.

Sedan den tiden har emellertid utkommit en hel följd af statistiska berättelser om förhållandena vid våra allmänna läroverk, omfattande läsåren från och med 1876—1877 till och med 1884—1885. I dessa berättelser finner man de uppgifter om den faktiska medelåldern och den s. k. öfverårigheten inom olika klasser, som man för den af komitén och af utskottet uppkastade frågans besvarande behöfver, men som ingen af dem ansett nödigt att begagna.

Då vi nu skola söka fylla denna enligt vår mening ganska betydelsefulla lucka, få vi till en början erinra om hvad förut blifvit nämndt, nemligen att enligt läroverksstadgans § 23 mom. 1 fylda nio år utgör

minimiålder för inträde i nuvarande första klassen. På grund häraf betecknas i de statistiska berättelserna 9 år såsom »normalålder» för första klassen, 10 för andra, 11 för tredje, 12 för fjerde, 13 för femte, 14 för sjette nedre, 15 för sjette öfre, 16 för sjunde nedre och 17 för sjunde öfre samt 18 för studentexamens aflägganden (hvarvid dock är att märka, att för eleverna i nedre sjette och följande klasser, hvilka intagits före stadgan af år 1878, »normalåldern» måste vara ett år högre, alltså femton år för sjette nedre, sexton för sjette öfre, sjutton för sjunde nedre, aderton för sjunde öfre och nitton för studentexamen).

Tager man nu kännedom om de upplysningar rörande lärjungarnes ålder, som meddelas i berättelsen för 1884—1885 (den senast tillgängliga) dels i texten sid. 23, dels i tabell-bilagorna sid. 17, så finner man, att verkliga meddelåldern på hvarje stadium hvarken öfverensstämmer med »normalåldern», ej heller med den af läroverkskomitén och utskottets flertal uppstälda »normala medelåldern», utan är något helt annat och högre.

Det visar sig nemligen, att vid höstterminens början 1884 första klassen i medeltal var 1,68 år öfver sin »normalålder» (9 år), andra klassen 1,65 år öfver sin (10 år), tredje klassen 1,68 år öfver sin (11 år) o. s. v. Af samtliga de i andra klassen inexaminerade 2,313 lärjungarne voro blott 435 i »normalåldern» (10 år) och 51 derunder (9 år); deremot voro 697 ett år deröfver (11 år), 528 två år deröfver (12 år), 370 tre år deröfver (13 år), 167 fyra år deröfver (14 år), 53 fem år deröfver (15 år), 10 sex år deröfver (16 år) och 2 sju år deröfver (17 år). Alltså voro icke mindre än 79 procent af hela dåvarande andra klassen öfver »normalåldern», och mer än en fjerdedel var 13 år eller flera. Faktiska medelåldern var som sagdt 11,65 år.

I första klassen var vid samma tidpunkt »öfverårigheten» ännu större; 80 procent (noggrannare 79,98 procent) voro öfver »normalåldern», och faktiska medelåldern uppgick till 10,68 år.

Jemför man härmed de af läroverkskomitén anskaffade och af utskottet å sid. 8 återgifna uppgifterna om faktiska medelåldern för de särskildt från *folkskolan* i första klassen inexaminerade, så blir olikheten försvinnande liten: 80,4 procent i stället för 79,98, alltså en skilnad på 0,6 procent. Om nu också denna skilnad finge anses uttrycka ett stadigvarande förhållande, hvilket ju ej kan med säkerhet antagas, så måste den väl ändå medges vara allt för obetydlig, för att några organisationsförslag derpå skulle kunna grundas.

Den lilla olikheten är för öfrigt lätt förklarlig. Mera välbergade

föräldrar hafva nemligen mycket ofta från första början alldeles klart för sig, att deras söner ovilkorligen skola in i läroverken, de må nu vara huru obeqväma för studier som helst. Den förberedande undervisning i privatskolor eller i hemmet, som beredes dem, tager derför vanligen skarpt sigte på de nu gällande inträdesfordringarna i statens läroverk; hvad som dertill hör inpreglas med all flit, det öfriga lemnas å sido. Med de från folkskolan kommande lärjungarne förhåller det sig i viss mån på annat sätt. Deras mindre bemedlade föräldrar betrakta det icke såsom en gifven sak, att deras barn under alla omständigeter skola inträda på den lärda banan, de draga sig mera för de härmed förenade kostnaderna och dröja ofta längre, innan de bestämma sig; barnen få derför gå qvar i folkskolan, hvars kurser icke på hvarje stadium jemnt passa in med läroverkets, utan i vissa stycken äro högre, i andra lägre.

De folkskolebarn, som icke erhålla enskild undervisning i tyska, kunna ju för öfrigt under nu rådande förhållanden ej söka inträde i annan klass än den första, huru gamla och huru väl förberedda i andra stycken de än må vara. Naturliga följden häraf blifver, att just *deras* ålder måste stiga något öfver hela klassens medelålder. Att skilnaden detta oaktadt icke utgör mer än 0,6 procent, förefaller öfverraskande, men skulle möjligen kunna förklaras derigenom, att de barn, som från fattiga hem söka inträde i den högre skolan, i allmänhet torde utgöra ett slags urval bland sina förra kamrater, medan deremot ur de mera bemedlade hemmen sönerna så godt som mangrant skickas till läroverket.

Med det nu anförda torde vara ådagalagdt, att såväl läroverkskomitén som utskottet origtigt angifvit medelåldern för inträde i nuvarande andra klassen till $10^1/_2$ år. *Den är i verkligheten icke mindre än 11,65 år,* och det är först på gossar af *denna* ålder, som man för närvarande faktiskt ställer den fordran, att de skola hafva inhemtat hvad som genomgås i nuvarande första klassen.

Nästa fråga blir då: Huru långt hafva folkskolans lärjungar hunnit vid ungefär 11,65 år?

Nu gällande folkskolestadgas § 35 mom. 1 föreskrifver rörande lärjungars intagning följande: »Barns skolålder räknas från och med det år, under hvilket barnet fyller sju, till och med det år, under hvilket barnet fyller fjorton år». Med samma terminologi som den i berättelserna om de allmänna läroverken använda är således 6 år »normalålder» för första småskoleklassen och 7 för den andra samt 8 för den

första folkskoleklassen, 9 för den andra, 10 för den tredje, 11 för den fjerde och 12 för utträdet ur den fjerde.

Äfven här finnes naturligtvis en skilnad mellan den sålunda bestämda »normalåldern» för en viss klass och de deri varande lärjungarnes faktiska medelålder.

Huru stor denna skilnad i verkligheten är, derom upplysa ej de statistiska berättelserna rörande folkskoleväsendet. Med visshet kan dock sägas, att »öfverårigheten» vid inträdet i småskolans första årsklass icke på långt när kan vara så stor som vid inträdet i allmänna läroverkens första och andra klasser. Enligt folkskolestadgans § 35 mom. 2 hafva föräldrar och målsmän laglig *rätt* att få barn intagna i småskolor, så snart de inträdt i skolåldern. Erfarenheten lär ock, att föräldrarne, långt ifrån att vilja försena inträdet, snarare af all magt söka påskynda det, dels derför att de anse sådant vara till fördel för barnets framsteg, dels emedan de derigenom tro sig bidraga till en så mycket tidigare afslutad folkskolekurs. Såsom den ende folkskolemannen i 1882 års läroverkskomité, folkskoleinspektören C. J. Meijerberg, i sin reservation påpekat, har det redan före den nya folkskolestadgan af 1882 varit ganska vanligt, att inträdet i småskolan egt rum vid nyss fylda 6 år samt undantagsvis ännu tidigare, hvaraf han drager den slutsatsen, att faktiska medelåldern för inträde i första småskoleklassen näppeligen kan sättas högre än 6½ år.

Utskottet anmärker mot denna herr Meijerbergs beräkning, »att man numera är ganska ense om, att af hygieniska och äfven af pedagogiska skäl skolundervisningen icke bör börja så tidigt som vid nyss fylda 6 år — i Stockholm intagas icke heller andra barn i småskolan än sådana, som fylt 7 år eller under den närmaste tiden uppnå denna ålder.»

Härvid torde dock böra märkas, att denna sista uppgift, enligt de underrättelser vi förskaffat oss, icke är fullt korrekt. Öfverstyrelsen för Stockholms folkskolor har visserligen fastställt den normala inträdesåldern till fylda sju år, men härifrån hafva vederbörande skolråd beviljat undantag, naturligtvis af eftergifvenhet för föräldrarnas önskningar. De af öfverstyrelsen utgifna årsberättelserna vittna, att under somliga år intagits närmare 700 barn, som vid inskrifningen icke voro fylda 7 år. Af hygieniska och pedagogiska samt framför allt *ekonomiska* skäl har man visserligen under de senare åren blifvit något strängare, men ännu i berättelsen för 1888 (den senast offentliggjorda) uppgifves, att under nämnda år intagits 114 barn under sju år. Der upplyses ock, att medelåldern för första årsklassens elever vid höstterminens slut utgjorde i

medeltal 7,7 år, d. v. s. att de vid sitt inträde i skolan voro dels 6,8, dels 7,3 år. Faktiska medelåldern för inträde är således ytterst obetydligt öfver den fastställda minimiåldern.

Att man numera skulle vara ganska ense om, att af hygieniska och äfven pedagogiska skäl skolundervisningen icke bör börja så tidigt som i den nya folkskolestadgan anvisas, är ett påstående, som vi våga betvifla. En sådan åsigt hyses visserligen af åtskilliga läkare och uppfostrare, och mycket goda skäl kunna för densamma anföras, men synnerligen *allmän* kan den dock omöjligen kallas. Det bästa af de åsyftade pedagogiska skälen går ju för öfrigt ut derpå, att sådana barn, som fått utveckla sig fritt till fylda sju år, sedermera ganska lätt taga fatt sådana, som vid spädare ålder stuckits in i skolmaskineriet. Den »förlorade» tiden har i sjelfva verket icke varit förlorad; den har rikligen ersatts genom större mognad och friskare energi. Den omständigheten, att somliga barn icke inträda i småskolans första klass förr än vid sju år, hindrar icke, att de vid 11,65 år kunna hafva hunnit upp sina tidigare börjande kamrater, ja till och med gått om dem. Det pedagogiska skäl, utskottet här framdragit, vänder sig således till ett försvar för den mening, som det dermed velat bekämpa.

Så vidt man af kända förhållanden kan något döma, måste man således gifva den i folkskolesaker specielt sakkunnige komitéledamoten rätt i hans antagande, att faktiska medelåldern för inträde i småskolans första årsklass näppeligen kan utgöra stort mer än 6½ år. Utgående härifrån erhåller man följande beräkning:

vid	6½	år	inträde	i	småskolans	första	årsklass
»	7½	»	»	»	»	andra	»
»	8½	»	»	»	folkskolans	första	»
»	9½	»	»	»	»	andra	»
»	10½	»	»	»	»	tredje	»
»	11½	»	»	»	»	fjerde	»

Något före den ålder, då lärjungarne i läroverkets första klass inträda i den andra, hafva följaktligen deras jemnåriga inom folkskolan genomgått tre af dennas årsklasser.

Återstår då att undersöka, huru mycket de derunder hunnit inhemta.

Då folkskolans organisation är så väsentligt olika i olika delar af vårt land, kan å denna fråga icke gifvas något svar, som gäller alla trakter och alla barn. Detta är icke heller behöfligt för afgörande af det spörsmål, som nu egentligen ligger före. De lärjungar, som under nu rådande förhållanden söka inträde i läroverkets första klass, komma

nemligen ingalunda från alla landets kommuner och från alla slag af folkskolor.

Enligt den förut åberopade statistiska berättelsen om allmänna läroverken under läseåret 1884—1885 hade af de i första klassen inexaminerade lärjungarne följande procenttal sjelfva läroverksstaden till hemort:

vid fullständiga läroverken	74,3 %,
» femklassiga »	77,5 %,
» treklassiga »	71,5 %,
» tvåklassiga pedagogier	75,5 %,
» enklassiga »	86,8 %,
» samtliga läroverk	75,5 %.

Endast en knapp fjerdedel (24,5 %) af de inexaminerade hade således sina föräldrahem utom sjelfva läroverksstaden. Af denna knappa fjerdedel voro naturligtvis många från öfriga städer samt från köpingarne och andra större orter. Endast ett jemförelsevis mycket ringa antal kom från de egentliga landsortskommunerna, och af detta fåtal hörde säkert en stor del till de elever, som före inexaminerandet blifvit undervisade privat i hemmet eller ock, om de gått i folkskolan, derjemte äfven åtnjutit enskild undervisning. Sådana inexaminerade, som komma från de egentliga landsfolkskolorna och vid sidan af deras undervisning ej erhållit någon privat förberedelse, äro ytterst få.

Vill man således erhålla en föreställning om de kunskaper och färdigheter, man kan förutsätta hos det stora flertalet af de lärjungar från folkskolan, som vid ungefär 11 ½ år skulle komma att söka inträde i den nya första klassen (den nuvarande andra), så måste man något bortse från organisationen för närvarande hos de folkskolor, hvilka finnas i de aflägsnaste och fattigaste landsbygderna. Hvad man för nämnda ändamål hufvudsakligen måste taga hänsyn till, är folkskoleorganisationen i städerna, köpingarne och andra större orter samt sådana landskommuner, der bildningsintresset är mera lifligt.

Hurudan folkskoleorganisationen på dylika orter i allmänhet är, finner man lättast genom den samling anvisningar, som under namnet »Normalplan för undervisningen i folk- och småskolor» blifvit af Kongl. Maj:t utgifven för att tjena skolråden väl icke till efterrättelse, men till ledning. Detta arbete rådfrågades ock af läroverkskomitén, naturligtvis i den form, det då hade. Utskottet, som i denna fråga återgifvit hvad komitén sagt, har liksom denna argumenterat på grundvalen af 1878 års normalplan. Som emellertid denna nu är upphäfd

genom den derifrån mycket skiljaktiga *nya* normalplanen af 1889, hafva vi i våra följande sammanställningar hållit oss till den senare.

Den af de i nämnda normalplan angifna undervisningsplanen, hvilken å de ofvan angifna orterna är den förherskande, är den, som betecknas med Litt. A. Det är således dess kurser, som i första hand eller snart sagdt uteslutande böra läggas till grund för jemförelsen.

Enligt denna undervisningsplan har lärjungen vid 11 ½ år fullt genomgått 3 af den egentliga folkskolans årskurser. Jemför man den andra och tredje af dessa med den vid 11,65 års ålder inhemtade kursen för läroverkets nuvarande första klass, så erhåller man följande sammanställning:

Kristendomskunskap.

Läroverkets första klass (11,65 år).	Folkskolans andra årsklass (10½ år).	Folkskolans tredje årsklass (11½ år).
Biblisk historia: efter en kort lärobok. *Katekes:* första hufvudstycket. Bibelläsning i sammanhang med bibliska historien och katekesen. Valda *psalmer*.	*Biblisk historia:* berättelser ur gamla testamentet från konungatiden samt ur nya testamentet till apostlavalet. *Katekes:* lagens slutord samt första och andra artiklarne. *Bibelläsning* vid morgonandakten. Valda *psalmer*.	*Biblisk historia:* återstående berättelser ur nya testamentet. *Katekes:* tredje artikeln samt tredje och fjerde hufvudstyckena. *Bibelläsning* vid morgonandakten. Valda *psalmer*.
Timmar: 3.	Timmar: 5.	Timmar: 5.

Modersmålet.

Uppläsning och förklaring af valda stycken, företrädesvis ur Nordens saga, historia och geografi samt öfningar att med egna ord återgifva innehållet af lästa eller af läraren muntligt framstälda berättelser och beskrifningar, allt i förening med inöfning af de rigtiga språkljuden och aktgifvande på betoningen. Af språkläran hufvudsakligen samma delar, som genomgås vid undervisningen i tyska språket. Satsbildningsöfningar. Rättskrifning.	Valda stycken ur läseboken. Afskrifning och skrifning efter diktamen. Skrifning ur minnet af lättare korta stycken samt andra öfningar, som kunna förbereda uppsatsskrifningen.	Stycken ur läseboken. Fortsatt afskrifning och skrifning efter diktamen. Återgifvande af lästa eller af läraren muntligt meddelade berättelser, enkla beskrifningar efter lärarens föregående anvisning. Satsens hufvuddelar och bidelar, ordklasserna, ordens böjning, hufvudsatser och bisatser, skiljetecknens bruk.
Timmar: 5.	Timmar: 7.	Timmar: 7.

Räkning.

De fyra räknesätten i hela tal jemte någon öfning i användandet af decimaler, tillämpning på sorter, hufvudräkning.

Timmar: 4.

De fyra räknesätten i hela tal med öfnings- och tillämpningsexempel inom större talområde än 4-siffriga tal, hvarvid äfven må förekomma uppgifter, för hvilkas lösning fordras både addition och subtraktion, allmänna bråks betydelse och beteckning med tillämpning på division med rest.

Timmar: 4.

Fortsatt öfning af de fyra räknesätten i hela tal med tillämpning jemväl på uppgifter, för hvilkas lösning fordras äfven multiplikation och division; decimalbråk med tillämpningsöfningar.

Timmar: 3.

Naturlära.

Inledning till djur- och växtrikets kännedom, omfattande det allmännaste af läran om menniskans kroppsbyggnad och undersökning af lefvande växter.

Timmar: 2.

Beskrifning af valda djurformer samt derpå grundad redogörelse för djurrikets öfriga klasser utan indelning i ordningar; inledning till växtläran, omfattande beskrifning af lämpliga växtformer för kännedom om växtens yttre delar jemte härpå grundad sammanfattning.

Timmar: 2.

Beskrifning af några bland de allmännaste växter (särskildt kulturväxter och träd) samt några utländska; redogörelse för menniskokroppens byggnad, förrättningar och vård samt i sammanhang dermed en kort framställning af de vigtigaste organsystemen inom djurklasserna.

Timmar: 2.

Geometri.

Uppritning, beskrifning och mätning af linier, vinklar och regelbundna fyrsidingar; beskrifning och mätning af sådana solida figurer, som hafva nämnda fyrsidingar till bas och med grundytorna vinkelräta sidor.

Timmar: 1.

Historia.

Berättelser ur fäderneslandets historia efter lärarens muntliga framställning och med begagnande af en kort lärobok såsom stöd för lärjungens minne, till nyare tidens början.

Timmar: 2.

Forntiden och medeltiden.

Timmar: 2.

Reformationstiden och storhetstiden.

Timmar: 2.

Geografi.

Det allmännaste om verldsdelarne efter jordgloben, fäderneslandets geografi, de öfriga europeiska ländernas fysiska och politiska geografi, efter en kort lärobok påbörjad.	De svenska landskap, som icke blifvit genomgångna i första årskursen; öfversigt af Sverges natur och folk; Norge och Danmark.	Kort öfversigt af Europas geografi med särskildt afseende på de länder, som stå i närmare beröring med fäderneslandet.
Timmar: 2.	Timmar: 2.	Timmar: 2.

Denna sammanställning visar, att de kurser, som i bättre organiserade folkskolor genomgås i tredje årsklassen, äro större än de, hvilka inhemtas i läroverkets första klass, men att de, som genomgås i folkskolans andra årsklass (före 10 ½ år), äro i det allra närmaste lika med dessa. I vissa fall äro andra årsklassens kurser i folkskolan större, i andra mindre. De jemkningar, som behöfdes för åstadkommande af full öfverensstämmelse, vore så ringa, att de mycket lätt kunde vidtagas, så mycket mer som så väl läroverksstadgan som normalplanen när som helst kunna omformuleras af Kongl. Maj:t. Resultatet af dessa jemkningar skulle blifva, att lärjungarne i ifrågavarande folkskolor redan vid 10 ½ år skulle hafva genomgått hvad som för närvarande vid 11 ½ år fordras för inträde i läroverkets andra klass.

Enligt de uppgifter, som utskottet varit i tillfälle att erhålla, befinna sig de bättre organiserade folkskolorna i ganska stark tillväxt. År 1881 utgjorde folkskolor med mer än en lärare endast 4,6 % af hela antalet; år 1888 utgjorde de 6,1 %.

Hvad de få lärjungar beträffar, som hafva sina hem på sådana orter, der folkskolan är synnerligen ogynsamt organiserad, så komme väl de, hädanefter som hittills, att förberedas privat, antingen helt och hållet eller vid sidan af folkskoleundervisningen. I detta förhållande behöfde första klassens indragning icke vålla någon ändring.

För öfrigt bör uppmärksammas, att de enstaka lärjungar, hvilka trots olägenheten af folkskolans i hembygden låga ståndpunkt söka sig in i läroverket, antagligen i regel höra till sådana naturer, som ega särskild fallenhet för studier och för hvilka någon »öfverårighet» vid början af studiekursen följaktligen icke har någon synnerlig betydelse.

Om vi nu efter denna temligen omständliga utredning återgå till den ursprungligen framkastade frågan, huru vida folkskolan kan bereda de lärjungar, som skulle söka inträde i den nya första klassen, härtill

så tidigt, att inträdesåldern ej blir högre, än den för närvarande faktiskt är, så måste vi besvara denna fråga med ett obetingadt ja. Vi dela i detta afseende samma åsigt, som uttalades af Andra Kammarens första tillfälliga utskott 1881. »Om man», heter det i detta utskotts utlåtande sid. 14, »frånräknar det lilla mått af insigt i tyska språket, som ingår i kursen för nämnda klass (den första), nödgas man oförbehållsamt medgifva, att i öfrigt folkskolan numera både kan och bör uträtta alldeles detsamma. — — — Under nu rådande anordning händer nog ej så sällan, att en lärjunge, som från folkskolan går in i läroverket, får der blott för inhemtande af litet tyska nöta bort en för honom dyrbar tid med rekapitulerande af en kurs, som han dock på fullt tillfredsställande sätt redan inhemtat.»

Huru ringa detta »lilla mått af insigt i tyska språket» i sjelfva verket är, det bevisas bäst af hvad chefen för ecklesiastikdepartementet i nu föreliggande läroverksproposition yttrat om det ojemförligt större mått, som inhemtas i andra klassen. »Man tänke sig», heter det, »den ståndpunkt, på hvilken en lärjunge i vanliga fall befinner sig efter att hafva genomgått andra klassen. Under lärarens oaflåtliga ledning har han trefvat sig fram genom en större eller mindre del af en tysk elementarbok och derunder inhemtat en föga säker kännedom om det allmännaste af formläran och ett ingalunda rikt ordförråd.»

Om detta är en trogen bild af andra klassens tyska lärdom, huru skall det då se ut med första klassens? Kunna dessa strödda, halfsmälta eller osmälta språksmulor, som lärjungarne i denna klass inhemtat, verkligen anses hafva bibringat dem större kunskapsmått än deras jemnåriga i folkskolan, som fått använda mera tid på modersmålet? Vi betvifla detta, och vi veta, att det finnes en hel mängd uppfostrare, som i likhet med folkskolefackmannen inom läroverkskomitén hysa den åsigten, »att studiet af ett främmande språk icke kan med verklig framgång börja förr, än det väsentligaste af modersmålets form- och satslära blifvit inlärdt». Utskottet upprepar visserligen å sid. 13 de gamla, från latinstriden så välbekanta påståendena, att »erfarenheten» skulle gifvit vid handen, att modersmålet ej dugde till »grundläggande språk», utan att ett främmande tungomål härför vore af nöden. Men dessa påståenden synas oss lika litet bevisande *nu,* då de användas mot svenskan för tyskan, som *förut,* då de användes mot tyskan för latinet. Den »erfarenhet», man åberopar, torde ännu återstå att inhemta.

Utskottet medgifver, att, om tyskan borttoges ur första klassen, men i enlighet med kongl. förslaget fortsattes ända upp till studentexamen, »samma mått af kunskaper i tyska möjligen skulle kunna bibringas

lärjungarne som nu». Medgifvandet synes oss alldeles för litet. Dels skulle de ju under de båda sista åren icke behöfva glömma bort, hvad de lärt, dels är deras förmåga att lära mångdubbelt större, ju mer utvecklade de äro, eller, såsom läroverkskomitén uttrycker det: »en undervisningstimmes värde växer betydligt med klassens ordningsnummer». Det kan således icke betviflas, att enligt de nya anordningarna studenternas säkerhet i tyska skulle blifva ansenligt större, än den för närvarande är.

Utskottets sista invändning mot förslaget att sätta nuvarande andra klassens inträdesfordringar såsom inträdesfordringar till läroverket utgår från »de allvarliga svårigheter», som lära vara förknippade med förläggandet af vissa delar deraf till läroanstalter af annat slag; hela läroverkskursen i kristendom, historia, naturlära och aritmetik bör, säges det, för att resultatet skall blifva fullgodt, meddelas af en och samma lärare eller åtminstone af lärare, som arbeta efter alldeles samma principer.

För vår del kunna vi emellertid icke se något hinder för det »organiska sambandet» deri, att andra artikeln läses i folkskolan och den tredje i läroverket, berättelsen om Engelbrekt i folkskolan och den om Karl XII i läroverket o. s. v. Att hela kursen i ett ämne inhemtas för samme lärare eller efter alldeles samma principer, torde väl höra till de mycket sällsynta undantagen. Det undervisningssätt för elementerna af kristendom, historia, naturlära och aritmetik, som passar för 10-åringen i folkskolan, passar säkerligen lika bra för 10-åringen i läroverket. Äfven för den senare skulle det vara godt att till ungefär 14 års ålder erhålla ett i viss mån afslutadt mått af allmän medborgerlig bildning, hvarmed han, om så behöfdes, kunde direkt gå ut i det praktiska lifvet. Ur ingen af dessa synpunkter synes det oss stöta på några allvarliga svårigheter att höja inträdesåldern med ett år och sätta inträdesfordringarna i svenska ämnen så högt, som passar för åldern.

Ehuru det efter det ofvan anförda borde vara öfverflödigt att ingå i något bemötande af de slutsatser, utskottet dragit ur sitt svar på den först framstälda frågan, sedan detta svar vid närmare undersökning visat sig origtigt, hafva vi dock för fullständighetens skull ansett oss böra tillse, hvilken betydelse dess farhågor i sig sjelfva kunna ega.

Utgående från sitt antagande, att den förberedelse, som nu genom läroverkets första klass gifves till inträde i dess andra, ej skulle lika väl och på samma tid kunna gifvas på annat sätt, hvadan de inträdessökande till den blifvande första klassen icke i behörig tid skulle kunna uppfylla inträdesfordringarna, har man tänkt sig två möjligheter.

Antingen skulle, säger man, vederbörande examinatorer komma att se igenom fingrarna med att den stora massan af inträdessökande ej uppfylde stadgans fordringar, d. v. s. godkänna barn, hvilka enligt lag ej vore dertill berättigade.

Eller ock komma samma examinatorer att strängt fullgöra sitt uppdrag och godkänna den del af de inträdessökande, som hölle målet, men lemna de undermåliga valet att antingen afstå från de lärda studierna eller ock på annat håll söka förvärfva hvad som brustit.

Vanligen påstås af motståndarne till inträdesålderns höjande, att det förra alternativet komme att blifva det, som segrade. Inträdesfordringarna i fråga om kunskaper och färdigheter skulle visserligen qvarstå oförändrade på papperet, säger man, men faktiskt skulle de af vederbörande examinatorer blifva sänkta.

Redan läroverkskomitén har (sid. 173), om ock i något oviss ton, framhållit detta. Det *kunde möjligen* inträffa, säger den, att i samma mån, som deras antal blef större, hvilka med svagare kunskaper anmälde sig till inträde i skolan, i samma mån komme ock fordringarna för inträdet att i *verkligheten*, *om också ej författningsenligt*, sänkas; man skulle sålunda snart få den gamla första klassen tillbaka.

Det enda skäl man andragit för en dylik möjlighet är, att så skulle händt en gång förut. År 1868 anhöllo Riksdagens båda kamrar, att dåvarande första klassen skulle indragas. I följd af denna hemställan bestämdes i kongl. kungörelsen af den 10 mars 1869, att för inträde i första klassen skulle fordras att »vara *tio* år gammal eller hafva hunnit så nära denna åldersgräns, att den skulle uppnås under nästföljande termin». Nu skulle detta, enligt hvad man påstår, hafva ledt till, att de lagbestämda nya inträdesfordringarna icke kunde i verkligheten uppehållas, och detta skulle åter varit orsaken till, att den 1869 på båda kamrarnes initiativ tillkomna reformen kort derpå måste göras om intet, i det Kongl. Maj:t genom stadgan den 1 november 1878 satt inträdesåldern tillbaka till fylda 9 år. Och så skulle det — fortsätter man — äfven nu gå, i fall statsmagterna enades om att höja inträdesåldern och inträdesfordringarna; examinatorerna skulle å nyo sänka de senare, och Kongl. Maj:t skulle då åter nödgas sänka äfven den förra.

Det torde böra medgifvas, att dylika argument höra till dem,

hvilka man ej utan synnerlig varsamhet bör tillgripa. Hvad skulle det öfver hufvud taget ligga för mening i, att Riksdagens önskningar inhemtas, och att författningar utfärdas, så vida det skulle tillåtas dem, åt hvilka tillämpningen anförtros, att genom efterlåtenhet kringgå statsmagternas tydligt uttalade vilja och omintetgöra en reform, som till äfventyrs aldrig haft deras sympatier, men som dock måste af dem respekteras och lojalt tillämpas?

Byggande på den enligt vår mening icke rigtiga förutsättning, att de gossar, som vid behörig ålder komme att från folkskolan inexamineras i den blifvande första klassen, skulle vara underlägsna dem, som nu uppflyttas ur första klassen, leder sig utskottet till följande tre möjligheter: 1) antingen skulle den samlade studietiden blifva förlängd med just så lång tid, som kräfdes för inhemtande af det felande, hvaraf skulle följa, att uppflyttningen i hvarje klass, aflägganden af studentexamen och de akademiska examina samt utträdet i lifvet blefve i samma mån försenade, 2) eller ock måste något af det nu föreskrifna bildningsmåttet prutas af, hvarigenom hela vårt folks bildningsnivå skulle sjunka, 3) eller ock slutligen måttet ej minskas och afslutningen ej försenas, men arbetsfarten ökas, hvilket skulle leda till en vådlig öfveransträngning.

På allt detta vilja vi helt enkelt svara, att då kunskapsmåttet för inträde i den blifvande första klassen i det hela taget ej sättes lägre än för uppflyttning till nuvarande andra klass, så bör ingen af de antagna möjligheterna kunna inträffa.

Lika litet som vi känt oss öfvertygade af utskottets pedagogiska invändningar mot den föreslagna indragningen, lika litet kunna vi gifva det rätt i dess ekonomiska och sociala betänkligheter.

Med det svar, vi gifvit på frågan om folkskolans förmåga att i behörig tid förbereda till inträde i den blifvande första klassen, förfaller hela den afskräckande beräkning, som utskottet efter läroverkskomiténs föredöme uppgjort rörande kostnaderna för folkskolans »förstärkning». För *det* ändamål, som utskottet uppgifvit, kräfves ingalunda någon betydande utvidgning af seminarierna och folkskoleinspektionen, icke heller personalens ökande med en ny lärare för hvart och ett af rikets 2,350 skoldistrikt o. s. v.

En helt annan sak är, att folkskolan i alla fall, oberoende af förändringarna inom allmänna läroverket, torde behöfva att förstärkas

samt att första klassens indragning härtill måste komma att i någon mån bidraga. Ty om första följden af nämnda indragning blefve, att de flesta inträdessökande komme att ett år längre gå qvar i privatskolorna, så komme å andra sidan också de, som från folkskolan söka inträde vid allmänna läroverken, att ännu ett år gå qvar i folkskolan, och en del föräldrar, som haft sina söner i förberedande privatskolor före uppnådd inträdesålder, skulle säkerligen draga sig mera derför, sedan denna blifvit med ett år förlängd. Huru under sådana förhållanden en verklig klyfta skulle uppstå mellan folkskolan och de allmänna läroverken och huru de mera välmående klassernas intresse för folkskolan, i stället för att ökas, skulle minskas — detta är oss omöjligt att fatta.

I betraktande häraf måste vi i motsats mot utskottet anse indragningen af första klassen vara särdeles önskvärd ur såväl ekonomisk som social och pedagogisk synpunkt. Vi hemställa derför,

att, med anledning af herrar Dahns och Vahlins motioner, Riksdagen måtte för sin del besluta, att nuvarande första klassen vid samtliga allmänna läroverk indrages, att inträdesåldern till den blifvande första klassen bestämmes till fylda 10 år, och att fordringarna för inträde deri förhållandevis ökas, dock så att för intagning i densamma ej fordras insigt i något ämne, hvari folkskolan icke meddelar undervisning, samt att, på sätt vi i reservation mot utskottets hemställan i 5:te punkten komma att yrka, genomförandet af denna reform göres till vilkor för Riksdagens bifall till den i nämnda punkt föreslagna löneregleringen»;

af herr *P. Andersson;*

vid punkten 2:o (angående latinskrifningen och latinets uppskjutande till sjette klassen):

af herrar *A. N. Sundberg, C. G. Bergman, C. A. Sjöcrona, G. F. Gilljam, A. G. L. Billing, C. H. Lundström* och *C. Dickson,* hvilka yttrat:

»Mot 2:dra punkten i utskottets utlåtande reservera vi oss,

dels emedan vi anse, att utskottet, för så vidt icke afgifna motioner dertill nödvändigt föranledde, icke bort inlåta sig på ett bedömande,

vare sig gillande eller förkastande, af de i statsrådsprotokollet af den 7 februari 1890 uttalade pedagogiska åsigterna eller de der gifna antydningarna rörande undervisningens anordnande vid de allmänna läroverken, lika litet som af de utaf universitetsexamenskomitén framlagda eller på annan väg framkomna förslagen om undervisningsväsendet vid universiteten, då ordnandet af undervisningen vid de allmänna läroverken och universiteten tillhör icke Riksdagen utan Kongl. Maj:t;

och *dels* emedan hvad utskottet anfört hvarken af oss gillas och ej heller är af den art, att det bör inverka på Riksdagens beslut angående de förslag, som lagts under dess pröfning, då det med dessa icke står i något sakligt eller nödvändigt sammanhang»;

af herrar *O. Jonsson*, *O. Erickson* och *I. Månsson*, hvilka yttrat:

»Utskottet har i denna punkt instämt i de af chefen för ecklesiastikdepartementet uttalade åsigterna om ändamålet med latinets studium vid våra allmänna läroverk och det lämpligaste sättet för bedrifvande af detta studium och i sammanhang dermed uttalat den önskan, att latinets inträde i skolan må kunna uppskjutas till sjette klassen.

Då vi, som varit i hufvudsak ense med utskottet i dess motivering i denna punkt, likväl icke kunna gilla det slut, hvartill utskottet kommit i dess hemställan, enär derigenom man ej är *förvissad* om att det mål, man vill vinna, ernås, så få vi — äfven med åberopande af hvad den s. k. ekonomiska komitén i dess betänkande n:o 2 af den 12 december 1887 yttrat, nemligen att komitén ansåge det vara i hög grad angeläget, att en tidsenlig reform af det allmänna undervisningsväsendet, så fort ske kunde, åstadkommes, och att det praktiska lifvets kraf dervid vunne tillbörligt afseende — föreslå,

att Riksdagen måtte besluta, att vid femte punkten uppställa såsom vilkor för löneregleringens genomförande att, i öfverensstämmelse med chefens för ecklesiastikdepartementet i yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framstälda åsigt, det nuvarande öfversättningsprofvet från svenska till latin utbytes mot en öfversättning från latin till svenska, samt att i sammanhang med en blifvande väsentlig reduktion i fordringarna på insigter i klassiska språk i de akademiska examina latinets inträde i skolan uppskjutes till nuvarande sjette klassen»;

vid punkten 3:o (angående skolläkare):
af herrar *O. Erickson* och *I. Månsson;*

vid punkten 4:o (angående till statsverket ingående terminsafgifter):
af herrar *A. N. Sundberg*, *C. H. Lundström* och *S. J. Kardell*, hvilka på de af statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 anförda grunder yrkat,

att till statsverket ingående terminsafgifter icke må åläggas lärjungarne i de allmänna läroverkens tre nedersta klasser;

af herr *P. Andersson*, som yttrat:
»Jag reserverar mig emot utskottets beslut i denna punkt, emedan man genom den här föreslagna nya skatten — kunskapsskatten — skulle komma att för flertalet af kunskapssökande ynglingar försvåra, delvis omöjliggöra inträdet vid de allmänna läroverken. Efter min åsigt är det en af statens högsta och skönaste uppgifter att genom tidsenliga, ändamålsenligt ordnade läroanstalter tillfredsställa den bildningssökande ungdomens behof af undervisning; men undervisningen bör vara lika tillgänglig, lika fri för alla. Jag är öfvertygad om, att en af de bästa grundvalarna för ett folks lycka och sjelfbestånd är upplysning; och jag fruktar hvarje åtgärd, som afser att hindra upplysningens spridning eller göra kunskapen, som är magt, till privilegium för ett fåtal, för rikedomens barn. Utskottet har visserligen för ett mindre antal »medellösa» och »mindre bemedlade» lärjungar, under vissa vilkor, föreslagit dels skattefrihet och dels skattelindring; men det torde blifva svårt, om icke omöjligt, att i dessa fall på ett rättvist sätt bestämma gränserna, och den föreslagna procenten af lärjungeantalet är dessutom för låg. Att alla andra, oafsedt skatteförmågan, skulle erlägga lika stor skatt, öfverensstämmer icke med grunderna för en rättvis och billig beskattning. Tyngst skulle kunskapsskatten drabba landsbygdens barn, som redan nu måste vidkännas betydliga uppoffringar för att komma i åtnjutande af undervisningen i de allmänna läroverken. Staten bör icke utan verkligt behof pålägga nya skatter och något sådant behof finnes för närvarande icke. På dessa skäl yrkar jag afslag på utskottets hemställan i denna punkt»;

vid punkten 5:o (angående löneregleringen för lärarne vid de högre och femklassiga läroverken):
af herr *C. A. Sjöcrona* deremot, att löneregleringen gjorts beroende af den årliga lästidens utsträckning;

af herr *C. H. Lundström*, som yttrat:

»Då en förlängning af läsåret, utan att förkorta skoltiden, måste i afsevärd mån öka kostnaden för lärjungarnes vistelse i läroverksstaden och således ytterligare fördyra det genom de föreslagna terminsafgifterna redan i hög grad försvårade tillträdet till de allmänna läroverken och då en sådan förlängning minskar hemmens uppfostrande inflytande samt enligt flere framstående läkares förklaring äfven kan utöfva en skadlig inverkan på lärjungarnes helsa, har jag icke kunnat biträda utskottets förslag i detta afseende utan får deremot anmäla min reservation»;

af herrar *O. Jonsson, O. Erickson* och *I. Månsson,* hvilka yttrat:

»Under hänvisning till de af oss här ofvan framstälda reservationer mot utskottets förslag i punkterna 1:o) och 2:o), få vi hemställa,

att Riksdagen, med afslag å herr Romans motion samt herrar Westrins, Lundéns och Dahns motioner, i hvad de angå nu föreliggande punkt, må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag:

att — under förutsättning *att* lästiden så utsträckes, att lärarnes tjenstgöringstid kommer att uppgå till 39 veckor om året, under vilkor *att* första klassen vid de allmänna läroverken varder indragen, *att* det nuvarande latinska öfversättningsprofvet borttages *samt att* latinets inträde i skolan uppskjutes till nuvarande sjette klassen, allt på sätt vi i reservationerna mot 1:sta och 2:dra punkterna föreslagit — för lärarne vid berörda läroverk må bestämmas följande löneförmåner, att utgå från och med år 1891:

för *rektorer:* o. s. v. lika med utskottets förslag»;

af herr *P. Andersson,* som yttrat:

»Den af utskottet föreslagna löne- och pensionsreglering borde, efter mitt förmenande, ske i samband med en fullständig och tidsenlig reform af sjelfva undervisningsväsendet; men en sådan, länge och med skäl väntad reform skulle, om det nu föreliggande förslaget godkändes, komma att undanskjutas. Härtill kommer, att jag hyser stora betänkligheter emot ökning af löner och pensioner i allmänhet och emot nu ifrågavarande i synnerhet, emedan man här för att vinna ändamålet valt ett medel, som jag icke kan gilla, nemligen kunskapsskatten. På dessa i korthet anförda skäl har jag inom utskottet

yrkat afslag på alla af utskottet föreslagna löne- och pensionsförhöjningar»;

vid punkten 8:o (om indragning af vissa läroanstalter):

af herrar *O. Jonsson*, *O. Erickson* och *I. Månsson*, hvilka yttrat:

»Då antalet lärjungar vid treklassiga läroverken i Söderköping och Marstrand för åren 1873—1882 i medeltal understigit 30, så föreslog läroverkskomitén, att äfven dessa läroverk borde indragas. Beträffande då först Söderköping, så har visserligen lärjungeantalet ökats sedan dess, på samma sätt som skett vid Sölvesborgs läroverk, hvilket utskottet på anförda skäl föreslagit till indragning, men då denna ökning vid förstnämnda läroverk ej lär kunna anses för mera stadigvarande än vid det sistnämnda och, oafsedt detta, då afståndet ifrån Söderköping till Norrköpings och Linköpings högre allmänna läroverk jemväl är obetydligt, så finnas fullgoda skäl för indragning äfven af läroverket i Söderköping.

Vidkommande derefter Marstrand, så har lärjungeantalet derstädes under olika tider sedan 1879 utgjort i medeltal 21 och 24 och belöpte sig höstterminen år 1889 till 16. De för läroverkets bibehållande anförda skäl, »att staden utgifvit betydliga summor för skolbyggnader och att dess kommunikationer med närliggande städer äro under vintertiden osäkra och besvärliga», synas oss vara alltför svaga, ty icke lär väl den staden mer än andra böra stanna i förlägenhet om lämpliga ändamål, hvartill skolbyggnaderna kunna användas, och icke heller kan, annat än i ytterst sällsynta fall, den billiga kommunikationen med Göteborg rubriceras såsom osäker eller besvärlig.

Då derjemte det antal lärjungar, som nu undervisas vid båda dessa läroverk, mycket väl kan upptagas vid de närbelägna större läroverken, utan någon ökning af lärarekrafterna derstädes, och då genom en sådan indragning statens årliga utgifter varda minskade med 18,300 kronor till löner och arfvoden, förutom hvad som kan åtgå till ålderstillägg och pensioner, så få vi på grund deraf hemställa,

att 8:de punkten mom. b af utskottets betänkande må på det sätt ändras, att efter »Sölvesborg» tilläggas orden »Söderköping och Marstrand»;

af herrar *S. J. Kardell* och *A. Waldenström* mot den af utskottet tillstyrkta indragningen af pedagogien i Borgholm;

vid punkten 9:o (angående ombildning af vissa läroanstalter):

af herr *C. G. Bergman*, som yrkat, att i motiveringen måtte efter det stycke, som slutar med »Kongl. Maj:ts pröfning och stadfästelse», inskjutas följande:

I statsverkspropositionens 7:de punkts första moment säges, att här ifrågavarande läroverk »må ombildas till lägre allmänna läroverk med tre ämneslärare och sådan organisation, som i statsrådsprotokollet närmare angifvits». Af detta protokoll framgår, att kommunalstyrelsen »i stället för någon af de nämnda linierna» — den klassiska eller den reala — »må inrätta en s. k. praktisk linie»; att det vidare må bero på kommunalstyrelse och läroverkskollegium vid hvarje särskildt läroverk, »huruvida undervisningen vid detsamma skall utsträckas öfver tredje klassens kurser», samt vid tal om Jakobs läroverks ombildning: »Såsom redan blifvit antydt, anser jag behöfligt, att ett särskildt läroverk upprättas, der det kan blifva tillfälle att — oberoende af hvarje hänsyn till dem, som eftersträfva en förberedande vetenskaplig bildning — meddela en undervisning, som helt och hållet afpassas efter deras behof, hvilka vid 14 à 15 års ålder ämna lemna skolan för att träda ut i det praktiska lifvet».

Af detta synes framgå, att chefen för ecklesiastikdepartementet tänkt sig den blifvande praktiska linien såsom en ny linie med *samma inträdesålder och inträdesfordringar* som i allmänna läroverkens *första klass* och sålunda gående parallelt med de tre lägsta klasserna i dessa samt, der undervisningen drifves längre, som en tredje linie bredvid 4:de och 5:te klassernas reala och klassiska linier. Då man vidare, enligt uttalande i samma protokoll, vid undervisningen å denna linie icke bör taga hänsyn till dem, »som eftersträfva en förberedande vetenskaplig bildning», har utskottet icke velat underlåta att som sin mening uttala, att inträdesfordringarna — och följaktligen äfven inträdesåldern — lämpligen bort sättas högre, helst lika med folkskolans fullt genomgångna kurser. Dessa läroverk skulle i sådant fall komma att väl lämpa sig för dem bland folkskolans lärjungar, som hade håg och tillfälle att inhemta en för utträdet i det praktiska lifvet afpassad högre bildning. Ordnade efter olika orters skilda behof, skulle dessa läroverk jemväl kunna bereda till inträde i lägre tekniska skolor, i bergsskolor, i högre landtbrukslläroverk m. m. Genom den högre inträdesåldern och de större inträdesfordringarna vunnes dessutom den fördelen, att kostnaden blefve mindre, eller att man med samma kostnad kunde erhålla flere sådana läroverk;

samt att i utskottets hemställan måtte i andra stycket efter orden »och sådan organisation, som i statsrådsprotokollet» inskjutas »och utskottets motivering»;

af herrar *O. Jonsson*, *O. Erickson* och *I. Månsson*, som yrkat, att i utskottets hemställan orden »Söderköping» och »Marstrand» må utgå;

af herr *A. Waldenström* mot utskottets hemställan om afslag å herr Westers motion;

vid punkt 12:o mom. b (angående skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande omorganisation af vissa bland de femklassiga läroverken):
af herr *P. Andersson;*

vid punkten 13:o (angående undervisningen å reallinien vid vissa läroverk):
af herrar *A. N. Sundberg* och *G. F. Gilljam*, hvilka yttrat:
»Med biträdande af utskottets förslag i öfrigt anse vi, att utskottet bort jemväl tillstyrka Kongl. Maj:ts förslag, att undervisning å reallinien må meddelas vid högre läroverket i Nyköping äfven i sjunde klassen. Beträffande denna fråga har departementschefen hänvisat till de skäl, som anförts i statsrådsprotokollet af den 14 februari 1887. Sedan dåvarande departementschefen der (sid. 102) först omnämnt, att till Kongl. Maj:t inkommit dels underdåniga ansökningar af stadsfullmägtige i Strengnäs och läroverkskollegium vid dervarande läroverk om återställande af undervisning å reallinien i läroverkets sjunde klass, dels en af medlemmar utaf Södermanlands läns landsting samt invånare i Nyköpings stad och landskapet Södermanland ingifven petition om återställande af undervisning å reallinien i sjunde klassen af Nyköpings läroverk, yttrar han, att de förhållanden, som föranledde indragningen af undervisningen å nämnda linie i sjunde klassen vid dessa läroverk, icke sedan dess hade undergått någon sådan förändring, som borde medföra upphäfvande af detta beslut. Lärjungeantalet å reala linien hade vid ifrågavarande läroverk fortfarande varit obetydligt, så att från detta något skäl för undervisningens utsträckning ej gerna kunde hemtas. Emellertid skulle möjligen lärjungeantalet å reala linien komma att äfven i de lägre klasserna något ökas, om undervisningen å denna linie fortsattes vid läroverket till skolkursens slut; och då det ej skulle medföra större kostnader för statsverket, om undervisningen utsträcktes till och med sjunde klassen vid det ena och slutade

med femte klassen af det andra af läroverken i Nyköping och Strengnäs, än om den, såsom hittills, meddelades till och med sjette klassen vid båda, ansåge han sig böra föreslå en dylik utsträckning af realundervisningen vid läroverket i Nyköping, der såväl det totala lärjungeantalet som realisternas antal varit större, och dit bättre kommunikationer ledde, hvaremot undervisningen i sjette realklassen vid läroverket i Strengnäs skulle indragas.

På grund af hvad sålunda af förre departementschefen anförts och i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts nu föreliggande proposition hemställa vi,

att Riksdagen behagade besluta, att undervisning å reallinien må meddelas vid högre läroverket i Nyköping äfven i sjunde klassen»;

vid punkten 15:o (angående upprättande af nya lärarebefattningar vid åtskilliga läroverk):

af herrar *A. N. Sundberg* och *G. F. Gilljam*, hvilka yttrat:

»På grund af hvad vi i vår reservation vid punkt 13 anfört och med biträdande i öfrigt af hvad utskottet i denna punkt hemstält, yrka vi,

att Riksdagen måtte bifalla Kongl. Maj:ts förslag, att en ny lektorsbefattning upprättas vid högre läroverket i Nyköping»;

af herr *S. J. Kardell*, som yttrat:

»Emot utskottets hemställan, att Kongl. Maj:ts proposition, i hvad den rör upprättandet vid Umeå högre allmänna läroverk af en ny lektorsbefattning, icke må af Riksdagen bifallas, anhåller jag att få anmäla min reservation, till stöd för hvilken jag får göra följande påminnelser:

Att lärjungeantalet vid Umeå läroverk under loppet af de sista tio åren nedgått ifrån 235 till 144 beror i främsta rummet derpå, att Umeå stad år 1888 hemsöktes af en förhärjande eldsvåda, som bland annat förorsakade brist på bostäder, fördyrade hyror och lefnadsomkostnader i allmänhet samt dref många familjer att flytta till andra orter. I samma mån staden återuppbygges, skall naturligtvis lärjungeantalet åter växa. För bifall till den kongl. propositionen talar vidare det för Umeå läroverk egendomliga förhållandet, att de 6:te och 7:de klassernas lärjungar städse varit och fortfarande äro ovanligt talrika i jemförelse med lärjungarne i de lägre klasserna; ett förhållande, som

beror derpå, att lärjungar från Örnsköldsvik, Skellefteå och Piteå bruka fortsätta sin skolgång vid öfverskolan i Umeå. Antalet lärjungar, som efter aflagd mogenhetsexamen från läroverket afgått, har vid sådana omständigheter under de senaste tio åren årligen uppgått till de jemförelsevis höga siffrorna af 17 till 28 latinare och 2 till 7 realister. Då, efter skedda sammanslagningar af klasser och linier, antalet undervisningstimmar i de 6:te och 7:de klasserna i medeltal belöper sig till 219 i veckan, medan utom rektor finnas endast fem lektorer, hvilkas sammanlagda tjenstgöringsskyldighet utgör 112 à 126 timmar i veckan, måste följaktligen för bestridandet af undervisningen i nämnda klasser äfven adjunkternas biträde tagas i anspråk på ett sätt och i ett omfång, som är ovanligt vid våra läroverk och äfven obilligt i betraktande af deras lägre aflöning.

På grund af det anförda anser jag, att utskottet hade bort hemställa om bifall till Kongl. Maj:ts proposition, att en ny lektorsbefattning måtte upprättas vid Umeå högre allmänna läroverk»;

af herr *P. Andersson;*

vid punkten 17:o (angående lärarnes pensionering):

af herrar *A. N. Sundberg, C. A. Sjöcrona* och *G. F. Gilljam*, hvilka uttalat den meningen, att utskottet bort hemställa om bifall äfven till tredje momentet af Kongl. Maj:ts förslag, hvartill de ansett sig ega så mycket större skäl, som den kammare, de tillhörde, bifallit ett likartadt förslag i fråga om lärarne vid navigationsskolorna;

vid punkten 21:o (angående anslag till arfvoden åt extra lärare m. m.):

af herr *P. Andersson;*

vid punkten 22:o (angående anslag till extra arfvoden åt gymnastiklärare och ledare af fria lekar m. m.):

af herrar *G. F. Gilljam* och *S. J. Kardell*, hvilka yttrat:

»Det af Kongl. Maj:t äskade anslag af 42,000 kronor till extra arfvoden åt gymnastiklärare och ledare af skolungdomens fria lekar samt till anskaffande af ammunition för målskjutning m. m. har af utskottet minskats med 8,000 kronor, eller det belopp, som enligt utskottet tillhandakommen uppgift af Kongl. Maj:t beräknats för ledningen och öfvervakandet af de fria lekarne. Utskottet har nemligen icke funnit särskildt aflönade ledare af och uppsyningsmän öfver dessa lekar erforderliga. Huru önskligt det än vore, att utskottets uppfatt-

ning härutinnan vore rigtig, torde erfarenheten dock hafva visat, att särskilda åtgärder äro af nöden, om man hos vår skolungdom skall kunna återupplifva den domnade lusten att öfva fria lekar. Dessas betydelse får icke underskattas, och vi tillåta oss härvid hänvisa till den framställning af frågan, som förekommer i det till den kongl. propositionen såsom bilaga fogade statsrådsprotokollet af den 14 februari 1887 (sid. 37). Svårt kan visserligen vara att genast finna det rätta sättet för sakens anordnande, men om vid något läroverk påträffas en för ändamålet skicklig person, eller om möjligen en eller annan dylik skulle kunna sändas till olika läroverk för att vid tillfälliga besök derstädes meddela ungdomen kännedom om passande och uppfriskande lekar, så bör Kongl. Maj:t hafva några medel till sitt förfogande. Åtminstone halfva det beräknade beloppet bör redan nu kunna anvisas. Vi hemställa således,

att Riksdagen till arfvoden åt ledare af skolungdomens fria lekar måtte anvisa ett belopp af 4,000 kronor och att i följd deraf det af utskottet i denna punkt föreslagna anslaget af 34,000 kronor måtte höjas till 38,000 kronor»;

vid punkten 23:o (angående anslag till extra arfvoden åt teckningslärare):

af herr *S. J. Kardell,* som yttrat:

»Då det icke kan anses för gifvet, att det skulle vara till gagn, om teckningsundervisningen upphörde att vara obligatorisk i de högre klasserna å den s. k. B-linien, anser jag, att utskottet i denna punkt hade bort hemställa,

att Riksdagen må bifalla, att anslaget till extra arfvoden åt teckningslärare nedsättes till ett belopp af 28,000 kronor, dock utan att Riksdagen dermed må anses hafva instämt i chefens för ecklesiastikdepartementet åsigt, att teckningsundervisningen bör upphöra att vara obligatorisk i de högre klasserna å den s. k. B-linien».

Herr *H. R. Törnebladh* har begärt få antecknadt, att han, i följd af honom såsom fullmägtig i riksbanken åliggande göromål, varit hindrad att närvara vid den definitiva behandlingen af åtskilliga punkter i betänkandet, bland dem särskildt 2:o (angående ifrågasatt skriftligt prof i mogenhetsexamen samt latinets eventuella uppflyttning till 6:e klassen); 8:o och större delen af 9:o (om de mindre läroverkens indragning eller ombildning); 15:o (om nya lärarebefattningar), samt 22:o och 23:o.

Tab. I.

Förslag

till

Normalstat.

A. *Vid de högre allmänna läroverken:*

35	rektorer	à kr.	5,000: —	kr. 175,000: —	
206	lektorer	à »	3,500: —	» 721,000: —	
372	adjunkter	à »	2,500: —	» 930,000: —	
35	musiklärare	à »	1,000: —	» 35,000: —	
35	gymnastiklärare	à »	1,200: —	» 42,000: —	
7	teckningslärare	à »	2,000: —	» 14,000: —	
7	d:o	à »	1,500: —	» 10,500: —	
21	d:o	à »	1,200: —	» 25,200: —	
35	skolläkare	à »	150: —	» 5,250: —	1,957,950: —

B. *Vid de femklassiga allmänna läroverken:*

2	rektorer (i Stockholm)	à kr.	4,500: —	kr. 9,000: —	
20	rektorer	à »	4,000: —	» 80,000: —	
114	adjunkter	à »	2,500: —	» 285,000: —	
22	musiklärare	à »	500: —	» 11,000: —	
22	gymnastiklärare	à »	600: —	» 13,200: —	
22	teckningslärare	à »	600: —	» 13,200: —	
22	skolläkare	à »	100: —	» 2,200: —	413,600: —

C. *Vid de ombildade läroverken:*

I. Vid Jakobs läroverk:

1	rektor	à kr.	5,000: —	kr. 5,000: —	
9	adjunkter	à »	2,500: —	» 22,500: —	
1	musiklärare	à »	600: —	» 600: —	
1	teckningslärare	à »	1,200: —	» 1,200: —	
1	skolläkare	à »	100: —	» 100: —	29,400: —
				Transport	2,400,950: —

Transport 2,400,950: —

II. *Vid 2 lägre allmänna läroverk med 4 och vid 19 med 3 ämneslärare:*

21	rektorer	à kr.	3,500: —	kr.	73,500: —	
23	adjunkter	à »	2,500: —	»	57,500: —	
21	kolleger	à »	2,000: —	»	42,000: —	
21	musiklärare	à »	300: —	»	6,300: —	
21	gymnastiklärare	à »	300: —	»	6,300: —	
21	teckningslärare	à »	500: —	»	10,500: —	
21	skolläkare	à »	50: —	»	1,050: —	197,150: —

Summa kr. 2,598,100: —

Tab. II.

Beräkning af till statsverket ingående afgifter för lärjungarne vid:

A. *De högre allmänna läroverken:*

I klasserna 1—3 af 4,215 lärjungar à kr. 20: —	84,300: —	
efter afdrag af 25 procent	21,075: —	63,225: —
I klasserna 4 och 5 af 2,997 lärjungar à kr. 40: —	119,880: —	
efter afdrag af 25 procent	29,970: —	89,910: —
I klasserna 6 och 7 af 3,801 lärjungar à kr. 60: —	228,060: —	
efter afdrag af 25 procent	57,015: —	171,045: —

B. *De femklassiga läroverken:*

I klasserna 1—3 af 1,744 lärjungar à kr. 20: —	34,880: —	
efter afdrag af 25 procent	8,720: —	26,160: —
I klasserna 4 och 5 af 770 lärjungar à kr. 40: —	30,800: —	
efter afdrag af 25 procent	7,700: —	23,100: —

C. *De lägre allmänna läroverken med tre eller fyra ämneslärare:*

I klasserna 1—3 af 840 lärjungar à kr. 20: —	16,800: —	
efter afdrag af 25 procent	4,200: —	12,600: —

Summa	kr.	386,040: —
Afdrag för möjlig minskning af lärjungeantalet 10 proc.	»	38,604: —
	kr.	347,436: —
Tillkommer för lärjungar i klasserna 4 och 5 vid de lägre allmänna läroverken med tre eller fyra ämneslärare, omkring	»	7,500: —
Beräknad inkomst af terminsafgifter	kr.	354,936: —
eller i rundt tal	»	354,500: —

Anm. Antalet lärjungar är beräknadt i medeltal för höstterminerna 1884—1888.

Tab.

Kostnads-

Inkomster:

Afkomst af donationer eller andra såsom särskilda fonder förvaltade tillgångar, som i statsliggaren antecknas under rubrik »inom kolumn specificerade inkomster», omkring		kr.	40,000: —
Till statsverket ingående terminsafgifter af lärjungar, omkring		»	354,500: —
Anslag af statsverket utöfver hvad nyss berörda terminsafgifter beräknats inbringa:			
å ordinarie stat	kr. 3,247,101: 43		
å extra stat	» 40,000: —	»	3,287,101: 43.
Summa		kr.	3,681,601: 43.

III.

beräkning.

Utgifter:

Föreslagen normalstat	kr.	2,598,100: —
De nuvarande lärarnes ålderstillägg enligt nya staten	»	782,550: —
Arfvoden åt bibliotekarier	»	7,000: —
Arfvoden åt skrifbiträden åt rektorerna vid de högre samt vissa femklassiga läroverk	»	12,000: —
Djeknepenninge-ersättning, ej inräknad i kontanta lönebeloppen till lärarne	»	4,307: 10.
Ersättning för förlorad helgonskyld	»	2,644: 33.
Arfvoden åt extra lärare och vikarier samt till oförutsedda behof å ordinarie stat	»	135,000: —
Arfvoden åt extra lärare å extra stat	»	40,000: —
Extra arfvoden åt teckningslärare	»	28,000: —
Extra arfvoden åt gymnastiklärare samt till befrämjande af vapenöfningar	»	34,000: —
Till praktisk utbildning af blifvande lärare vid de allmänna läroverken	»	28,000: —
Till resestipendier åt lärare i främmande lefvande språk	»	6,000: —
Till resestipendier åt lärare i öfriga ämnen	»	4,000: —
Summa	kr.	3,681,601: 43.